

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katja Bogataj

Pripovedi razkritja in življenja po razkritju
Magistrska naloga

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Katja Bogataj
Pripovedi razkritja in življenja po razkritju

Magistrska naloga

Mentorica:izr. prof. dr. Mojca Urek

Ljubljana, 2020

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Katja Bogataj

Naslov naloge: Pripovedi razkritja in življenja po razkritju

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Št. strani: 150

Št. prilog: 2

Mentorica: izr. Prof. dr. Mojca Urek

Ključne besede: razkritje, LGBTQ+, spolna usmerjenost, spolna identiteta, homoseksualnost, heteroseksualnost, homofobija, heteroseksizem, heteronormativnost, socialno delo

Povzetek: Razkritje istospolne usmerjenosti in spolne identitete LGBTQ+ oseb je eden ključnih dogodkov v njihovem življenju. Z njim se pogosto povezuje občutja strahu pred nesprejetjem, sramu, zmede. Prav tako pa se LGBTQ+ osebe lahko počutijo osamljene, potisnjene na rob in so mnenja, da se to dogaja samo njim. Ravno zato lahko med prvimi občutki homoseksualne spolne identitete in prvimi razkritji mine kar nekaj let. Za veliko oseb se z razkritjem poveča tveganje za izključitev iz določenih aspektov družbe. Tako včasih zaradi razkritja izgubijo stike s svojimi najboljšimi prijatelji, nekateri se preselijo v drug kraj, nekateri pa celo ostanejo brez finančne stabilnosti in brez strehe nad glavo. Ker se razkritje pred starši pogosto zgodi za zaprtimi vrati doma, v udobju zasebnosti, se mnogokrat diskriminacija in nasilje dogajata prav tam, to nasilje pa ostaja zanikano, utišano in nevidno. Razkritje je veliko lažje, če imajo osebe zgrajen podporni sistem, oziroma če so seznanjene z varnimi prostori, kjer so jim na voljo pozitivne informacije o LGBTQ+ vprašanjih, ki se jim porajajo. Ravno zato smo socialni delavci in delavke tukaj pomemben akter za spodbujanje LGBTQ+ pozitivne prakse. V zvezi z LGBTQ+ vprašanji smo se dolžni vedno znova izobraževati, razbijati stereotipe in predsodke ter preprečevati nasilje, razbijati nevidnost LGBTQ+ skupnosti, zagotavljati najnovejše informacije in opozarjati na

enakopravnost v lastnih politikah. Prav tako smo dolžni usposablјati in nuditi podporo delavcem in prostovolјcem, s katerimi sodelujemo, ter jim nuditi ustrezno literaturo. Na prvem mestu pa moramo biti spoštљivi in odgovorni zavezniki, ki z uporabniki vedno znova individualno soustvarjamo rešitve.

Title: Narratives of Disclosure of Sexual Orientation or Gender Identity and Life After

Key words: coming out of the closet, LGBTQ+, sexual orientation, gender identity, homosexuality, heterosexuality, homophobia, heterosexism, heteronormativity, social work

Abstract: Coming out of the closet is one of the key events in the lives of LGBTQ+ people, which is often associated with feelings of fear of rejection, shame, confusion. Likewise, LGBTQ+ people may feel lonely, pushed to the margins, and may feel that they are alone. For this reason, it may take several years between the first feelings of homosexual identity and first decision to come out of the closet. For many people, coming out increases the risk of exclusion from certain aspects of society. Sometimes as a result of coming out, they may lose contact with their best friends, some LGBTQ+ people may move to another city, and some even remain without financial stability and a roof over their heads. Because coming out to parents often happens behind closed doors, in the comfort of a private home, many times discrimination and violence happen right there, and this violence remains denied, silenced and invisible. Coming out is a lot easier if people have a support system, or if they are familiar with safe spaces, where they can get positive information about LGBTQ+ issues that arise. This is why social workers are important in promoting gay positive practices. With regard to LGBTQ+ issues, we have a duty to keep re-educating ourselves, break stereotypes and prejudices and prevent violence, break the invisibility of the LGBTQ+ community, provide up-to-date information, and promote equality in our own policies. We are also required to train and support the colleagues and volunteers we work with and provide them with relevant literature. But first and foremost, we must be respectful and responsible allies, who always co-create solutions with our clients.

ZAHVALA

Vsem vam, ki ste bili pripravljeni pripovedovati svojo intimno zgodbo.

Mentorici izr. prof. dr. Mojci Urek za vso podporo in znanje.

SIDOMI, ste moj podporni steber!

Ženi; danes, jutri, vedno – Hvala!

PREDGOVOR

Medtem ko skupnost LGBTQ+ pridobiva na vidnosti, se z njo povečuje tudi val homofobije, ki se je začel v Sloveniji množično pojavljati ravno po homofobnem incidentu leta 2001, po katerem se je LGBTQ+ skupnost množično odzvala, ter doživel svoj vrhunec 6. julija, ko je bila v Sloveniji organizirana prva Parada ponosa (Kuhar, 2001, str. 75).

V svoji magistrski nalogi bom obravnavala razkritje istospolne usmerjenosti in spolne identitete ter posledice, ki ga to ima na LGBTQ+ posameznike. Pisala bom o izzivih, s katerimi se soočajo posamezniki pred, med in po razkritju, ter tudi o pozitivnih posledicah razkritja. V magistrsko nalogo pa bom vključila tudi pomen socialnih delavcev ter šolskih svetovalnih delavcev kot bistvenih akterjev za preprečevanje diskriminacije, viktimizacije, nasilja nad LGBTQ+ posamezniki in skupnostjo. Socialni delavci, delavke in šolski svetovalni delavci, delavke se mi zdijo pomembni ravno zaradi poklicnih zmogljivosti, ki v uporabniku iščejo njihovo lastno moč in vire, in z njimi skozi izviren delovni projekt, kjer so uporabniki eksperti iz izkušenj, socialni delavci, delavke pa spoštljivi in odgovorni zavezniki, soustvarjajo rešitve.

Termin razkritje bom razumela kot prevod angleške besedne zveze »coming out of the closet« (Kuhar, 2001). Uporabljala pa ga bom tako za razkritje istospolne usmerjenosti kot tudi za razkritje spolne identitete. Pod terminom razkritje pa ne bom vedno upoštevala razkritja istospolne usmerjenosti in spolne identitete; včasih bom pod tem terminom vključila le eno izmed razkritij, včasih pa obe, kar bo mogoče razbrati iz konteksta. V svoji magistrski nalogi bom uporabljala slovnično obliko moškega spola, ki je nezaznamovan, nevtralen; uporaben tako za ženske, otroke in moške.

V času razkritja lahko mlade LGBTQ+ osebe doživijo socialno izolacijo, zavračanje, poniževanje, diskriminacijo, omejen dostop do pomoči s strani odraslih oseb, ki bi jim prisluhnile in jim ponudile določene usmeritve (Ciro idr., 2005). To pa je le eden od razlogov, zakaj smo socialni delavci in delavke na tej točki ključna podpora.

Namen magistrske naloge je osvestiti težo, ki jo ima razkritje na posameznika, tako v smislu zavedanja lastne istospolne usmerjenosti ali spolne identitete, ko je posameznika strah, sram in je še posebej ranljiv, in ko okrepi svojo moč, da premaga sovraštvo in občutke

manjvrednosti ter lahko začne razvijati bolj odprte in iskrenejše odnose s pomembnimi drugimi (Švab in Kuhar, 2005).

Predvsem pa želim, da je moja magistrska naloga v podporo vsem LGBTQ+ osebam, ki se še niso razkrile ali so v procesu razkritja ali pa so že javno razkrite na vseh področjih svojega življenja. Povečati želim vidnost LGBTQ+ skupnosti ter z raziskovalnim delom narediti korak naprej za boljše razumevanje LGBTQ+ tematike v skupnosti. Želim, da je moje delo v podporo (bodočim) socialnim delavcem, da izdelajo in dodelajo doktrino ravnanja z LGBTQ+ posamezniki in skupnostjo.

KAZALO VSEBINE

Kazalo

1.	Teoretični uvod.....	11
1.1.	Spolna usmerjenost in spolna identiteta	11
1.1.1.	Homoseksualnost	13
1.2.	Oblikovanje homoseksualne spolne identitete	15
1.3.	Spolna identiteta	17
1.4.	Razkritje istospolne usmerjenosti in/ali identitete	18
1.4.1.	Razkritje kot proces	21
1.4.2.	Potek razkritja.....	23
1.4.3.	Razkritje in duševno zdravje.....	25
1.4.4.	Statistika.....	27
1.5.	Reakcije na razkritje	27
1.5.1.	Starši.....	27
1.5.2.	Šolsko okolje.....	32
1.5.3.	Delovno mesto.....	34
1.5.4.	Prijatelji	34
1.5.5.	Skupnost.....	35
1.5.6.	Religija in mediji.....	36
1.6.	Predsodki in diskriminacija	38
1.6.1.	Heteronormativnost in heteroseksizem	39
1.6.2.	Homofobija, bifobija, transfobija	41
1.7.	LGBTQ+ pozitivne prakse v socialnem delu	45
1.7.1.	Socialno delo v šoli.....	54
2.	Opredelitev problema.....	58

3.	Metodologija	60
3.1.	Vrsta raziskave	60
3.2.	Merski instrument in viri podatkov	61
3.3.	Populacija in vzorčenje.....	61
3.4.	Zbiranje podatkov	62
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	63
4.	Rezultati.....	64
4.1.	Formacija spolne identitete	64
4.2.	Prvo razkritje	72
4.3.	Razkritje staršem	73
4.4.	Razkritje prijateljem.....	78
4.5.	Razkritje v šoli ali na delovnem mestu.....	81
4.6.	Razkritje in mediji	83
4.7.	Razkritje ter kultura in religija	84
4.8.	Razkritje in duševno zdravje.....	85
4.9.	Predsodki in diskriminacija.....	86
5.	Razprava	88
5.1.	Formacija spolne identitete	88
5.2.	Prvo razkritje	89
5.3.	Razkritje staršem	90
5.4.	Razkritje prijateljem.....	92
5.5.	Razkritje v šoli ali na delovnem mestu.....	93
5.6.	Razkritje in mediji, kultura in religija	93
5.7.	Razkritje in duševno zdravje.....	94
5.8.	Predsodki in diskriminacija.....	95
6.	Sklepi.....	96

7. Predlogi	100
8. Uporabljena literatura	102

1. Teoretični uvod

1.1. Spolna usmerjenost in spolna identiteta

Na začetku bom za lažje razumevanje naloge predstavila nekaj terminov, ki jih bom v svoji magistrski nalogi uporabljala:

SPOLNA USMERJENOST je privlačnost, tako telesna ko čustvena, do oseb določenega spola, lahko različnega ali istega. Spolna identiteta pa so notranji občutki o lastnem spolu; moškem, ženskem ali spolu zunaj binarnega spolnega sistema.

GEJ se nanaša na osebe (moške ali ženske), čigar primarne intimne privlačnosti in romantična razmerja so do ljudi istega spola. Lezbijke so specifično ženske, katerih primarne intimne privlačnosti in romantična razmerja so do ostalih žensk. Nekatere ženske se raje identificirajo s terminom gej, spet druge pa imajo raje termin lezbijka. Biseksualna spolna usmerjenost se navezuje na osebe, moške ali ženske, ki jih privlačijo tako moški, kot tudi ženske. Transspolne so osebe, katerih spolna identiteta je različna od družbenega spola oziroma spola, pripisanega ob rojstvu (biološkega spola).

BISEKSUALNOST je čustvena in telesna privlačnost do oseb istega ali drugačnega spola, ki pa ni nujno znotraj binarnega spolnega sistema moški/ženska.

LEZBIJKA je oseba ženskega spola, ki jo privlačijo izključno osebe ženskega spola.

GEJ je oseba, ki jo privlačijo osebe spola, enakega lastnemu. Tu lahko gre za moške, ki jih privlačijo osebe moškega spola, včasih pa tudi lezbijke zase raje uporabljajo izraz gej.

QUEER/KVIR OSEBE se ne želijo ali ne morejo identificirati z nobeno spolno usmerjenostjo ali spolno identiteto.

INTERSPOLNE OSEBE lahko uporabljajo moške ali ženske zaimke, oboje hkrati, ne prav moški/ženski, niti moški/ženski. Lahko imajo atipične kromosomske kombinacije, testise, jajčnike ali oboje ter vagino, penis ali oboje.

SPOL se nanaša na vedenjske, kulturne in psihološke značilnosti, za katere sta družbena konstrukta feminilnost (za ženske) in maskulnost (za moške).

SPOL je smatran kot ena od pomembnih lastnosti posameznika. Smatra se, da je spol nespremenljiv in odločen ob rojstvu glede na otrokove genitalije. Čeprav so genitalije najpomembnejši znak spola osebe, se v mnogih primerih sprejemajo odločitve o spolu osebe, ne da bi jo drugi videli golo. Družbeni spol je izraz, ki se uporablja za opisovanje kulturnega pomena biološkega spola, in se nanaša na družbene vloge, povezane z biti moški ali ženska (Fish, 2012, str. 74).

SPOLNA IDENTITETA se nanaša na posameznikova osebna občutja glede lastne identitete kot maskuline ali feminilne ali pa njune kombinacije.

SPOLNI IZRAZ se nanaša na to, kako oseba navzven izraža spol.

CISSPOLNA NENORMATIVNOST so vsa neskladja med spolom, pripisanim ob rojstvu, in lastnim doživljanjem in izražanjem spolne identitete na podlagi družbenih norm, zahtev in pričakovanj.

TRANSSPOLNOST izhaja iz latinske besede trans, ki pomeni »preko«. Je krovni termin za vse spolne identitete na podlagi posameznikovih čutenj in doživljanj sebe, ki niso v skladu s cisnormativnostjo. Transspolne so osebe, katerih biološki spol (pripisan ob rojstvu) se ne ujema z njihovim lastnim doživljanjem in identifikacijo lastne spolne identitete.

TRANSSEKSUALNOST je spolna identiteta, pri kateri posameznik čuti neujemanje med biološkim spolom ter lastnim čutenjem in doživljanjem spolne identitete. Transseksualne osebe spremlja konstantno nezadovoljstvo ter potreba, da njihovo lastno čutenje spolne identitete sovпада s telesno ravnijo; zaradi tega se poslužujejo procesa potrditve spola. Proces potrditve spola so lahko operativni posegi, hormonska terapija in/ali depilacijski posegi.

Pomembno se je zavedati, da so lahko transspolne osebe tako kot cispolne osebe lezbijke, geji, heteroseksualne osebe, biseksualne, asekualne osebe. Zato sta za transspolne osebe, ki se ne identificirajo z binarnim poimenovanjem moški/ženska, pojma heteroseksualnost in homoseksualnost problematična.

Mnogo transspolnih oseb po procesu potrditve spola zamenja kraj bivanja, službo, okolico in na ta način izbriše podatke o prejšnjem življenju. Lahko tudi prekine stike s prijatelji,

družinskimi člani in partnerji. Te osebe skrbi, da jih osebe iz njihove preteklosti ne bi razkrile in tako spravile v nelagoden položaj in osramotile.

Trenutek, v katerem se transspolna, transseksualna ali cispolno nenormativna oseba zave, da ni zadovoljna s svojo spolno identiteto, igra pomembno vlogo v razvoju posameznikove celotne identitete. Tako grede lahko nekatere transspolne, transseksualne ali cispolno nenormativne osebe skozi dva procesa razkritja: razkritja posameznikove spolne identitete ter razkritja njihove spolne usmerjenosti (Društvo DIH, 2020, Koletnik, 2016, Koletnik, 2017, Morrow in Messinger, 2006, Švab in Kuhar, 2005, TransAkcija, 2020).

Spolna usmerjenost je tako čustvena privlačnost do osebe in je lahko homoseksualna (lezbijke, geji), heteroseksualna, biseksualna, aseksualna idr. Spolna identiteta pa je spol, s katerim se oseba identificira. Lahko se identificira kot moški, ženska, nebinarna oseba, kvirspolna oseba, aspolna oseba idr. Oseba, ki se identificira s spolom, pripisanim ob rojstvu na podlagi njenih genitalij, je cispolna. Če pa se spol, pripisan ob rojstvu, in spolna identiteta osebe ne ujemata, je oseba transspolna.

1.1.1. Homoseksualnost

Heteroseksualnost in homoseksualnost, podobno kot tudi spol in rasa, so socialni konstrukti, katerih pomeni so bili določeni skozi specifična zgodovinska obdobja in so se ohranjali skozi socializacijo, kaznovanje in razmerje moči. Zgodovinsko so bile socialne neenakosti na podlagi rase, spola in spolne usmerjenosti biološko utemeljene in utemeljene na podlagi družbenih norm in vrednot ter političnih, ekonomskih, religijskih, vzgojnih in znanstvenih ustanov (Morrow in Messinger, 2006, str. 44).

Termina homoseksualnost in heteroseksualnost nista obstajala do leta 1868, ko ju je uporabil Karl Maria Kertbeny. Katz (1995) je označil zgodovinski razvoj heteroseksualnosti kot izumljeno družbeno institucijo, ki ponazarja, kako heteroseksualnost in homoseksualnost označujeta »zgodovinsko specifične načine razmišljanja, vrednotenja in družbene organizacije spolov in njihovih užitkov«. V dvajsetem stoletju so heteroseksualno spolno aktivnost mnogi obravnavali kot normalno pod pogojem, da se izvaja v razmnoževalne namene, in sprevrženo, če se ne izvaja v razmnoževalne namene. S pomočjo Freuda in seksologov tistega časa pa so ne-reproduktivne spolne prakse dobile večjo legitimnost. Skozi različna zgodovinska obdobja so istospolno spolno vedenje religiozne

oblasti definirale kot kaznivo dejanje, v 1800-ih pa je istospolno spolno vedenje dobilo oznako duševne motnje, ki zahteva zdravljenje (Katz, 1976, v Morrow in Messinger, 2006, str. 43).

Homoseksualnost po SSKJ pomeni spolno nagnjenje, kar pa Švab in Kuhar (2005, str. 27) kritizirata predvsem z vidika spolne identitete, ki se skozi čas lahko spreminja. Prav tako kritiko postavita razmišljanju, da se spolna usmerjenost meri s seksualnimi izkušnjami z osebami istega spola. Tu se sprašujeta, koliko spolnih odnosov mora imeti oseba, da se jo lahko označi kot homoseksualno. Prav tako problem definicije nastane pri osebah, ki se označijo kot homoseksualne, pa seksualnih izkušenj z osebami istega spola še niso imele, saj te po klasični definiciji ne spadajo v koncept homoseksualnosti.

Uporaba termina seksualnost je v socialnem delu problematična, saj se jo pogosto enači s heteroseksualnostjo; tako se zdi, da seksualnost pri LGBTQ+ ljudeh poudarja, da imajo seksualno identiteto. Prav tako se pojavlja predvidevanje, da če še nikoli nisi imel spolnega odnosa z osebo istega spola, se ne moreš identificirati kot LGBTQ+ oseba. Čeprav heteroseksualnost ni definirana kot seksualna aktivnost, je biti lezbijka, gej ali biseksualen, pogosto definirano kot tako. LGBTQ+ osebe lahko privlači nekdo istega spola, vendar se tem željam še niso prepustili (Fish, 2012, str. 4).

Laumann idr. (1994) pa predstavijo dimenzije spolne usmerjenosti, kot so identiteta, želja ter vedenje. Kar pomeni, da se nekateri ljudje označijo kot LGBTQ+, ampak niso imeli/nimajo spolnih odnosov z osebami istega spola, se pa družijo z drugimi LGBTQ+ ljudmi. Včasih temu rečemo identitetne politike. Nekateri ljudi privlačijo osebe istega spola. Z njimi preživljajo čas, ampak se ne predajo tej privlačnosti in se mogoče ne identificirajo kot LGBTQ+. Nekateri ljudje pa uživajo pri spolnih odnosih z ljudmi istega spola, ampak se ne opišejo kot LGBTQ+. Nekateri ljudje so lahko poročeni ali v dolgotrajnih razmerjih z osebo nasprotnega spola (Fish, 2012, str. 6).

V dvajsetem stoletju je bila spolna aktivnost namenjena le v razmnoževalne namene, vse ostale spolne prakse so bile smatrane kot nenormalne. S pomočjo Freuda in ostalih seksologov pa so tudi ostale heteroseksualne spolne prakse pridobile na legitimnosti, istospolna usmerjenost pa je bila do 1800-ih smatrana kot kaznivo dejanje, od takrat dalje pa kot duševna motnja. V 21. stoletju pa ima homoseksualnost še vedno negativno

konotacijo, pa vendar se o njej čedalje bolj govori. Kaj sploh homoseksualnost je? Ne moremo je enačiti s spolnim vedenjem, saj bi tako morali postaviti lestvico, kako močno homoseksualna je oseba na podlagi števila spolnih izkušenj, ki jih je imela z osebami istega spola. Tako pa se v realnosti za homoseksualno usmerjene identificirajo tudi ljudje, ki takšnih seksualnih izkušenj še niso imeli; drugi, ki pa so jih imeli že nekaj, se ne nujno opredeljujejo ko istospolno usmerjeni. Tako se lahko strinjam z Laumannovo definicijo spolne usmerjenosti, katere dimenzije so identiteta, želje in vedenje.

1.2. Oblikovanje homoseksualne spolne identitete

Cass (1979, v Kuhar, 2001, str. 147-151) je predstavila 6-stopenjski model formacije identitete, kjer je prva stopnja identitetna zmedenost, potem pa si sledijo: faza primerjanja identitete, faza tolerance identitete, faza sprejemanja identitete, faza ponosa lastne identitete in, zadnja, sinteza identitete, kjer je LGBTQ+ identiteta integrirana z vsemi drugimi vidiki lastne identitete. Cass poudarja, da je to le vzorec, ne pa model za vse ljudi v vseh situacijah.

Troiden (1988, v Kuhar, 2001, str. 170–172) govori o štiristopenjskem modelu oblikovanja homoseksualne identitete: faza senzibilizacije, faza krize identitete, faza prevzema identitete ter faza predanosti.

V prvi fazi se posameznik zaveda drugačnosti v primerjavi z drugimi na podlagi določenih družbenih izkušenj, ki jih je pridobil skozi dotedanjo socializacijo.

V drugi fazi krize identitete posamezniki začnejo nase gledati kot o potencialno homoseksualnih, kar pri posamezniku lahko povzroči dvome, strah. Vse to pa je posledica pomanjkanja informacij o homoseksualnosti ter stigma, ki jo spremlja.

V tretji fazi posameznik prevzame homoseksualno identiteto, kar se začne kazati ne samo osebno, temveč tudi družbeno. Posameznik začne sprejemati svojo homoseksualno identiteto, začne se družiti z LGBTQ+ osebami, lahko ima tudi spolne odnose z osebami v LGBTQ+ skupnosti.

V četrti fazi posameznik sprejme homoseksualni stil življenja, kar začne kazati tako v eksternih dimenzijah – začne graditi istospolne partnerske odnose, razkrije se lahko tudi

širši heteroseksualni družbi – kot tudi na internih; začne sprejemati svojo celostno podobo, zadovoljen je z njo.

Ken Plummer (1995, v Kuhar, 2001, str. 152) govori o štirih stopnjah sprejetja homoseksualne identitete posameznika pod vplivom družbenega konteksta.

Prvo stopnjo senzibilizacije lahko dojemamo tudi kot pol-dojevanje lastne identitete kot homoseksualca. To poteka skozi emocionalno, genitalno in socialno doživljanje samega sebe – spolna in čustvena navezanost na spol ter neskladje družbenih spolnih interesov. Posameznik začuti, da je drugačen kot večinska družba, ter se zaradi homofobije in heteronormativne družbe lahko skriva pred drugimi in tudi pred samim sabo.

Stopnja signifikacije in disorientacije nastopi, ko se oseba že razkrije, a se ne oziroma se minimalno vključuje v LGBTQ+ skupnost zaradi stigme družbe, ki jo ima do homoseksualnosti. Na procese signifikacije vplivajo družbene reakcije, kot so razmišljanje, da je homoseksualnost greh, da je čudaška; da posameznik ne pozna oseb, ki se soočajo z enakim problemom; občutek osamljenosti in občutek, da je oseba sama in edina, ki preživlja to stisko.

Razkritje je tretja stopnja, v kateri posameznik svoje spolne usmerjenosti ne skriva več. Na tej stopnji gre oseba čez dosedanje probleme na poti do razkritja in pridobi novo podobo. Bistvenega pomena v tej fazi pa so socialni stiki s člani LGBTQ+ skupnosti.

Stopnja stabilizacije nastopi, ko oseba prevzame vlogo homoseksualca ter vzdržuje stike z drugimi osebami iz LGBTQ+ skupnosti (Švab in Kuhar, 2005, str. 56).

Vsem modelom izoblikovanja homoseksualne spolne identitete je skupno, da poudarjajo pomen heteroseksualnega konteksta, na katerem mladi gradijo svojo homoseksualno identiteto (Kuhar, 2001).

Prav tako vsi modeli prikazujejo razvoj istospolne identitete z začetkom pri zavedanju samega sebe, lastne drugačnosti, zmede. Nato se pri osebah pojavijo strah, dvomi, primerjajo se z drugimi in začnejo počasi tolerirati lastno istospolno usmerjenost. Nato sledi prevzem identitete, ko se začnejo družiti s homoseksualnimi osebami, z njimi imajo spolne odnose. Nazadnje pa svoj homoseksualni stil življenja začnejo kazati na eksternih

dimenzijah, razkrijejo se širši družbi, ter na internih, kjer čutijo ponos, zadovoljstvo s svojo homoseksualnostjo, začnejo se sprejemati.

1.3. Spolna identiteta

Spolna identiteta je eden temeljnih vidikov življenja. Običajno se spol, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu, in njen družbeni spol ujemata, vendar se pri relativno majhnem odstotku ljudi prepozna neujemanje med spolno identiteto, ki jo oseba razvije, in med spolom, pripisanim ob rojstvu. Te osebe se imenujejo transspolne ali transseksualne. Čeprav je teh oseb malo, je treba ozavestiti, da je transspolna skupnost zelo raznolika. Skupnost vključuje predoperativne in pooperativne transseksualne osebe, pa tudi osebe, ki se ne odločijo za operacijo ali do operacije nimajo dostopa. Lahko se identificirajo kot ženska k moškemu, ali moški k ženski, ki so lahko ali pa ne imele operacijo ter so se ali pa ne poslužile hormonske terapije. Skupnost pa vključuje tudi osebe, ki svoje identitete ne poistovetijo z identitetami znotraj binarnega spolnega sistema (Commissioner for Human Rights, 2009, str. 3).

Transspolne so vse identitete, ki niso v skladu s spolom, pripisanim ob rojstvu, in presegajo binarnost cispolnosti ter presegajo norme družbenega izražanja spola, pripisanega ob rojstvu. Transspolne so torej vse osebe, ki se ne identificirajo s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu. Transspolne osebe se lahko odločijo za medicinsko ali hormonsko tranzicijo, lahko pa gre zgolj za spremembe na družbeni ravni, kot je sprememba imena, uporabe zaimkov, pravno priznanje spola idr. (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 24).

Transvestizem in transseksualnost sta do neke mere povezana, a ju ne smemo enačiti. Transvestiti se tako preoblačijo v drugi spol, kjer ne gre nujno za neujemanje med njihovim biološkim spolom in spolno identiteto. Transseksualnost pa pomeni neujemanje biološkega in družbenega spola osebe (Župevc, 2008, str. 12-15).

Transspolne osebe prevprašujejo in zavračajo ideologijo, da se mora biološki spol, torej spol, pripisan ob rojstvu, nujno ujemati z družbenim spolom, torej produktom družbeno-kulturnega okolja (Župevc, 2015, str. 71).

Prav tako kot oblikovanje homoseksualne identitete poteka po določenih fazah, tudi oblikovanje transspolne identitete poteka po določenih stopnjah. Po Troidnu (1988) je prva faza, faza senzibilizacije, v kateri se posameznik zave lastne drugačnosti in v njej išče nove

pomene za dogodke in dejanja iz otroštva. V fazi krize identitete začne posameznik prevpraševati lastno identiteto; kriza se pojavi, ko posameznik občuti pomanjkanje informacij o transspolnosti, čemur sledi zanikanje ter sledenje normam glede spola in spolne identitete. Po poskusih sledenju družbenim normam sledi razkrivanje samemu sebi ter postopno sprejemanje lastne spolne identitete, ki pa je lahko večkrat zamenjana s homoseksualno spolno usmerjenostjo. Tej fazi sledi razkritje samemu sebi in tudi bližnjim kot transseksualne osebe (Župevc, 2015, str. 74).

Kovač Šebart in Kuhar (2009, str. 11) poenostavljeno razložita, da želijo transspolne osebe preseči binarnost družbenega sistema ureditve spolov, transseksualne osebe pa želijo biti del binarne spolne sheme, vendar z drugim spolom, kot jim je bil pripisan ob rojstvu.

1.4. Razkritje istospolne usmerjenosti in/ali identitete

Definicija razkritja izhaja iz angleškega izraza »coming out of the closet« in se uporablja predvsem med heteroseksualnimi posamezniki. V LGBTQ+ skupnosti pa je še vedno bolj popularen angleški izraz »coming out« (Kuhar, 2001).

Razkritje je v življenju LGBTQ+ posameznika pogosto videno kot eden izmed glavnih dogodkov v življenju osebe – življenjski prelom (*biographical disruption*). Bury (1982) opredeli razkritje kot življenjski prelom, ki je redefiniranje nekega prvotnega koncepta samega sebe, ki pri posamezniku povzroči zmedo glede vseh dosedanjih odločitev in njihovo novo vrednotenje.

Razkritje je sprejemanje lastne identitete in je proces, saj se razkrivanje socialnemu okolju nikoli ne konča. Poznamo posredno in neposredno razkritje, kjer neposredno pomeni, da LGBTQ+ oseba razkrije svojo spolno usmerjenost tako, da zanjo pove: jaz sem lezbijka. Posredno razkritje pa je držanje za roke na javnem mestu z osebo istega spola. Poleg homoseksualnih oseb se posredno razkrivajo tudi heteroseksualne osebe, a zaradi heteroseksizma v družbi tega ne dojemamo kot razkritje (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013, str. 18).

Adolescenca je pomemben razvojni mejnik za vse mlade, ker takrat začnejo pridobivati občutek lastne identitete, se začnejo pogajati za svoje mesto v svetu in začnejo raziskovati spolne odnose. Povezanost z družino, šolo in skupnostjo je pomembna za spodbujanje

odpornosti in za zmanjšanje verjetnosti tveganega vedenja, kot je zloraba drog, nezaščiteni spolni odnosi, samomorilske težnje in motnje hranjena. Nekatere mlade LGBTQ+ osebe so lahko prikrajšane pri dostopu do socialnega kapitala, kar lahko vpliva na njihovo duševno zdravje in odpornost (Saewyc idr., 2009, str. 110).

Odraščati kot LGBTQ+ je za mlade pomenilo stres, opisujejo, da so se počutili zmedene, strah jih je bilo nesprejemanja, bilo jih je sram. Razkritje je za mlade LGBTQ+ osebe videno kot najbolj tipičen prelom v LGBTQ+ skupnosti, s katerim se mladi ukvarjajo, in je povezano z boljšim duševnim zdravjem (Gerstel, Feraios in Herdt, 1989).

Šele ko se oseba razkrije, dobi ta oseba moč, da premaga sovraštvo ter občutke manjvrednosti, ki jih je gojila do samega sebe. Tako se lahko posameznik počuti ponosnega, da je premagal svoj strah, ter lahko začne razvijati bolj odprte in iskrenejše odnose s pomembnimi drugimi (Švab in Kuhar, 2005, str. 54).

Ljudje, ki odstopajo od norme heteronormativnosti, so nemalokrat potisnjeni v neznosno udobje zasebnosti ali celo na rob družbe, kjer imajo omejene izbire za življenje. Razkritje težave, kot so nesprejemanje lastne spolne identitete, duševne stiske, zloraba alkohola in nelegalnih substanc, težave na različnih področjih življenja, sčasoma olajša ali celo odpravi (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013, str. 18).

Lahko trdimo, da je najpomembnejši del socialne izključenosti LGBTQ+ mladih njihova nevidnost. LGBTQ+ oseb se po navadi ne prepozna po njihovih telesih, in potemtakem na prvi pogled niso prepoznavne. Ko pa se osebna nevidnost spremeni v osebno vidnost, to lahko spremljajo zahteve za večjo socialno prepoznavnost, priznanje, enakost in spoštovanje LGBTQ+ oseb. Vendar pa je lahko izstop iz nevidnosti zelo kritičen proces za večino mladih LGBTQ+ oseb, saj poveča tveganje za izključitev iz »normalnega delovanja heteronormativne družbe« (Takacs, 2006, str. 24).

Poznamo več pomenov razkritja, kjer nerazkritost pomeni nek prostor med družbeno heteronormativnostjo in internalizirano homofobijo. Psihološko razkritje je tako primer razkritja samemu sebi in drugim, s katerim LGBTQ+ osebe presežejo sovraštvo do sebe, strah pred zavrnitvijo, občutke manjvrednosti in tako vzpostavijo občutek lastne vrednosti in zmožnost odkritih odnosov z drugimi, saj psihološko razkritje vpliva na pozitivno doživljanje samega sebe kot tudi odnosov s pomembnimi drugimi. Posameznik ima tako

možnost redefinicije svoje stigmatizirane identitete. Politično razkritje pa lahko dojemamo kot boj za enakopravnost, kjer ima vsaka osebna naracija močen politični naboj. V političnem pomenu razkritja to omogoča prostor za vzpostavitev nove identitete neke skupnosti in tako tudi prostor za zahtevo pravic, ki pa jih otežujejo proti-naracije, tradicionalne zgodbe, ki se postavijo nasproti intimnim naracijam (Švab in Kuhar, 2005, str. 53).

Udeleženci raziskave (Švab in Kuhar, 2005, str. 71) so omenjali, da je njihovo razkritje pozitivno vplivalo tudi na razbijanje homofobije v skupinah, v katerih so se razkrili. To lahko razumemo kot politično razkritje, ki je boj proti diskriminaciji, pa čeprav samo v tej skupini.

V času prvih razkritij so osebe za zavrnitve še posebej ranljive, zato si osebo za prvo razkritje skrbno izberejo; razkrijejo se osebi, pri kateri pričakujejo pozitivno reakcijo. Raziskava (Švab in Kuhar, 2005, str. 67) ugotavlja, da je pri prvem razkritju nesprejemanje ali zavrnitev doživelo le 4 % anketiranih. Na tem mestu gre poudariti, da so predstave o negativnem odzivu lahko precej različne. Nekateri so molk sogovorca sprejeli kot pozitiven odziv, nekateri pa so potrebovali več. Pri nekaterih posameznikih pa zavrnitev pri prvem razkritju lahko povzroči nazadovanje v fazo strahu in skrivanja.

Pozitivna izkušnja in sprejemanje pri prvem razkritju so ključnega pomena za duševno zdravje in dobro počutje mladih LGBTQ+ oseb in lahko posledično tudi zmanjšajo strahove pred razkritjem družini in prijateljem (GLEN, 2016).

Razkritje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete je veliko lažje, če LGBTQ+ osebe poznajo možnosti varnih prostorov. Varni prostori so prostori, kjer lahko LGBTQ+ osebe v varnem okolju raziskujejo svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto ter imajo na voljo pozitivne informacije o raznolikosti. Varne prostore v Sloveniji nevladne organizacije vzpostavljajo že več let. Poleg tega tudi prirejajo različne izobraževalne in družabne tabore ter dogodke, kjer lahko LGBTQ+ osebe širijo svoja obzorja in spoznavajo osebe iz LGBTQ+ skupnosti, kar je pomembno za njihovo avtonomno življenje. V varnih prostorih lahko LGBTQ+ osebe izražajo svoje identitete ter strahove in stiske povezane z njimi, brez strahu pred diskriminacijo in nesprejemanjem ter nasiljem (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013, str. 18).

Družbene interpretacije homoseksualnosti, ki imajo svoje predstave o človekovi normalnosti in temeljijo na predpostavkah heteroseksizma, predstavljajo družbeni kontekst razkritja, ki vedno poteka v interakciji z drugimi udeleženci. Ravno ta kontekst ter homofobija, negativna predstavitev homoseksualnih vlog, dojemanje homoseksualnosti kot vulgarne pa pogosto zavirajo proces razkritja. Družbeni kontekst razkritja, kot so parade ponosa, mediji, ki odpirajo temo homoseksualnosti, družbeni pritisk ideje, da je cilj človeštva reprodukcija, pa lahko posameznike prisilijo v razkritje spolne identitete (Kuhar, 2001).

Družbeni konteksti heteroseksizma in heteronormativnosti ter osebna občutja, kot so strah, zmeda, stres, zavirajo procese razkritja. Na drugi strani pa razkritje olajša in lahko tudi odpravi osebne stiske, posamezniki pa dobijo moč, da premagajo občutja strahu, sramu in zmede ter lahko začnejo razvijati zmožnost odkritih odnosov z drugimi. Razkritje se v življenju LGBTQ+ osebe smatra kot ključni dogodek. Pozitivna izkušnja prvega razkritja pa lahko zmanjša strah pred vsemi nadaljnjimi razkritji ter poveča samozavest razkritih posameznikov. Ravno zato LGBTQ+ osebe tehtno premislijo, komu se bodo prvemu razkrile, da bodo pri tej osebi imele podporo za vsa nadaljnja razkritja.

Le 4 % gejev in lezbijk je v raziskavi (Kuhar, 2005, str. 127) doživelo nesprejemanje ali zavrnitev pri osebah, katerim so se prvim razkrili, kar lahko pripišemo k skrbnem izbiranju, komu se prvemu razkriti.

Razkritje spolne identitete je lahko še posebej težavno ravno zaradi toge binarne spolne sheme ženske–moški (Koletnik, Grm in Gramc, 2016, str. 115).

1.4.1. Razkritje kot proces

Raziskave so pokazale, da med »vedeti in povedati« o LGBTQ+ identiteti lahko mine obdobje več let (Higgins idr., 2006). To pa pripisujem predvsem stiskam, povezanim s strahom, zmedo in dvomi glede lastne istospolne usmerjenosti, ki so posledica pomanjkanja informacij. Tako mora posameznik najprej sprejeti in razumeti lastno homoseksualno identiteto, preden jo lahko prevzame in nato razkrije.

Velikokrat se razkritje opisuje z valovi, najprej z razkritjem samemu sebi, nato bližnjim, staršem, prijateljem, nato pa se lahko ta krog razširi na širšo družbo (Gerstel, Feraios in Herdt, 1989).

Proces razkritja ni nikoli končen ravno zaradi normativa heteroseksualnosti, skozi katerega se za osebe vedno predvideva, da so heteroseksualne (Švab in Kuhar, 2005, str. 70).

Sedgwick (1993) je zapisala, da je razkritje neprenehni proces, kjer nerazkritje posega v vsakdanje življenje LGBTQ+ oseb in kjer domneve o heteroseksualnosti predstavljajo LGBTQ+ osebam vedno nove ovire. Razkritje tako lahko razdelimo na aktivno nerazkritje, kjer se posameznik izdaja s heteroseksualno identiteto, pasivno nerazkritje, kjer se oseba skriva oziroma izogiba vprašanju o identiteti. Pasivno razkritje je način, kjer oseba daje namige o svoji identiteti, aktivno razkritje pa način, kjer posameznik direktno razkrije svojo identiteto.

Pirnar (2006, str. 130) je razkritje opredelil kot proces, ki poteka na več nivojih posameznikovega življenja, a ne nujno istočasno. Razkritje je na določenem področju odvisno od življenjskih razmer posameznika na tem področju ter stopnje v procesu razkritja, na kateri je ta posameznik.

Po Kenu Plummerju (1996) je razkritje prevpraševanje o lastni identiteti ter stikih z drugimi homoseksualnimi osebami. Poimenuje ga proces novega rojstva skozi homoseksualne skupnosti, ki služijo upravičenju svojih občutij ter preprečevanju občutka krivde.

Razkritje ima po Hodges in Hutter (1977) tri pomene: priznanje istospolne usmerjenosti samemu sebi, razkritje drugim homoseksualnim osebam ter razkritje širši družbi.

Razkritje je kompleksen proces, ki se neprenehoma spreminja glede na zgodovinsko obdobje, kulturni kontekst in posameznikov značaj, nanj pa vplivajo družbeni odnosi in družbeni kontekst. Razkritje vpliva na posameznikovo doživetje samega sebe in njegovih odnosov z drugimi. Zatorej je razkritje neskončen proces, saj v življenjskem kontekstu pride vedno znova do interakcij z novimi ljudmi, zato se vprašanje o razkritju vedno znova pojavlja (Markowe, 1996).

Razkritje poteka v smeri od razkritja pred samim sabo do razkritja osebi pomembnim osebam, ki po navadi to informacijo podajo naprej, kar tudi pri njih vzbudi dilemo, komu to informacijo zaupati, saj ta informacija ne vpliva le na posameznika, ki se je razkril, temveč tudi na osebo, kateri se je razkril in na odnos med njima. Z največjo dilemo se soočajo starši razkrite osebe, saj so s to osebo v najtesnejšem odnosu, njihova pričakovanja do razkritega

potomca pa se v trenutku razblinijo. Tako so tudi starši potisnjeni nazaj v »omaro« konservativne skupnosti (Kuhar, 2001).

Preden posameznik sprejme in prevzame svojo istospolno usmerjenost in/ali spolno identiteto, lahko mine obdobje več let, kateremu po navadi sledi razkritje bližnjim drugim, kot je družina, prijatelji, vrstniki itd. Predvidevam, da se posameznik najprej razkrije bližnjim osebami, ker si želi zgraditi podporni sistem, krepiti moč in svoje vire, ter pretrga vezi z osebami, ki mu ne predstavljajo več opore, preden se odloči za naslednji korak – razkritje pred heteroseksualno družbo, kjer so LGBTQ+ osebe tarča posmehovanja največkrat ravno s strani neznancev.

1.4.2. Potek razkritja

Razkritje pred samim sabo:

Je proces samospoznanj, samopriznanja in ozaveščanja lastne spolne identitete in/ali usmerjenosti. To je prvo razkritje osebe in je nujno pred razkritjem lastne istospolne usmerjenosti in/ali identitete širši okolici. Ker pa je razkritje samemu sebi proces, se lahko določeni deli tega procesa zgodijo še po razkritju drugim osebami (Kuhar, 2001).

Večina istospolno usmerjenih mladih začne o svoji spolni usmerjenosti razmišljati že pred 15. letom starosti, razlika pa je opazna tudi pri mlajših generacijah, ki začnejo prej razmišljati o svoji homoseksualnosti kot starejše generacije (Kuhar, 2005).

Premor med lastnim spoznanjem istospolne usmerjenosti in prvim razkritjem je večleten proces. To lahko vidimo kot posledico frustracij in ponotranjenje homofobije, ki jo mora oseba destigmatizirati in normalizirati svoje vedenje ter tako prevzame novo identiteto, s katero se predstavi določenim osebami (Kuhar, 2005).

Nekatere trans osebe so poročale, da se počutijo ujete v napačnem telesu. Veliko se jih pri desetih letih ali prej zaveda, da se občutek o njihovem spolu ne ujema z njihovim fizičnim izgledom. Neprenehoma se močno identificirajo z drugim spolom, kot jim je bil pripisan ob rojstvu, ter želijo živeti in biti sprejeti kot pripadniki nasprotnega spola (Xavier, Honnold in Bradford, 2007).

Razkritje gejev in lezbijk kot družbene podskupine:

Začelo se je z uporom v klubu Stonewall Inn 28. junija 1969 v New Yorku, ki je sprejet kot prvo javno razkritje istospolno usmerjenih kot družbene podskupine. S tem dogodkom označujemo nastop organiziranega delovanja homoseksualnih skupin. Razkritje družbene podskupine so spodbuda za posameznike, ki jih je strah pred razkritjem. Razkritje LGBTQ+ družbene podskupine se izvaja z različnimi dogodki, kot so parada ponosa, medijsko udejstvovanje, projekti proti diskriminaciji LGBTQ+ skupnosti ipd. (Kuhar, 2001).

V Sloveniji se je to zgodilo po homofobičnem incidentu leta 2001, ko varnostnik lokala Cafe Galerija v Ljubljani ni dovolil vstopa v lokal dvema gejema. Posledično se je LGBTQ+ skupnost na to odzvala s počasnim pitjem mineralne vode na letnem vrtu lokala. Vrhunec protestov pa se je zgodil 6. julija, ko je bila v Sloveniji organizirana prva Parada ponosa (Kuhar, 2001).

Na tem mestu dodajam tudi prvo javno razkritje transseksualne ženske – Christine Jorgensen, ki je predstavljalo pomemben mejnik pri vidnosti transseksuanosti. To pa je kasneje prispevalo tudi k prevpraševanju ideje o nedvoumnosti spolne identitete (Župevc, 2008).

Ožje socialno razkritje:

Prav ta razkritja so za LGBTQ+ osebe najbolj naporna, saj so to razkritja pred pomembnimi drugimi, kot so bližnji sorodniki, prijatelji, sošolci, kolegi, znanci, sosedi, ostale LGBTQ+ osebe (Kuhar, 2001).

Mnogo LGBTQ+ oseb izraža strah pred razkritjem oziroma pred javnim priznanjem istospolne zveze, kar je posledica heteronormativnosti ter homofobije v družbi. Tako se istospolne osebe stalno soočajo z določenimi dvomi ter samokontrolo nad lastnimi dejanji, da ne bi razkrile svoje istospolne zveze. Tako osebe v istospolnih razmerjih vedno preučijo okolico, v kateri so, preden se odločijo za dejanje, ki bi lahko razkrilo njihovo homoseksualno identiteto (Švab in Kuhar, 2005).

Širše socialno razkritje:

To stopnjo razkritja doseže le malo LGBTQ+ oseb. To so razkritja preko medijev, javno izražanje svojih čustev, tudi nezaželeno razkritje (Kuhar, 2001).

Nekatere osebe so javno razkrite na vseh področjih njihovega življenja, nekatere pa nikomur oziroma le nekaj osebam. Skrivanje spolne usmerjenosti je lahko vir stresa in anksioznosti zaradi strahu pred nehotenim razkritjem ali možnostjo zavračanja s strani družine in prijateljev (Fish, 2012).

1.4.3. Razkritje in duševno zdravje

Dejstvo, da so razkrite LGBTQ+ osebe zelo verjetno deležne homofobije in heteroseksizma s strani prijateljev, družine in družbe na splošno, te osebe spodbuja, da ohranijo svojo identiteto skrito. Ne razkrijejo pa se tudi zato, da jim ne preprečijo dostopa do storitev, ki bi jih lahko potrebovale. Kar pa posledično povzroči, da jim niso na voljo ustrezne storitve za duševno zdravje, ker le-te dojemajo, da ni dovolj LGBTQ+ ljudi, ki bi te storitve potrebovali (Campbell in Aggleton, 1999, v Takacs, 2006, str. 28).

Tako se vrtimo v začaranem krogu (ne)razkritosti identitete LGBTQ+ oseb, ki se ne razkrivajo, zato da ne bi bile tarče diskriminacije in nasilja; ko pa so diskriminirane, ne poznajo organizacij ali strokovnjakov, na katere bi se lahko obrnile, saj te organizacije menijo, da ni dovolj LGBTQ+ oseb, ki koristijo njihove storitve, da bi se želeli na tem področju izobraževati.

Raziskava iz Severne Irske je pokazala, da ima 32 % gejev iz raziskave potencial za razvoj psihičnih motenj. 34 % jih je bilo diagnosticiranih z duševnimi motnjami v določenem obdobju v njihovem življenju, 27 % jih je poskušalo narediti samomor, 31 % se jih je samopoškodovalo, 71 % pa jih je razmišljalo o tem, da bi si vzeli življenje. 80 % tistih, ki so imeli samomorilne misli, so jih imeli zaradi svoje istospolne usmerjenosti. Raziskave so pokazale, da nekateri istospolno usmerjeni moški izkusijo ekstremno izolacijo na podlagi svoje istospolne usmerjenosti. Ta izolacija pa se je nadaljevala tudi po razkritju njihove istospolne usmerjenosti. Negativen odnos do LGBTQ+ oseb v šoli, družini, na delovnem mestu in od neznancev v vsakodnevnem življenju so bili opomini, da biti LGBTQ+ v družbi ni povsem sprejemljivo. Raziskava predlaga, da ni ena negativna izkušnja homofobije tista, ki ima vpliv na LGBTQ+ osebe, ampak je večkratna izpostavljenost homofobiji in heteroseksizmu tista, ki lahko sčasoma škodi duševnemu zdravju istospolno usmerjenih moških (McNamee, 2006, v Takacs, 2006, str. 29).

LGBTQ+ osebe pogosteje uporabljajo storitve duševnega zdravja ali poiščejo nasvete pri svetovalcih zaradi emocionalnih težav (King idr., 2003). Raziskave (Glasgow Anti-stigma Partnership, 2009) kažejo različne izkušnje s strokovnjaki za duševno zdravje z razponom od odličnih do zelo slabih, vključno z nekoristnimi odzivi. Prisotnost negativnih odzivov lahko pri mladih povzroči, da se iskanju pomoči izogibajo.

Takšno raznolikost v kvaliteti storitev za duševno zdravje lahko pripišemo nedostopnosti, nepripravljenosti na izobraževanje o LGBTQ+ tematikah, seveda pa v nekaterih primerih problem leži v tem, da strokovnjaki niso pripravljeni za samorefleksijo glede doživljanja homoseksualnosti.

Nekatere študije opozarjajo, da so lahko mlade LGBTQ+ osebe še posebej dojemljive za razvoj motenj hranjenja (Austin idr., 2004). Za razliko od mladih heteroseksualnih žensk, s katerimi se LGBTQ+ osebe pogosto primerja, skrb za njihovo težo ni največja težava. Namesto tega so lahko motnje hranjenja povezane s težnjami po idealni gejevski obliki moškega telesa, ki je tako vitko kot tudi mišičasto. Obstaja tudi nekaj raziskav, ki opozarjajo na to, da gej moški verjamejo, da mišičasto telo predstavlja zaščito pred homofobnim napadom (Kaminski, Chapman, Haynes in Own, 2005).

Stres, zlasti anksioznost in depresija, so lahko pogostejši v LGBTQ+ skupnosti (King, Semlyen, Killaspy, Nazareth in Osborn, 2007). Gej in biseksualni moški kažejo višje stopnje paničnih napadov in depresije, s simptomi, ki se pojavljajo v zgodnji adolescenci (Cochran in Mays, 2000). V primerjavi s heteroseksualnimi ženskami so imele lesbijke in biseksualne ženske višje stopnje splošne anksiozne motnje, tiste z depresijo pa so pogosteje jemale predpisana zdravila (Cochran, Sullivan in Mays, 2003). To zopet pripisujem temu, da za mlade LGBTQ+ osebe ni na voljo dovolj pozitivnih informacij o raznolikosti ter da ne poznajo varnih prostorov, kjer bi lahko raziskovali svojo istospolno usmerjenosti in/ali spolno identiteto.

Kaj se mora izboljšati? Službe za duševno zdravje morajo nujno razviti LGBTQ+ občutljive storitve, očitni začetni korak pa bi bila vključitev problemov LGBTQ+ skupnosti v izobraževanje osebja o raznolikosti. Zavedanje potreb duševnega zdravja LGBTQ+ oseb in njihovega povečanega tveganja za razvoj duševnih bolezni bi moralo postati standardni del usposabljanja za zdravstvene delavce in socialne delavce. Povezati bi se bilo treba z

agencijami in strokovnjaki, ki imajo posebne izkušnje in znanja pri delu z LGBTQ+ populacijo, ter, kadar je to primerno je nujno, spodbujati napotitev LGBTQ+ posameznikov k tem posameznikom in agencijam (King, Semlyen, Killaspy, Nazareth in Osborn, 2007).

1.4.4. Statistika

V raziskavi (Perger, Muršec in Štefanec, 2018) je pred prijatelji razkritih 98 % anketiranih, od tega 31 % delno ter 67 % popolnoma razkritih. 70 % jih je razkritih staršem, 72 % sorojencem ter 83 % sošolcem. Le redko pa so se osebe popolnoma razkrile v verski skupnosti, kjer se je popolnoma razkrilo 9 % anketiranih, pred učitelji (16 %) in drugim šolskim delavcem (15 %) in širši družini (15 %) ter sosedom (15 %). Med prijatelji so bile anketirane osebe največkrat (83 %) popolnoma sprejete, sledijo pa jim popolna sprejetost s strani sorojencev (69 %) in sošolcev (65 %). Med starši je bilo 46 % anketiranih popolnoma sprejetih, 37 % delno sprejetih, 17 %, kar je skoraj vsaka šesta oseba, pa navaja, da so s strani staršev povsem nesprejeti.

Svojo identiteto anketirane LGBTQ+ osebe najpogosteje prikrivajo znotraj širše družine (71 %), na ulici (64 %), v službi (57 %) (Perger, Muršec in Štefanec, 2018).

Nekaj udeležencev fokusne skupine je poročalo o tem, da so z razkritjem počakali, dokler niso bili v istospolni partnerski zvezi, saj se jim je zdel to pomemben dokaz, da njihova spolna usmerjenost ni le faza (Kuhar, 2014).

LGBTQ+ osebe, predvidevam, si že od prvih občutij drugačnosti previdno izbirajo ožji krog prijateljev, med katerimi skoraj ni žaljivih opazk in diskriminacije LGBTQ+ oseb, zato se največ mladih razkrije ravno prijateljem. Poleg tega pa razkritje prijateljem ne predstavlja takšne »teže« kot razkritje staršem.

1.5. Reakcije na razkritje

1.5.1. Starši

Razkritje otroka ogrozi predstave o njegovem konvencionalnem življenju ter s tem tudi starše potisne v »klozet« (Markow, 1996, v Kuhar, 2005, str. 128).

Razkritje spolne usmerjenosti in/ali identitete staršem je mnogo LGBTQ+ oseb opisalo kot še posebej zastrašujoče (Takacs, 2006).

Udeleženci fokusnih skupin so trdili, da nobeno drugo razkritje ni bilo tako zahtevno in naporno kot razkritje pred starši. Ravno zaradi heteronormativnosti družbe tudi starši od svojih otrok predvidevajo heteroseksualno spolno usmerjenost, zato zanje razkritje otrokove istospolne usmerjenosti ogrozi konvencionalna pričakovanja glede spolnih vlog. Poleg ogrožitve pričakovanja o spolnih vlogah pa razkritje ne zadeva zgolj samo istospolno usmerjene osebe, temveč se morajo po razkritju otroka nenehno razkrivati tudi starši. Razkritje je vedno odnosno; tudi starši se morajo soočiti s heteronormativno družbo ter njenimi pričakovanji (Švab in Kuhar, 2005).

Razkritje lastni družini je dojet kot tako težko, da veliko mladih, ki se razkrijejo samemu sebi že v otroštvu/mladosti, z razkritjem staršem počakajo do trenutka, ko so finančno in čustveno neodvisni od svojih staršev (Savin-Williams, 1998).

Raziskave kažejo, da se na splošno LGBTQ+ osebe staršem razkrijejo prej, kot so se včasih (Savin Williams 1998, Troiden 1989).

Povprečno se mladi razkrijejo svojim staršem okoli 20. leta starosti, ko sami običajno še nimajo ne le ekonomskega kapitala, temveč tudi socialnega, kulturnega in psihološkega. Zato so mladi razpeti med podaljšano mladostjo in potencialnim neodobravanjem s strani staršev pri njihovem razkritju. Mlajša generacija mladih pa se vseeno razkrije prej in pogosteje, kot je to počela starejša generacija (Kuhar in Švab, 2005).

To pripisujem dejstvu, da postajajo LGBTQ+ tematike v družbi čedalje bolj vidne, ljudje sami poznajo več razkritih ljudi ter s tem lahko pridobijo pozitivne predstave o LGBTQ+ ljudeh.

Več kot polovica intervjuvancev v isti raziskavi je zavrnila, da se s svojimi starši še nikoli ni pogovarjala o homoseksualnosti. Pogosto so za starše edini vir informacij o istospolno usmerjenih stereotipi, ki obstajajo v družbi, kar v starših sproži skrb, da jih ne bodo mogli obvarovati pred zunanjim svetom, ki stigmatizira (La placa, 2000, v Švab in Kuhar, 2005, str. 73).

Stereotipne predstave o tem, kaj pomeni biti LGBTQ+, so prispevale k nesprejemanju LGBTQ+ posameznikov znotraj njihove družine. Istospolno usmerjenost in/ali identiteto se večkrat povezuje z okužbami z aidsom, HIV-om ter uživanjem drog (Takacs, 2006).

Kuhar in Švab (2004, str. 81) sta v raziskavi prišla do ugotovitve, da se istospolno usmerjeni mladi po navadi najprej razkrijejo materam in šele potem očetom. Po navadi se očetom razkrijejo med zadnjimi – najprej se razkrijejo prijateljem, potem materi in sestram, šele nato bratom in očetu. Predvideva se, da do takšnega zaporedja prihaja zaradi večje povezanosti z materjo, kar je lahko posledica odtujenega oziroma nedostopnega očeta, kar lahko kaže na patriarhat v družinskih razmerjih (oče kot avtoriteta). Razmerje moči ter konvencionalna pričakovanja glede spolnih vlog v družini pa se kažejo tudi skozi to, da so mame same sebi večkrat očitale istospolno usmerjenost njihovih otrok, ki naj bi bila posledica slabe vzgoje. To kaže na pričakovanje, da so mame odgovorne za vzgojo otrok.

Ugotovitve raziskave (Švab in Kuhar, 2005, str. 79) kažejo na tri poglobljena vprašanja, s katerimi se soočajo starši ob razkritju otrok. Prvo je želja po iskanju razlogov za otrokovo istospolno usmerjenost, kar lahko podpremo s tem, da starši pogosto krivijo sebe za napačno vzgojo ali pa da je homoseksualnost le faza. Naslednje vprašanje, ki se pojavlja, je skrb o odzivih okolice, zadnje pa pričakovanja o prihodnosti otrok.

Starši razkritih otrok se obremenjujejo predvsem s štirimi vprašanji:

- Zakaj je otrok istospolno usmerjen? Krivdo valijo nase in skušajo situacijo popraviti.
- Kako bo otroka sprejela okolica, kakšno življenje bo imel?
- Strah pred tem, da ne bodo nikoli stari starši.
- Homoseksualna spolnost (Kuhar, 2005, str. 132).

Ravno zato se mnogo mladih odloči za razkritje, ko vstopijo v prvo istospolno razmerje, saj zanje to pomeni potrditev istospolne usmerjenosti ter identitete. Prav tako pa skozi istospolno razmerje sami sebi dokažejo, da njihova usmerjenost ni zgolj faza (Švab in Kuhar, 2005, str. 83).

Pogosto so LGBTQ+ osebe poročale tudi o zavrnitvi partnerja, kar je za veliko intervjuvancev pomenilo boleč kompromis. Čeprav se zdi, da je njihov status LGBTQ+ družina prepoznala in sprejela, so obenem zanikali obstoj njihovih partnerjev. Zavrnitev s strani družine se je

odražala tudi skozi dejstvo, da so družinski člani zahtevali od LGBTQ+ osebe, da zapusti svojega partnerja, saj naj bi bil le ta izvor problema (Takacs, 2006).

Mladi LGBTQ+ so skušali napovedati odziv staršev na istospolna partnerstva na podlagi izkušenj. To so na primer reakcije staršev, ko se o istospolnih partnerstvih razpravlja na radiju ali pa se pojavljajo istospolna partnerstva v filmih, na televiziji (Švab in Kuhar, 2005).

Mladi pa se prav tako o razkritju pred starši učijo na podlagi izkušenj drugih, saj tako pretehtajo najboljše možne načine, kako se staršem razkriti, da bodo posledice razkritja zanje imele najmanj negativnih posledic.

Več kot polovica intervjuvanih v raziskavi (Takacs, 2006) je poročalo o izkušnjah nasilja ali diskriminacije s strani njihove družine. Največkrat so kot reakcijo na razkritje LGBTQ+ identitete navedli zanikanje, zahteve po vrnitvi v »normalno« ter nezaupanje družine.

»Težo« odziva staršev lahko razvrstimo v 5 skupin, od katerih je prva popolna prekinitev odnosov, kjer lahko starši otroka celo napodijo od doma. Druga skupina je čustveno izsiljevanje, naj otrok spremeni svojo spolno usmerjenost. Sledita mu želja po pomoči otroku na način, da ga napotijo na zdravljenje, ter postavljanje pogojev ob razkritju, naj se ne razkrijejo v družbi ali ostalim družinskim članom. Zadnji odziv pa je popolno sprejetje, ki je sprva zelo redek odziv, a se lahko vzpostavi skozi določeno časovno obdobje (Švab in Kuhar, 2005).

Tipična primera odzivov staršev, ki se v raziskavi (Švab in Kuhar, 2005) pojavljata pri razkritju, sta šok in psihično nasilje, kot je čustveno izsiljevanje, češ naj o tem ne govorijo z nikomer drugim iz družine. Kasneje pa se o tem ne pogovarjajo več, kar lahko imenujemo »prozorni klozet«.

Nekateri starši pri razkritju otrok začnejo poudarjati, česa ta otrok ne sme: povedati ostalim članom družine. Nekateri starši rečejo, da je to v redu, ampak da se o tem ne bodo več pogovarjali, kar lahko opišemo s terminom »prozorna omara«. Čeprav starši s tem svojega otroka ne zavrnejo, lahko to opišemo kot toleriranje, ne sprejemanje. Starši lahko občutijo razkritje lastnega otroka kot odziv na njihovo starševstvo in začnejo kriviti sebe, da niso bili dovolj dobri starši. Nekateri otroci so po razkritju morali zapustiti dom. Pri tistih, ki se še niso razkrili, pa je ideja o razkritju povečala stisko in občutek izolacije (Fish, 2012).

Zavrnitev znotraj ožjega družinskega kroga je prisililo mlade LGBTQ+ osebe, da so podvomile o lastni spolni usmerjenosti in/ali identiteti ali pa so konstruirale strategijo dvojnega življenja; v nekaterih primerih je razkritje staršem predstavljalo grožnjo, ki je vodila do tega, da so bile LGBTQ+ osebe prisiljene zapustiti družinski dom (Takacs, 2006).

Mladi, ki se razkrijejo, lahko ostanejo brez doma ali zbežijo, ko njihovi družinski člani nasprotujejo njihovi spolni usmerjenosti (Campos, 2005).

Nestrpnost znotraj družine in družbena homofobija lahko prispevata k izgubi stabilnega doma ali pa lahko mlade LGBTQ+ osebe prej končajo na cesti (Roche, 2005).

Starši si s psihičnim nasiljem pridobijo pravico, da poskusijo spremeniti otrokovo istospolno usmerjenost; lahko jo razumejo kot fazo, ki jo poskušajo prekiniti z izsiljevanjem, grožnjami, prekinitvijo komunikacije. Lahko tudi postavljajo različne zahteve, naj se otrok spremeni ali naj ne pride več domov (Kuhar, 2005).

Nesprejetost s strani družinskih članov pogosto odraža strah pred socialno stigmatizacijo, ki vpliva na starše in družino v heteroseksističnem okolju. Ko se starši niso pripravljene soočiti s stigmo, poskusijo prepričati svojega razkritega družinskega člana, da prikrije svojo resnično identiteto, da se lahko izognejo sramu. To pa lahko pripelje do tega, da se LGBTQ+ osebe počutijo izdane in čutijo izolirane od družine (Takacs, 2006).

Ker je razkritje vedno odnosno, starše skrbi tako za varnost otroka v heteroseksistični družbi kot tudi za posledično razkritje družine, ki se odraža skozi skrb »kaj si bodo drugi mislili«.

Ker se razkritje pred starši zgodi v privatni sferi, je ravno nasilje staršev pogosto zanikano, nevidno, utišano. Prvi odzivi staršev so pogosto psihično (ali celo fizično) nasilje, kar se kaže preko izsiljevanja, posmehovanja, prekinitve komunikacije (Kuhar, 2005).

Razkritje pred starši mnogokrat ostaja intimno razkritje, in kadar pride do psihičnega ali celo fizičnega nasilja, se o tem javno ne razpravlja. Mnogo mladih pa odzivov svojih staršev ne dojame kot nasilje; nekaj jih je opravičevalo reakcijo staršev, češ da samo potrebujejo nekaj časa. To so dojemali kot nemoč staršev (Kuhar in Švab, 2005, str. 79). Ravno zato so na tem mestu pomembne raziskave, ki dajo LGBTQ+ mladim glas in možnost, da se jih sliši.

Mnogo prvih negativnih reakcij staršev sčasoma izzveni; prvi odzivi ne vplivajo na dolgoročno pozitivne odnose med starši in razkritim otrokom, vendar se na tem mestu LGBTQ+ identiteta vrne v »prozorni klozet« (Kuhar, 2005).

Le 3 % mladih je pričalo o tem, da so se njihovi odnosi s starši po razkritju na daljši rok poslabšali. Ostali po določenem časovnem obdobju od razkritja govorijo o pomiritvi staršev, čemur pa je v večini primerov sledil prisilen »prozorni klozet«, kjer se od LGBTQ+ osebe pričakuje, da o svoji spolni usmerjenosti ne bo več razpravljala, ali pa sprejemanje. Faza sprejemanja se pogosteje kaže pri mlajših generacijah, kar lahko razumemo kot posledico vse večje vidnosti homoseksualnih oseb in destigmatizacije v družbi (Švab in Kuhar, 2005).

Pomiritev pa razumem tudi kot dejstvo, da je brezpogojna ljubezen staršev do otroka večja, kot strah pred stigmo.

Trans osebe so omenjale, da so morale znotraj družine iti skozi dvojno razkritje, saj so pred razkritjem trans identitete večinoma verjele, da so istospolno usmerjene (Takacs, 2006).

V kontrastu z negativnimi izkušnjami pri razkritju znotraj družine pa je nekaj intervjuvanih poročalo o pozitivni, sprejemajoči izkušnji. V nekaterih družinah je že bila kakšna razkrita LGBTQ+ oseba, ki je predstavljala pozitiven vzor za mlade LGBTQ+ osebe (Takacs, 2006).

Pozitivni odnosi z razkritimi LGBTQ+ osebami lahko zmanjšajo stigmo pred neheteroseksualnimi oblikami vedenja, identitete, odnosov in skupnosti, katere so, v tem primeru, starši razvili na podlagi internalizacije kulturnega heteroseksizma.

1.5.2. Šolsko okolje

Šolsko okolje LGBTQ+ mladih je po navadi opisano kot striktno heteronormativno okolje, ki mlade prisili do tega, da skrivajo svoja čustva in spolno usmerjenost. Finska študija poudarja, da šolski prostor uveljavlja združevanje po spolu in seksualizira ločene prostore glede na spol (Lehtonen, 1993, v Takacs, 2006, 30).

Mladi, ki se razkrijejo svojim vrstnikom in v šoli, so pogosto žrtve diskriminacije, nadlegovanja in viktimizacije kljub politikam za preprečevanje nasilja (Crisp, 2006).

Kuhar je, v raziskavi leta 2014, prišel do ugotovitve, da je bilo 30 % anketiranih v času šolanja žrtev diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti, od tega pa jih je bilo 6 %

diskriminiranih pogosto. 90 % nadlegovanja je prišlo od sošolk in sošolcev, skoraj 17 % diskriminiranih pa je poročalo o diskriminaciji in/ali nadlegovanju od učiteljev.

14 % anketiranih, ki so imeli negativne izkušnje v šoli, je navedlo, da so bili prav učitelji vzrok oziroma del njihovih problemov. Govorili so o učiteljih, ki niso uspeli zagotoviti potrebne pomoči in vodenja. Nekateri pa so poročali o homofobni in heteroseksistični manifestaciji učiteljev, ki so govorili proti homoseksualnosti, saj niso vedeli, da so v razredu istospolno usmerjene osebe (Takacs, 2006).

Na tem mestu moram izpostaviti pomembnost izobraževanja učiteljev in strokovnih delavcev, da do nezavedne (in zavedne) diskriminacije ne bi več prihajalo.

V raziskavi O socialni izključenosti mladih lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb v Evropi (Takacs, 2006) je kar 61 % intervjuvanih pričalo o tem, da so že bilo žrtve homofobije v šoli. 53 % intervjuvanih je pričalo, da so bili žrtve ustrahovanja, 43 % pa jih je odkrilo predsodke in diskriminatorne elemente znotraj šolskega kurikulumu. Večina jih je ustrahovanje doživelo kot verbalno, zelo malo pa jih je bilo tarča fizičnega obračunavanja.

Ustrahovanje so pogosto intervjuvani interpretirali kot povezano z oziroma kot posledico neskladnega vedenja, značaja in videza glede na pripisan spol (Takacs, 2006).

Starejše generacije so se praviloma razkrivale šele na fakulteti, saj so bili mnenja, da njihova identiteta še ni dovolj razvita, šolsko okolje pa so smatrali kot nevaren prostor za razkritje (Kuhar, Šalamon, Humer in Maljevac, 2011).

Mlajše generacije pa se pogosto razkrijejo že v srednji šoli, nekateri pa celo v osnovni šoli (Maljevac in Magić, 2009). Nekaj oseb se je razkrilo le določenim sošolcem, spet drugi pa se odločijo za razkritje pred vsemi sošolci (Kuhar, Šalamon, Humer in Maljevac, 2011).

Zato učitelji in strokovni delavci nikoli ne smejo sklepati, da otroci v osnovnih šolah še niso dovolj stari, da bi doživljali občutke drugačnosti zaradi spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete, temveč jim morajo biti pripravljeni prisluhniti, jim pomagati v največji meri ter jih, v primeru soglasja, napotiti do izkušenih strokovnjakov.

1.5.3. Delovno mesto

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR, 2002) prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo delodajalca na podlagi spolne usmerjenosti in drugih okoliščin. Vse osebe na delovnem mestu morajo biti, ne glede na osebne okoliščine, enakovredno obravnavane. Kar pa še ne pomeni, da je diskriminacijo lahko dokazati, in ravno zaradi tega se osebe odločajo svojo spolno usmerjenost na delovnem mestu skriti.

Homoseksualne osebe se na delovnem mestu v večji meri (49 %) ne razkrijejo ravno zaradi heteroseksizma in heteronormativnih predpostavk znotraj delovnega mesta. Ravno zato je delovno mesto lahko pravo žarišče za prikrito nasilje in neposredno diskriminacijo LGBTQ+ skupnosti. Tako so LGBTQ+ osebe lahko stalno tarče neposredne oblike homofobije, kot so vici o gejih. Nekaj oseb se na delovnem mestu ne razkrije zaradi tega, ker se jim ne zdi ključnega pomena govoriti o njihovem zasebnem življenju na delovnem mestu. Nekaj pa se jih ne želi razkriti, ker se bojijo, da bi izgubile svoje delovno mesto. Lehtonen (2002, v Švab in Kuhar, 2005, str. 112) ugotavlja, da do takšne oblike nasilja prihaja redkeje, ko so LGBTQ+ osebe razkrite.

12 % anketiranih je poročalo o diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti na delovnem mestu, kjer so jih diskriminirali tako sodelavci kot tudi nadrejeni. Je pa le 40 % anketiranih ljudi razkritih na delovnem mestu (Kuhar, 2014).

1.5.4. Prijatelji

Razkritje je pri mladih pogoj za nadaljnje grajenje prijateljskega odnosa (Kuhar, 2005).

Kar nekaj intervjuvanih je mnenja, da so odkrili, kdo so njihovi pravi prijatelji, in so se poslovili od nekaterih prijateljev, ki se niso bili sposobni znebiti negativnih stereotipnih predstav, ki so jih imeli o LGBTQ+. Poročali pa so tudi o vzpostavljanju novih prijateljstev, zlasti znotraj LGBTQ+ skupnosti (Takacs, 2006).

To pa je bistvenega pomena za premagovanje občutka strahu, zmede, sramu in osamljenosti ter odpira okno za samozavestnejši prevzem homoseksualne vloge ter razkritje širši družbi.

Leta 2014 (Kuhar) je v raziskavi O pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk kar 10 % anketiranih izjavilo, da so mnenja, da njihovi prijatelji

»vedo« za njihovo usmerjenost, kar je 7 % več kot leta 2003 (Švab in Kuhar), saj postajajo LGBTQ+ osebe v družbi čedalje bolj vidne.

Manj kot 30 % anketiranih je poročalo o izkušnjah diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti in/ali identitete s strani prijateljev. V primerjavi z družino so pri prijateljih našli več podpore in sprejemanja. Po razkritju svoje identitete so nekateri poročali o prestrukturiranju svojih prijateljev, nekateri pa so omenili izgubo nekaj prijateljev (Takacs, 2006).

V raziskavah (Weeks, Donovan, Heaphy, 1999, Weston, 1991, v Švab in Kuhar, 2005, str. 99) LGBTQ+ osebe vse večkrat poleg tradicionalnih družinskih razmerij omenjajo tudi »izbrane družine«, v katerih otroci ne predstavljajo nujnosti, vanje pa vključujejo tudi prijatelje.

V življenju mladih LGBTQ+ lahko prijatelji igrajo zelo pomembno vlogo pri zagotavljanju občutka pripadnosti in sprejemanja, ki jih od družine pogosto sprva ne dobijo. Prijatelji – še posebej člani LGBTQ+ skupnosti – lahko postanejo člani njihove izbrane družine, kjer se lahko počutijo kot doma. Ideja o izbrani družini je močan znak novega začetka in občutek nove pripadnosti, ki postane bistven del potrditve veljavnosti homoseksualnega načina življenja (Weeks, Donovan, Heaphy, 1999, v Takacs, 2006, str. 61).

1.5.5. Skupnost

LGBTQ+ scena v Ljubljani se razvija od osemdesetih let naprej. Poleg prostorov za LGBTQ+ osebe se organizirajo tudi redni dogodki. Klubov za LGBTQ+ mlade ni veliko, je pa ponudba raznolika. Predvsem mlado prebivalstvo in veliko študentov omogočata živahnost ljubljanskega klubskega dogajanja. V Ljubljani je tako nekaj klubov in barov, ki so LGBTQ+ prijazni, kar nudi mladim LGBTQ+ osebam sproščeno vzdušje brez strahu diskriminacije (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013).

Poleg ostalih družbenih dogodkov, ki se odvijajo v Ljubljani, je Parada ponosa tradicionalna letna prireditev, ki privablja največ LGBTQ+ oseb. Ljubljana pa si želi pridobiti sloves tolerantnega in LGBTQ+ prijaznega mesta (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013).

Poleg parade ponosa, ki je v Sloveniji največji dogodek za vidnost LGBTQ+ populacije, se mi zdi na tem mestu smiselno naštetih še vsaj nekaj drugih društev, organizacij, dogodkov, ki so varni za LGBTQ+. To so: Društvo Legebitra, Društvo Parada Ponosa, Društvo DIH –

Enakopravni pod mavrico, Društvo Kvartir, Zavod Transakcija, Gejevska sekcija Škuc Magnus, Lezbična sekcija Škuc LL, Roza klub, Lezbična knjižnica – Ljudmila, Lezbična četrt – Škuc, Maribor skozi rožnata očala, festival LGBT filma – Škuc, Festival Rdeče Zore, Kluba Tiffany in Monokel v Metelkova mesto, Out in Slovenija – Šport, rekreacija in druženje za LGBTIQ+, Pink Week in drugi.

Zaradi povečane vidnosti LGBTQ+ oseb pa se vse več poroča tudi o dejanjih iz homofobije. Veliko intervjuvanih se je počutilo omejeno pri uporabi javnih površin, na primer hoji po ulicah, ne da bi jih nadlegovali. Varnost je osnovna pravica vsakega, vendar se zdi, da LGBTQ+ osebe te pravice nimajo, na kar jih pogosto opomnijo morebitni napadi, zlorabe in druga sovražnosti dejanja (Takacs, 2006).

Številni so se sklicevali na primere institucionalizirane diskriminacije, ki jih zadevajo kot državljane, katerih članstvo v skupnosti je zaradi njihove identitete zanikano skozi heteronormativno institucionalizirano politiko, vključno z diskriminatorno zakonodajo, ki homoseksualnim osebam ne omogoča enakih pravic (Takacs, 2006).

Za privilegirane ljudi so to logične pravice, ki pa so nekaterim LGBTQ+ osebam nedostopne. To je recimo darovanje krvi gejev, pravica do umetne oploditve, onemogočen dostop do posvojitve in druge.

1.5.6. Religija in mediji

Polje umetnosti in kulture je za družbene manjšine bistvenega pomena, saj omogoča oblikovanje lastne identitete skozi izvirno perspektivo (Klančar, Hodnik in Topolinjak, 2013).

LGBTQ+ mladi poročajo, da bi jim pri večji sproščenosti pomagala medijska podpora s strani znanih (72 %), večja prisotnost javno razkritih LGBTQ+ oseb (78 %) in več varnih prostorov za LGBTQ+ osebe (74 %).

Omenjam nekaj oseb, za katere menim, da so za vidnost LGBTQ+ oseb v Sloveniji ogromno naredile: Mitja Blažič, ki je LGBT aktivist, Suzana Tratnik – prav tako aktivistka za pravice LGBT oseb in pisateljica, Roman Kuhar – gej in aktivist Mirovnega inštituta, Martina Ipša, ki je komedijantka in javno razkrita lezbijka, in drugi. Ena izmed oseb, ki je za vidnost LGBTQ+ oseb v medijih ogromno naredila, je Salome, ki je javno razkrita na vseh področjih življenja

ter o svoji tranziciji javno govori. Prav tako tudi Pia Filipčič, ki je v resničnostnem šovu Big Brother javno razkrila svojo spolno identiteto.

75 % vprašanih je ugotovilo, da mediji v njihovi državi izražajo predsodke oziroma da so vključevali diskriminatorne elemente namenjene LGBTQ+ osebam. Poročali so, da mediji izkrivljajo resničnost in širijo stereotipe ter prispevajo k ohranjanju heteronormativnosti in širjenju homofobije. Po drug strani pa so mediji videni kot potencial, ki prispeva k družbeni integraciji LGBTQ+ oseb, saj so eden najvplivnejših dejavnikov socializacije (Takacs, 2006).

Raziskave o alternativah formalni spolni vzgoji raziskujejo različne načine, kako mediji delujejo kot vir spolne vzgoje za mlade vseh spolnih usmeritev (Bay-Cheng, 2005, Smith, 2013, Pascoe, 2011 idr.).

Podobno kot je heteroseksizem prisoten pri formalni spolni vzgoji, glavni mediji, kot so televizija, filmi, glasba, knjige in reklame, ohranjajo heteroseksualnost kot normo. Istospolna vedenja in odnosi so v medijih redko prikazani kot normalni. Če so že prikazani, so pogosto prikazani kot tarče šal ali kriminala. Internet in drugi alternativni mediji so lahko problematični viri za informacije o spolnosti zaradi napačne predstavitve in napačnih informacij o spolnosti.

Religija je problematična za LGBTQ+ ljudi na različnih ravneh: na ravni institucij religije, na lokalni ravni ter na osebni ravni. Številni intervjuvani so pričali o diskriminaciji v institucijah religije ter od cerkvenih dostojanstvenikov. Religiozne institucije so bile pogosto opisane kot homofobne, kar je v nekaterih primerih vodilo do ponotranjene homofobije LGBTQ+ oseb. Nekaj vernih oseb je omenilo, da so zapustili Cerkev kot rezultat institucionalizirane homofobije (Takacs, 2006).

Transspolne osebe lahko naletijo na nasprotovanje in nesprejemanje njihove spolne identitete zaradi nerazumevanja spolne disforije (neskladje biološkega spola in družbenega spola) zaradi verskih, političnih ali drugih prepričanj. Na ta način jim sporočajo, da zanje niso ljudje, kar lahko povzroči motnje v duševnem zdravju; ravno zato je potrebno širši javnost izobraževati o transspolnosti, transseksualnosti in cispolni nenormativnosti, da lahko postanejo strpnejši (Koletnik, Grm in Gramc, 2016).

1.6. Predsodki in diskriminacija

Da bi lahko razumeli diskriminacijo, moramo v prvi vrsti razumeti, kaj so privilegiji. Privilegij je karakteristika zatiranja; podeljuje prednosti eni skupine pred drugimi. Privilegij omogoča dostop do socialnih, kulturnih, moralnih, jezikovnih in političnih virov. Tisti, ki si lastijo privilegije, so po navadi le-te nesposobni opaziti ali pa jih ne želijo priznati. Moški tako niso zmožni videti, kako se okoriščajo s seksizmom, ljudje bele polti ne vidijo, kako se okoriščajo z rasizmom. Prav tako pa imajo tudi heteroseksualni ljudje privilegije proti homoseksualnim osebam. Heteroseksualnost ščiti proti sovraštvu, stiskam, moralnim sodbam in nasilju. Privilegij je nevidni paket nekih sredstev, ki jih je možno vnovčiti vsak dan (Fish, 2006).

Tako kot je družba maskulinizirana, je tudi heteronormativna, iz česar lahko povzamemo, da nadzor nad družbenim prostorom izvajajo belopolti heteroseksualni moški (Valentine, 1996, v Švab in Kuhar, 2005, str. 112), ki so najbolj privilegirana skupina v družbi.

V raziskavah so Perger, Muršec in Štefanec, 2018, Velikonja in Greif, 2001, Švab in Kuhar, 2005, Kuhar, 2014, prišli do ugotovitev, da je bila vsaka druga oseba že tarča nasilja (psihičnega, fizičnega in/ali spolnega). V vseh raziskavah je več kot 90 odstotkov ljudi, ki so izjavili, da so že bili žrtve nasilja, doživelo psihično nasilje (posmehovanje, žaljenje idr.). Okoli četrtnina anketiranih v vseh raziskavah je bila deležna fizičnega nasilja, okoli 6 odstotkov pa je bilo žrtev spolnega nasilja.

V obeh raziskavah, Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk, Švab in Kuhar, 2005 in Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk, Kuhar, 2014 poročajo, da so največkrat nasilje izvajali neznanci na javnem prostoru. V raziskavi iz leta 2005 je četrtnina respondentov poročala o homofobnem nasilju s strani družine, leta 2014 pa je o tem poročalo le 16 odstotkov respondentov. Leta 2014 pa se nasilje v občutno večji meri pojavlja v šolah, tega je enkrat več kot leta 2005.

Raziskava potreb transspolnih oseb v Sloveniji (2015) pa je prišla do ugotovitev, da je bilo 69 % intervjuvanih transspolnih oseb že žrtev diskriminacije in/ali nasilja zaradi spolne identitete. Skoraj polovica sodelujočih je diskriminacijo doživela v javnih ustanovah, 43 % jih je bilo diskriminiranih v šoli, 39 % pa doma.

V raziskavi (Perger, Muršec in Štefanec, 2018) se LGBTQ+ osebe najbolj varno počutijo med prijatelji. 81 % anketiranih je izrazilo, da se med prijatelji nikoli niso bali za svojo varnost. V šolskih prostorih, na hodnikih se je za svojo varnost balo 50 % anketiranih, v učilnici pa 37 % anketiranih oseb. V kontekstu izvirne družine se je za svojo varnost balo 39 % oseb, kar 8 % pa se jih pogosto boji za lastno varnost. Javni prostori in verske skupnosti pa so med mladimi LGBTQ+ osebami smatrani za najmanj varne. Skoraj vsaka druga anketirana oseba se za svojo varnost boji na ulici, 35 % se jih za svojo varnost boji v restavracijah, barih, trgovinah, 15 % na javnih dogodkih ter 14 % na prireditvah in dogodkih namenjenim LGBTQ+ osebam.

Javno izkazovanje čustev nekatere LGBTQ+ osebe dojemajo kot izzivanje norm družbe, zavedajo pa se, da je ravno heteronormativnost družbe tista, ki jim preprečuje, da bi sproščeno izkazovali čustva (Švab in Kuhar, 2005).

Povzemam, da je vsaj polovica LGBTQ+ posameznikov iz raziskav že bilo žrtev diskriminacije, največkrat s strani neznancev na javnem prostoru, kar je dokaz, da je javni prostor heteroseksualiziran. Nekatere LGBTQ+ osebe na javnem prostoru cenzurirajo določena dejanja, ki bi lahko pomenila razkritje njihove spolne usmerjenosti, saj so mnenja, da če ne izzivajo norm družbe, se tako izognejo diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti.

1.6.1. Heteronormativnost in heteroseksizem

Živimo v svetu, v katerem je heteroseksualnost norma, ostali izrazi seksualnosti pa so skriti, kar vpliva na samozavest pri javnem izražanju LGBTQ+ življenjskega sloga. Do nedavno se oseb ni spraševalo po njihovi spolni usmerjenosti v uradnih raziskavah in v javne namene, na primer, pri spremljanju storitev. Zato so ostala življenja LGBTQ+ ljudi večinoma nevidna. Pomanjkanje vidnosti in ozaveščenosti je pomenilo, da so pomanjkljivosti vidnosti LGBTQ+ oseb in diskriminacija ostale neopažene in ne izzvane (EHRC, 2009).

Heteroseksualnost je standard, po katerem se v družbi meri vse ljudi. Vsi, ki ne spadajo v vzorec heteroseksualnosti, so smatrani kot nenormalni, moralno pokvarjeni in manjvredni. Koncept heteroseksizma pomaga pri teoretiziranju lezbičnega in gejevskega zatiranja (Wise v Davies, 2000). Po tej definiciji je v družbi heteroseksualnost norma, po kateri se meri LGBTQ+ ljudi, LGBTQ+ ljudje pa naj bi bili manjvredni. Heteroseksualnost kot normo

vzdržujejo družbene institucije, vključno z zakonodajo, mediji in religijo. Heteroseksizem si deli podobno podlago z rasizmom in seksizmom (Fish, 2012).

Izraz heteroseksizem izraža tako institucionalno kot tudi individualno naravo predsodkov, ki so namenjeni gejem, lezbijkam in biseksualcem ali ljudem, za katere se verjame, da so LGBTQ+. Heteroseksizem je Lorde (1984) opredelil kot »prepričanje v prirojeno superiornost enega vzorca ljubezni in s tem njegove pravice do prevlade«. Herek (1990) pa je heteroseksizem opredelil, kot »ideološki sistem, ki zanika, očrni in stigmatizira vsako neheteroseksualno obliko vedenja, identitete, odnosa ali skupnosti«. Trenutno razmišljanje o heteroseksizmu kot sistemu zatiranja, ki temelji na družbeno konstruiranih ideologijah spola in izražanja spola, izhaja iz zgodnje lezbične feministične študije, ki je kritizirala heteroseksualnost kot zgodovinsko vpeto družbeno in politično institucijo, temelječo na podlagi večslojne družbene prisile (Myron in Bunch, 1975). Zgodnji teoretiki so heteroseksualnost obravnavali kot temelj moške nadvlade in zatiranja žensk (Morrow in Messinger, 2006).

Herek (1984, v Kuhar, Šalomon, Humer in Maljevac, 2011, str. 27) razlikuje med psihološkim in kulturnim heteroseksizmom. Pokazatelji kulturnega heteroseksizma so v sistemski diskriminaciji izobraževalnih, zdravstvenih, političnih, ekonomskih, pravnih, verskih in kulturnih ustanov in socialnih služb ter so kulturne norme, standardi in vrednote, ki stigmatizirajo in razvrednotijo osebe glede na njihovo istospolno usmerjenost ali jih naredijo nevidne. Psihološki heteroseksizem pa je internalizacija kulturnega heteroseksizma, ki se kaže skozi občutja gnusa, besa, strahov, predsodkov, stereotipov in nasilja (Morrow in Messinger, 2006).

Heteroseksizem vpliva tudi na diskriminacijo na podlagi spolne identitete, saj priznava le dva spola in ne sprejema ničesar izven okvirov te binarnosti. Prav tako diskriminacija izhaja iz prepričanja, da se mora vsaka spolna identiteta nujno ujemati s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu na podlagi genitalij in kromosomov, oseba pa naj se obnaša z normami, predpisanimi za ta spol (Koletnik, Grm in Gramc, 2016).

Heteroseksizem se je v družbi razvil zaradi prepričanja o prirojeni superiornosti heteroseksualnosti in se je razvijal skozi sisteme zatiranja in stigmatizacije vseh

neheteroseksualnih vedenj, vzdržujejo pa ga družbene institucije zakonodaje, religije in medijev ter internalizacija kulturnega heteroseksizma le-teh.

1.6.2. Homofobija, bifobija, transfobija

Homofobija izvira iz grške besede »homos«, ki pomeni enak in »phobia«, ki pomeni strah, in pomeni strah do lezbijk, gejev in biseksualnih oseb. Moška heteroseksualnost je potrjena ne skozi zvezo z žensko, ampak skozi dejstvo, da moški ni gej. Ženska heteroseksualnost pa je dokazana skozi razmerje z moškim; grožnje poimenovanja z lezbijko se uporabljajo za ustrahovanje žensk v ženski heteronormativni izgled in vedenje. Izražanje sovražnosti proti LGBTQ+ osebam je tako bolj skladna z jezo, kot s strahom; nadalje so čustva gnusa in odpora tista, ki so najbolj pogosto uporabljena do lezbijk in gejev (Valentine in McDonald, 2004, v Fish, 2006, str. 4).

George Weinberg je prvi predstavil termin homofobija v svoji knjigi *Družba in zdravi homoseksualec* (1972). Problem homoseksualnosti je predstavil izven homoseksualnih ljudi v heteroseksualne ljudi, ki so bili intolerantni do lezbijk in gejev (Herek, 2004).

Izraz homofobija se pogosto uporablja za prepoznavanje predsodkov do gejev in lezbijk. Weinberg (1973) je popularizirala besedo, ko jo je opredelila kot strah in odpor do tesne bližine z geji in lezbijkami. Lorde (1984) je homofobijo opredelil kot strah pred občutji ljubezni do pripadnikov istega spola in posledično sovraštvo do teh občutkov pri drugih, Pharr (1988) pa je homofobijo označil kot iracionalni strah in sovraštvo do tistih, ki ljubijo in imajo željo po spolnih odnosih z osebami istega spola.

Homofobije danes ne enačimo s strahom, ampak z njo označujemo nestrinjanje s homoseksualnostjo. To nestrinjanje pa se lahko izraža na različnih ravneh v družbi: moralno, družbeno, osebno, politično. Homofobija tako pomeni nestrinjanje, obsojanje, odpor in diskriminacijo istospolno usmerjenih oseb (Kuhar, Šalamon, Humer in Maljevac, 2011).

Herek (2000, v Morrow in Messinger, 2006, str. 52) je izzval uporabo izraza homofobija, ki naj bi pomenil izražanje iracionalnih strahov, ki jih motivira več dejavnikov. Namesto tega je predlagal izraz spolni predsodki, ki ga opredeli kot negativni odnos do posameznikov zaradi njihove spolne usmerjenosti. Izraz spolni predsodki omogoča več motivacij, na katerih temeljijo predsodki.

Raziskovalci nasprotujejo uporabi termina homofobija, ker poudarja individualne predsodke raje kot institucionalizirano, strukturirano in kulturno diskriminacijo (Ben-Ari, 2001). Individualna so tako stališča, prepričanja, občutki, misli in dejanja, ki jih ima posamezna oseba do LGBTQ+ oseb/skupnosti. Kulturna so šale, stereotipi, jezik, predstave o idealnih družinah ter predpostavke, da so LGBTQ+ identitete seksualne. Strukturirana diskriminacija, ki izhaja iz zgodovine: zakonodaja, medicina, socialno delo ter trenutna strukturirana diskriminacija; globalno pomanjkanje pravic (Thompson, 1993).

Izraza bifobija in transfobija sta mlada izraza, ki sta se pojavila s povečanim aktivizmom med biseksualnimi in transspolnimi osebami. Ta dva izraza se nanašata na stališča, prepričanja in vedenja, ki razvrednotijo, stigmatizirajo ali biseksualne in transspolne ljudi naredijo nevidne (Morrow in Messinger, 2006).

Diskriminacija na podlagi spolne identitete je prav tako izrazita kot diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti. Skupnostna oskrba in podpora pa so lahko trans skupnosti manj dostopne zaradi relativnega pomanjkanja infrastrukture in zgodovine sodelovanja s trans skupnostmi (Fish, 2012).

Transspolne osebe se z diskriminacijo srečujejo na več ravneh življenja. Sistemska diskriminacija nanje vpliva tako, da v številnih državah še vedno nimajo pravice do pravnega priznanja spola, lahko so jim onemogočene določene storitve. Osebna diskriminacija je produkt sistemske diskriminacije in je lahko namerna, ko so posamezniki prepričani, da si transspolne osebe ne zaslužijo enakih pravic kot ostali, ter nenamerna, do katere pogosto pride zaradi nepoznavanja potreb transspolnih oseb (Koletnik, Grm in Gramc, 2016).

Zapisi o homofobiji so se v Sloveniji v medijih množično začeli pojavljati po homofobičnem incidentu leta 2001, ko varnostnik lokala Cafe Galerija v Ljubljani ni dovolil vstopa v lokal dvema gejema. Posledično se je LGBTQ+ skupnost na to odzvala s počasnim pitjem mineralne vode na letnem vrtu lokala. Vrhunec protestov pa se je zgodil 6. julija, ko je bila v Sloveniji organizirana prva Parada ponosa (Kuhar, 2001).

Čeprav v zadnjem času narašča sprejemanje, je ustrahovanje mladih LGBTQ+ ljudi kontinuiran problem. Homofobno ustrahovanje se pojavlja povsod; v šolah, doma, na ulici itd. (Mishna, Newman, Daley in Solomon, 2009).

Renner (2009, v Kuhar idr., 2011, str. 59) izpostavi tri dejavnike »nove homofobije«, kjer se kažejo spremembe glede na pretekle stereotipe in predsodke. Prvič postajajo stereotipi bolj prikriti – ignoriranje, pozornost na strani tistih, ki si upajo biti jasno nasprotujoči LGBTQ+ skupnosti. Drugi dejavnik je vzpostavitev novih skupin, ki postanejo tarče predsodkov in diskriminacije. Tretji dejavnik pa je premik brutalnega nasilja v prikrito nasilje.

Z večjo vidnostjo LGBTQ+ oseb se povečuje tudi homofobno ustrahovanje. Dejanja iz homofobije je bila deležna že prav vsaka razkrita LGBTQ+ oseba na podlagi individualnih predsodkov, institucionalizirane, kulturne ali strukturirane diskriminacije, kar je posledica heteronotmativnosti družbe.

1.6.2.1. Klasifikacija homofobije

Sistemi zatiranja imajo po Young (Young, 1990, v Morrow in Messinger, 2006, str. 45) pet značilnosti: izkoriščanje, nemoč, sistemsko nasilje, kulturni imperializem in marginalizacija. Pharr (1988) je opozorila, da vse oblike zatiranja, neenakosti v institucionalni in ekonomski moči ter grožnje posameznikov ter institucionalno nasilje, delujejo za uveljavitev vedenjskih norm, ki jih določa prevladujoča skupina. Člani podrejenih družbenih skupin postanejo nevidni, opredeljeni kot »drugi«, stereotipizirani, krivi za lastno viktimizacijo ter ponotranjijo negativna stališča in stereotipe družbe.

Internalizirana homofobija je strah pred lastnimi občutki privlačnosti do oseb istega spola, ki je posledica prostora in časa odraščanja ter dediščine (Kuhar, Šalamon, Humer in Maljevac, 2011, Appleby in Anastas, 1998, Kuhar, 2001). Z njo pa se, vsaj v neki meri, sooča veliko LGBTQ+ ljudi, kar se odraža v strahu pred drugačnostjo, pred lastnimi občutki, v sovraštvu do lastne identitete. LGBTQ+ osebe družbene norme ponotranjijo, kar pa jih ovira, da bi se razkrili.

Kulturna homofobija (Appleby in Anastas, 1998) so strukturirane in institucionalne prisile, ki so ohranjale diskriminacijo do LGBTQ+ skupnosti. Primer kulturne homofobije je, da je LGBTQ+ osebam oteženo ali celo onemogočeno, da bi posvojili otroke ali se poročile. V medijih se to vidi skozi nevidnost LGBTQ+ skupnosti; televizijski programi, oglasi ali radio redko prikažejo istospolne odnose. Homofobija je dojeta kot aktivna diskriminacija proti LGBTQ+ skupnosti, izražena skozi prezir družbe do spolnih manjšin.

Po Gronebergu (2011, v Kuhar idr., 2011, str. 26) ima homofobija tri razlage. Po prvi je homofobija posledica verskega, moralnega in pravnega preganjanja homoseksualnosti že od pradavnine. Po drugi je homofobija moderen fenomen, ki je posledica njene pretekle stigmatizacije in izključevanja homoseksualcev. Po tretji pa so vzroki za homofobijo v preteklosti in se sprašuje, kako smo postali to, kar smo. Sprašuje se po načinih homofobije, ki so bili v preteklosti vzpostavljeni in še vedno delujejo in odpirajo vrata za nove vrste homofobije.

Herek (1984, v Kuhar idr., 2011, str. 27) loči med tremi funkcijami homofobije. Izkušveno funkcijo, na katero vplivajo pretekle pozitivne ali negativne izkušnje z LGBTQ+ posamezniki. Simbolno funkcijo, s katero posamezniki izražajo svoja stališča in vrednote do LGBTQ+ skupnosti ali oseb. Defenzivna funkcija kot tretja pa je izražanje lastnega nelagodja in anksioznosti v povezavi s homoseksualnostjo.

Homofobija obstaja že od prvih pojmovanj homoseksualnosti in bo zaradi heteronormativnosti v družbi vedno prisotna. Pomembno pa je, kako se na njo odzovemo ter kako se borimo proti njej. Prav tako pomembna je krepitev moči in virov LGBTQ+ posameznikov za spopadanje z njo.

1.6.2.2. Strategije upravljanja s homofobijo

Vprašanje, ki je pri mladih LGBTQ+ osebah drugačno od drugih marginaliziranih skupin, je, da mlade LGBTQ+ osebe nimajo družine in prijateljev, ki bi predstavljale LGBTQ+ kulturo. Razkritje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete samo po sebi ni dejavnik tveganja, da bi te osebe naredile samomor ali da bi imele motnje hranjenja, ampak je odziv na njihovo razkritje tisto, ki je pomemben. Razvoj politiziranega občutka identitete, v katerem je mlada oseba sposobna ponovno konceptualizirati svoje »osebne težave kot kolektivni boj«, poudarja, kako lahko nekatere mlade LGBTQ+ osebe ob velikih težavah razvijejo odpornost in odpor (Fish, 2012).

Kuhar (2001, str. 138-183) je prišel na podlagi fokusnih skupin do petih strategij spopadanja s homofobijo, ki se včasih prepletajo, izbor katerih pa je velikokrat odvisen od stopnje razkritosti posameznika.

- Samocenzura: Prostovoljna samocenzura prihaja iz istospolno usmerjenega posameznika (kar je velikokrat posledica prisilne samocenzure, ki jo je posamezniku

vsilila družba), pobuda za prisilno samocenzuro pa prihaja od drugega. Prostovoljna cenzura se omenja v kontekstu delovnega mesta, kjer se želijo posamezniki s skrivanjem svoje spolne usmerjenosti izogniti diskriminaciji. Omenja pa se tudi v kontekstu razkritja prijateljem, kjer posamezniki prej samoumevne kretnje in besede sedaj nadzorujejo. Posameznikova istospolna usmerjenost se naenkrat zdi kot tabu tema, kar lahko povzroči »prozorni klozet«. Tišino o razkritju se največkrat pričakuje ravno od staršev razkrite istospolno usmerjene osebe, kar se doživlja kot oblika prisiljene samocenzure.

- Senzibilizacija: izobraževanje javnosti o istospolni usmerjenosti, ki nastane kot posledica prepričanja, da diskriminacija primarno izhaja iz neinformiranosti v družbi. Poleg senzibilizacije pomembnih drugih, da spremenijo mnenja o homoseksualnosti, je pomembna tudi institucionalna senzibilizacija v šolah, javnih zavodih, zdravstvu.
- Resignacija: umik iz homofobnih situacij, kot so homofobne diskusije. Oseba meni, da situacije ne more spremeniti, zato se raje umakne.
- Akomodacija: razkritje le na določenih področjih življenja, kjer se oseba počuti varno. Stopnja razkritja je odvisna od situacije, v kateri se je znašla istospolno usmerjena oseba.
- Kompenzacija: prepričanje istospolno usmerjenih oseb, da morajo biti na določenih področjih bistveno uspešnejši od svojih heteroseksualnih vrstnikov.

Dejstvo je, da ni pravilne ali napačne tehnike spoprijemanja s homofobijo. Strategij pa je neskončno, saj se prav vsaka oseba s pritiski sooča drugače, odvisno od stopnje razkritosti posameznika ter situacije, v kateri se je LGBTQ+ oseba znašla.

1.7. LGBTQ+ pozitivne prakse v socialnem delu

LGBTQ+ osebe se pri razkritju svoje identitete počutijo še posebej ranljive, zato jim je na tem mestu potrebno nuditi pomoč, da uvidijo moč in vire, ki jih imajo, saj jih v času ranljivosti sami kdaj ne morejo prepoznati. Po drugi strani pa moramo diskriminacijo nasloviti in se z njo ustrezno spopadati.

V času razkritja lahko mlade LGBTQ+ osebe doživijo socialno izolacijo, zavračanje vrstnikov, poniževanje, diskriminacijo, viktimizacijo, opustitev družine, omejen dostop do pomoči s

strani odraslih oseb, ki bi jim prisluhale in jim ponudile določene usmeritve (Ciro idr., 2005). LGBTQ+ osebe lahko ugotovijo, da jim je socialno življenje omejeno, da so ostali brez finančne podpore, njihove odločitve, da se poslužijo svetovalnih storitev, pa zavrnjene (Morrow, 2004).

Zato smo na tem mestu socialni delavci, delavke, ki nudimo pomoč prikrajšanim članom skupnosti, ključni akterji, da osvetlimo LGBTQ+ tematiko in rešujemo vprašanja glede stisk na podlagi socialne izključenosti LGBTQ+ oseb.

Socialno delo se osredotoča na prikrajšane člane skupnosti; njegovo vodilo pa je z njimi soustvarjati, da bi dosegli želene spremembe v njihovih življenjih. Da pa bi dosegli trajne spremembe, moramo socialni delavci, delavke razviti odnos in vrednote, ki dokazujejo naše razumevanje njihovih življenj in okoliščin (Fish, 2012).

Čeprav socialno delo temelji na določenih metodah in modelih, pa so ti le izhodišče za delo. Socialni delavci in delavke moramo tretirati vsako osebo kot individuum, spoštovati raznolikost ter različne kulture in njihove vrednote, spodbujati enake možnosti ter zaščititi pravice in interese uporabnikov storitev ter njihovih skrbnikov (General Social Care Council, 2010).

Socialno delo podpira pozitivno prakso pri delu z LGBTQ+ populacijo, ter promovira pristop, da je spolna usmerjenost LGBTQ+ oseb zdrav del posameznikove identitete. Ta pristop normalizira istospolno usmerjenost ter poziva socialne delavce, delavke, da sprejmejo identiteto LGBTQ+ posameznikov. Ta pristop pa je premik v socialnem delu, ki presega heteronormativne matrice. Čeprav ne poznamo specifičnega pristopa pri delu z LGBTQ+ osebami, pa je preseganje heteronormativne matrice celovit pristop k socialnemu delu, ki ga je nujno vključiti pri delu z LGBTQ+ populacijo (Crisp, 2004, Van Den Bergh in Crisp, 2004).

Praksa socialnega dela z LGBTQ+ posamezniki je podobna praksi socialnega dela z drugimi ranljivimi skupinami. Obstaja pa nekaj posebnih vprašanj in pomislekov, na katere mora biti socialni delavec pri delu z LGBTQ+ populacijo pozoren (Morrow in Messinger, 2006, str. 13-15):

Razviti mora znanje o LGBTQ+ tematiki. Socialni delavci, delavke se morajo konstantno učiti o LGBTQ+ problematiki. Razumeti morajo psihosocialne, politične in pravne manifestacije

heteroseksizma in kako le-te vplivajo na življenje LGBTQ+ ljudi. Razumeti morajo tudi razvoj identitete LGBTQ+ oseb in kako to vpliva na razkritje, njihovo samozavest in socializacijo. Poznati morajo razliko med spolno usmerjenostjo in spolnim izrazom ter kako se vsak izmed teh izraža. Poznati morajo posebne dejavnike tveganja za LGBTQ+ osebe, kot so depresija, zloraba drog, samomorilnost ter težave s šolsko uspešnostjo.

Izzvati morajo osebne pristranskosti pri delu s spolnimi manjšinami in ravnati v skladu z vrednotami in etiko socialnega dela. Morajo razviti več kot le toleranco, da bi lahko delovali po primerih dobre prakse na podlagi vrednot in etike NASW.

Ne domnevajte spolne usmerjenosti ali spolne identitete uporabnikov. Domneve, da so vsi uporabniki heteroseksualni ter da izražajo tradicionalne spolne vloge, razen če jim uporabniki ne potrdijo tega, je manifestacija heteroseksizma. Odprtost in vključevanje sporočata ozračje spoštovanja, varnosti in sprejemanja.

Uporaba natančnega in spoštljivega jezika skozi komunikacijo z uporabniki in o njih. Tako je pomembno, da govorimo o spolni usmerjenosti in ne o spolni preferenci, saj preferenca nakazuje na izbiro; frazi gej in lezbijka sta bolj priljubljeni kot izraz homoseksualnost. Socialne delavce se vzpodbuja, da so pozorni na izraze, s katerimi se njihovi uporabniki identificirajo, in naj jih zanje uporabljajo tudi oni.

Izogibajte se domnevam, da so karakteristike in potrebe vseh spolnih manjšin enake. Čeprav imajo te skupine nekaj skupnih problemov, kot je soočanje s heteroseksizmom ter razkritje, imajo tudi potrebe, specifične za njihovo skupino. Prav tako imajo tudi znotraj podskupin različne potrebe.

Pridružite se uporabnikom iz sistemsko-ekološke perspektive. Socialno okolje lahko zatira LGBTQ+ osebe, zato moramo biti pozorni na to, kakšne vplive ima na uporabnikovo življenje.

Spoštujte raznolikost znotraj LGBTQ+ skupnosti. Mavrična zastava je simbol, ki predstavlja raznolikost znotraj skupnosti.

Spoštujte uporabnikovo samoodločanje glede razkritja. Socialni delavci, delavke morajo spoštovati, na kateri točki so uporabniki glede njihovega razkritja drugim. Lahko jih

vzpodbujajo, da se razkrijejo, vendar se morajo uporabniki sami odločiti, kdaj je zanje pravi čas, da se razkrijejo.

Spoštujte uporabnikovo pravico do zasebnosti glede njihove spolne usmerjenosti in identitete. Tako lahko uporabnike povprašajo po njihovi identiteti le, ko je to relevantno za njihov primer.

Bodite zagovornik vzpodbudnega okolja in storitev, prijaznih do LGBTQ+ oseb. Socialni delavci, delavke naj bodo glas za LGBTQ+ vzpodbudno okolje. To naj dosega skozi politike ne-diskriminacije, možnosti izobraževanja za zaposlene, spodbujanje LGBTQ+ vzpodbudnega delovnega okolja in zaposlovanje razkritih LGBTQ+ oseb, izpostavljanjem LGBTQ+ vzpodbudne literature ter razvojem programov, ki specifično naslavljajo potrebe LGBTQ+ uporabnikov (Morrow in Messinger, 2006).

Van Den Bergh in Crisp (2004, str. 221-238) poudarjata potrebo po refleksiji in razvoju razumevanja zatiranja in neenakosti življenja LGBTQ+ ljudi. Model se zavzema predvsem za doseganje enakosti v javnem življenju in zagotavljanje ustreznih socialnih storitev. Identificirala sta 25 principov skozi tri domene odnosa, znanja in spretnosti kompetentnega pripravnika, pripravnice. Pod domeno odnosa naj pripravnik, pripravnica socialnega dela reflektira svojo spolno usmerjenost, dosedanje kontakte z LGBTQ+ osebami, tako strokovne kot osebne, in naj oceni svoje reakcije na LGBTQ+ osebe, tako pozitivne kot negativne izkušnje. Ovrednoti naj čustvene, kognitivne in vedenjske vidike svojega odziva na LGBTQ+ ljudi, da bo razvil občutljivost do potencialnega heteroseksizma in homofobije ter naj se priključi osebnim in profesionalnim aktivnostim, ki spodbujajo razumevanje LGBTQ+ posameznikov in kulture. Da razvija znanje, naj se izobrazi o ključni terminologiji LGBTQ+ ljudi, demografskih karakteristikah o razlikah znotraj skupnosti, o skupni zgodovini in tradicijah, o izkušnjah diskriminacije. Izobrazi naj se o vplivu zakonodaje in socialnih politik, o družbenih teorijah, virih skupnosti ter kulturno občutljivih modelih prakse. Kot spretnost naj pripravnik ustvari okolje prijazno za LGBTQ+ posameznike, naj ne ocenjuje in ne domneva uporabnikove spolne usmerjenosti. Naj ne sklepa, da je spolna usmerjenost vzrok za pritiske, ki jih posameznik doživlja. Naj celostno razumeva predstavljene izzive posameznika, podpira uporabnike storitev, ki se borijo s svojo spolno usmerjenostjo. Naj prepozna znake ponotranjene homofobije, določi naj, do kakšne mere je uporabnik razkrit in kdo podpira njegovo spolno usmerjenost. Vključi naj izbrano družino v načrt oskrbe,

udeležuje naj se supervizije, da se sooča z lastnimi konflikti, ter se udeležuje izobraževanj o LGBTQ+ vprašanjih.

LGBTQ+ pozitivne prakse spodbujajo lezbično, gejevsko in biseksualno identiteto enako pozitivno kot heteroseksualne identitete in ponujajo niz smernic za spoštljivo in kulturno kompetentno soustvarjanje z geji, lezbijkami, biseksualnimi in transspolnimi posamezniki.

Te prakse pa so skladne z mnogo načeli socialnega dela, vključno z:

- socialnoekološkim načelom (aktiviranje socialne mreže),
- perspektivo moči (LGBTQ+ osebe imajo moč v sebi, da se soočijo in razrešijo svoje probleme),
- kulturnimi kompetencami (LGBTQ+ pozitivne prakse so ena oblika kulturnih kompetenc – samozavedanje, občutljivost, zavest o lastni privilegiranosti idr.).

Socialnoekološko načelo pri soustvarjanju z uporabniki pomeni, da socialni delavec, delavka vedno najprej poskrbi za maksimalno aktivacijo, mobilizacijo in krepitev socialne mreže, v katero spada družina, prijatelji, sosedi itd. Pred prekinitvijo vezi ali spremembo življenjskega okolja pa o tej odločitvi skrbno premisli, da je to nujno potrebno za uporabnikov dobrobit (Čačinovič Vogrinčič idr., 2011, str. 18).

Delo iz perspektive moči pomeni iskanje virov in moči, ki jih ima uporabnik sam v sebi. Uporabnikovo moč pomaga socialni delavec, delavka odkriti, raziskovati, krepiti in jo izkoristiti, da uporabnik doseže svoje cilje. Na tem mestu socialni delavec, delavka sprašuje po dobrih izkušnjah iz preteklosti, želenih razpletih, virih in opori v skupnosti, da lahko z uporabnikom ubesedita nove vire moči in obnovita stare (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011, str. 12).

Ker LGBTQ+ pozitivna praksa ne predpisuje določenih metod dela z uporabniki, se jo lahko izvaja na različnih področjih ter z različnimi sistemi uporabnikov: skupinskim, individualnim, partnerskim in družinskim (Appleby in Anastas, 1998).

Pri delu z LGBTQ+ osebami se je treba poleg reševanja stisk in diskriminacije osredotočiti tudi na njihovo odpornost in varovalne dejavnike. Tako je treba prepoznati dejavnike, ki podpirajo in izboljšujejo dobro počutje mladih LGBTQ+ oseb. Ti faktorji so stik s podpornim sistemom (odrasli, vrstniki itd.), podporne šolske politike (proti-diskriminatorne prakse) in

individualni dejavniki (samozadostnost, povprečne in nadpovprečne kognitivne sposobnosti) (Morrow in Messinger, 2006, Russell, 2005).

Za kulturno kompetentnost z določeno populacijo je potrebna edinstvena baza znanja, stališč in spretnosti. Glede na izzive, s katerimi se srečujejo nekateri LGBTQ+ mladi, je še posebej pomembno, da izvajalci storitev na kulturno kompetenten in afirmativen način soustvarjajo z LGBTQ+ mladimi in se izogibajo ponovni viktimizaciji in krepitevi stigme, ki jo mladi LGBTQ+ doživljajo (Van Den Berg in Crisp, 2004).

Ko so v raziskavi (GLSEN, 2011) spraševali mlade, s kom bi se bilo najbolj sproščeni pogovarjati o vprašanih, povezanih z LGBTQ+ tematikami, so učenci največkrat navedli šolske svetovalne delavce, delavke. Fontaine (1998) pa je, kar ni presenetljivo, ugotovil, da je več kot polovica šolskih svetovalnih delavcev, delavk v srednjih šolah ter petina šolskih svetovalnih delavcev, delavk v osnovnih šolah že imelo izkušnjo z učenci, ki so dvomili o svoji spolni usmerjenosti in/ali identiteti.

Študije kažejo, da ko imajo socialni delavci, delavke razvite homofobne odnose do LGBTQ+ populacije, lahko to negativno vpliva na njihovo sposobnost zagotavljanja ustrezne storitve. Nekateri možni negativni učinki homofobije na zagotavljanje ustreznih storitev so lahko slabša pomoč, minimaliziranje ali pretiravanje glede posameznikove spolne usmerjenosti ter slabša zdravstvena oskrba (Anderson in Holiday, 2007).

Biti LGBTQ+ je pogosto videno kot privatna zadeva, ki ni pomembna za zagotavljanje oskrbe. Strokovnjaki, strokovnjakinje pogosto niti ne vedo, ali imajo LGBTQ+ uporabnike, saj rutinsko ne sprašujejo po spolni usmerjenosti. Spraševati po spolni usmerjenosti je zaznano kot vsiljivo in pri strokovnjakih vzbuja neugodje in sram (Hinchliffe, Gott in Galena, 2005).

Socialno delo temelji na konceptih in predpostavkah heteroseksualnosti. Socialni delavci, delavke predvidevajo, da so lezbijke, geji in biseksualci heteroseksualni; domneva se, da imajo enake potrebe kot heteroseksualni ljudje, ali pa se verjame, da so »manjvredni« heteroseksualci (Fish, 2006). Takšne predpostavke vplivajo na odločanje o LGBTQ+ posameznikih, ki dostopajo do socialnega dela in socialne oskrbe. Ogromno LGBTQ+ posameznikov se pred srečanjem s ponudniki socialnih storitev sprašuje o tem, kako pomembno je, da socialni delavci, delavke vedo za njihovo spolno usmerjenost, ali se bodo

počutili bolj ali manj sproščene, če bodo socialni delavci, delavke vedeli za njihovo spolno usmerjenost, ali lahko dajo vtis, da so heteroseksualni, kako sprejemajoč bo socialni delavec, delavka, če bo socialni delavec, delavka izkazal heteroseksistično vedenje, ali mi lahko zavrne pomoč oziroma mi oteži dostop do pomoči, ki jo potrebujem, in druga vprašanja (Fish, 2012).

Da bi lahko strokovnjaki ponudili enak standard pomoči, bi se morali socialni delavci, delavke zavedati različnih potreb in izkušenj uporabnikov. Odgovornost ustanov in organizacij je, da prikažejo, da so LGBTQ+ prijazne in skrbijo, da so storitve primerne. Glavna ovira za pravično prakso socialnega dela je ravno pomanjkanje informacij o specifičnih potrebah LGBTQ+ ljudi (Fish, 2012).

Okoli polovica mladih LGBTQ+ oseb je poročala, da bi jim pomagala večja informiranost socialnih delavcev, zdravstvenih delavcev in državnih uradnikov ter boljša odzivnost in informiranost policije (Perger, Muršec in Štefanec, 2018).

Namesto da se pogovarjamo o razkritosti in nerazkritosti LGBTQ+ oseb, je v socialnem delu pomembno razumevanje tega, kako razkritje deluje, kar pomaga socialnim delavcem in delavkam postati občutljivi na potencialne namige o razkritju spolne usmerjenosti oziroma spolne identitete (Sedgwick, 1993).

Velika motivacija za socialne delavce, delavke za izobraževanje na področju LGBTQ+ tematik je lahko to, da je kar nekaj mladih izrazilo, da bi se bilo najbolj sproščeno pogovarjati o LGBTQ+ vprašanjih ravno s socialnimi delavci, delavkami, ter da bi jim pomagala večja informiranost socialnih delavcev, delavk. Da bi lahko ponudili bolj kvalitetne storitve, se moramo izobraževati o tem, kako deluje razkritje, ter razumeti vrste in posledice homofobije.

O medicinski pomoči za trans populacijo znanega že kar nekaj; ko pride do potreb za socialno pomoč, pa je informacij zelo malo (Hines, 2007).

Etični kodeks, ki sta ga leta 2004 razvili mednarodna zveza socialnih delavcev (IFSW) in mednarodno združenje šol za socialno delo (IASSW), zahteva, da socialni delavci, delavke, poleg drugih načel enakosti spodbujajo socialno pravičnost za lezbijke, geje in biseksualce. Socialni delavci, delavke naj promovirajo socialno pravičnost ne samo za ljudi, s katerimi delajo, temveč v celotni družbi na splošno (IFSW in IASSW, 2004). Tako smo dolžni

izobraževati sebe, nuditi informacije LGBTQ+ osebam ter izobraževati širšo javnost glede vprašanj, povezanih z LGBTQ+ tematiko.

Clark (1987) je razvil 5 posebnih nalog, ki jih morajo strokovnjaki in strokovnjakinje upoštevati, da bi lahko delovali s pozitivnega stališča:

- a) spodbujati LGBTQ+ uporabnike, da vzpostavijo sistem podpore z drugimi LGBTQ+ posamezniki,
- b) pomagati LGBTQ+ osebam, da se zavedajo vpliva, ki ga je zatiranje imelo nanje,
- c) odpraviti sram in krivdo glede homoseksualnih misli, vedenj in občutkov,
- d) dovoliti uporabnikom, da izrazijo jezo kot odziv na zatiranje,
- e) izzvati morajo heteroseksistično prakso in stališča.

Da bi lahko socialni delavci, delavke razvili pozitiven odnos do LGBTQ+ oseb, se morajo vključiti v postopek samoocene lastnih občutkov in odnosa do LGBTQ+ skupnosti.

Leta 1998 je Mallon zagovarjal pomen razvoja baze znanja pri zagotavljanju storitev socialnega dela LGBTQ+ skupnosti. Trdil je, da se mora socialno delo osredotočiti na pridobivanje znanja. Pomen je dal:

- a) sprejetosti sistemsko-ekološkega modela z LGBTQ+ skupnostjo, ki daje pomen razlikam v moči,
- b) vključevanju socialno delovne etike, vrednot in samoocenjevanja pri delu z LGBTQ+ skupnostjo,
- c) socialnemu delu, ki spodbuja organizacijske spremembe, ki izzivajo homofobijo in heteroseksizem.

Appleby in Anastas (1998) sta zagovarjala, da socialno delo ne potrebuje novih modelov, da bi lahko naslovili življenje LGBTQ+ oseb in skupnosti. Zagovarjata, da modeli socialnega dela že obravnavajo raznolikost in kulturno kompetentnost in zadoščajo potrebam socialnega dela. Po njunem mora socialno delo sprejeti okvir za izboljšanje praks in boljše razumevanje LGBTQ+ skupnosti in okolja. Opozorila sta, da je potrebno na področju socialnega dela nameniti več pozornosti praktičnemu izobraževanju, veščinam ocenjevanja in veščinam intervencij pri delu z LGBTQ+ skupnostjo.

Crisp (2005) je poudaril, da morajo socialni delavci, delavke za izboljšanje prakse pri delu z LGBTQ+ osebami prevzeti šest ključnih komponent:

- a) ne domnevajte, da je uporabnikova spolna usmerjenost heteroseksualna,
- b) verjemite v to, da je problem homofobije v družbi in ne da je problem posameznikova spolna usmerjenost,
- c) sprejmite razkritje LGBTQ+ identitete kot pozitiven izid postopka pomoči,
- d) sodelujte z uporabniki pri zmanjšanju internalizirane homofobije, ki jo lahko doživljajo, da lahko uporabniki pozitivno sprejmejo svojo LGBTQ+ identiteto,
- e) izobražujte se o različnih teorijah procesa razkritja LGBTQ+ posameznikov,
- f) delajte na sebi, raziskujte svojo lastno homofobijo in heteroseksizem.

Socialni delavci, delavke naj za učinkovito delo z LGBTQ+ populacijo uporabljajo sledečih šest principov (Morrow in Messinger, 2006, str. 10-11):

Prakso, ki temelji na vrednotah in etiki: Vrednote in etika socialnega dela določajo, da morajo socialni delavci, delavke pri delu z LGBTQ+ osebami ravnati spoštljivo, spoštovati morajo njihovo dostojanstvo in vrednost kot posameznikov ter delovati skladno z njihovimi željami.

Sistemsko-ekološki model: Ta model v socialnem delu priznava, da človekovo okolje, vključno s pravnim, političnim, družbenim, družinskim, verskim in šolskim ali delovnim sistemom, ki ga vsebuje to okolje, pomembno vpliva na osebno počutje. Glede na razširjenost anti-LGBTQ+ verskih, političnih in družbenih stališč, je socialno okolje za marsikatero spolno manjšino lahko pogosto vir problemov in mora biti zato pogosto točka intervencije.

Raznolikost: Medtem ko se LGBTQ+ posameznike včasih opisuje kot kolektivno skupino zaradi statusa spolne manjšine in družbenega zatiranja, ki jim je skupno, je pomembno razumeti, da ima vsaka podskupina v LGBTQ+ skupnosti svoje posebne značilnosti in potrebe. Poleg tega pa je tudi znotraj teh podskupin precejšnja raznolikost. Pri zagotavljanju socialnih storitev moramo biti pozorni na individualnost in edinstvenost vsakega uporabnika.

Opolnomočenje: LGBTQ+ ljudje lahko veljajo za osebe z večjim tveganjem za diskriminacijo in socialno zatiranje na podlagi statusa spolne manjšine. Te osebe so po navadi socialno in

politično marginalizirane, zato si je pomembno prizadevati za njihovo opolnomočenje. Eno od načel socialnega dela z vidika opolnomočenja je prepoznavanje in spoštovanje njihovih virov moči ter načrtovanje strategij intervencije.

Znanje, ki temelji na raziskavah: Učinkovita praksa socialnega dela temelji na trdnih dokazih raziskav, ki so pomagale izgraditi bazo znanja o posameznih situacijah ter znanja, katere intervencije so glede na uporabnika in njegov položaj najbolj uporabne. Številni socialni delavci, delavke imajo zelo malo znanja o vprašanih v zvezi z LGBTQ+ populacijo, zato delujejo iz starejših paradigem, ki pa ne odražajo trenutnega znanstvenega razumevanja spolne usmerjenosti in spolnega izraz in trenutnih potreb LGBTQ+ skupnosti.

Socialna pravičnost: Socialna pravičnost se nanaša na enakovrednost vseh državljanov, ki imajo po zakonu enake pravice, zaščito in dolžnosti. V skladu s kodeksom etike naj bi socialni delavci, delavke zasledovali družbene spremembe, zlasti z in v imenu ranljivih in zatiranih skupin in posameznikov (Morrow in Messinger, 2006).

Socialni delavci, delavke imamo po končanem šolanju vse spretnosti za delo z ranljivimi skupinami, tudi z LGBTQ+ posamezniki, ki pa jih je potrebno prilagoditi posamezniku glede na njegove izkušnje, potrebe in cilje. Poleg že poznanih praks dela pa moramo posebno pozornost posvetiti tudi izobraževanju o LGBTQ+ tematiki, izzvati moramo osebne pristranskosti, spoštovati raznolikost tudi znotraj LGBTQ+ skupnosti, moramo biti zagovorniki vzpodbudnega okolja in izzvati heteroseksistično prakso. Spoštovati moramo posameznikovo samoodločanje glede razkritja in privatnosti, spodbujati LGBTQ+ uporabnike, da vzpostavijo sistem podpore z drugimi LGBTQ+ posamezniki, jim pomagati, da se zavedajo vpliva homofobije na njihova življenja, jim dovoliti da izrazijo jezo nad zatiranjem, izzvati heteroseksistično prakso ter jim pomagati odpraviti sram in krivo glede homoseksualnih občutij, misli in vedenj.

1.7.1. Socialno delo v šoli

Šolski svetovalni delavec, delavka je pogosto oseba, za katero se učenci odločijo, da ji bodo razkrili svojo spolno usmerjenost. GLEN (2016, str. 42) so predstavili naslednje točke in odgovore, ki jih more svetovalni delavec, delavka upoštevati:

- a) Začnite s priznanjem, da je razkritje zelo dober korak, in se zahvalite, da je to učenec delil prav z vami.

- b) Zagotovite, da je njihova informacija o razkritju z vami varna in da je to zaupen podatek, ki ga ne boste z nikomer delili, dokler ne bo ta oseba ogrožena ali pa ne bo ta oseba ogrožala nekoga drugega.
- c) Zagotovite učencu, da je cenjen član šole in da šola spoštuje in sprejema vse učence v vseh pogledih njihove individualne identitete. Poudarite, da je pomemben cilj šole, da se v njej vsak član počuti varnega, podprtega in sprejetega.
- d) Prepoznavajte, da ko se oseba razkrije kot gej, lezbijka, biseksualec ali transspolna oseba, s tem razkrije svojo spolno usmerjenost ali identiteto. Pomembno je poudariti, da to ni interpretirano kot izjava o spolnem občevanju.
- e) Učenci lahko imajo pomisleke, kako povedati svojim staršem. Zagotovite jim, da boste s starši vzpostavili stik le, če boste imeli upravičen razlog za varnost učenca.

Mnogo socialnih delavcev, delavk se ne počuti dovolj kompetentne za delo z LGBTQ+ mladimi, saj se nikoli niso udeleževali izobraževanj na tem področju. Problemi LGBTQ+ mladih so kot vsi ostali problemi, ki se dotikajo izkušenj na podlagi njihovega življenja, saj so za vsakega posameznika edinstvene. Zato mora proces pomoči temeljiti na tej individualni izkušnji, ne pa na nekih standardiziranih pristopih. Splošne veščine svetovanja veljajo tukaj tako kot v kateri koli drugi situaciji. V GLEN (2016, str. 43) so predlagali nekaj dobrih praks za šolske svetovalne delavce:

- a) Pripravljenost govoriti o LGBTQ+ vprašanjih lahko prikažejo z obešanjem plakatov in informacij, povezanih z LGBTQ+ tematiko. Večina učencev bo to razumela kot pokazatelj pozitivnega odnosa do LGBTQ+ mladih.
- b) Svetovalni delavci, delavke se morajo zavedati pristranskosti in njenega potencialnega vpliva. Zagotoviti morajo podporo ter spodbijanje patologizacije (da je biti LGBTQ+ motnja), stereotipiziranja (predpostavke, da je nekdo LGBTQ+ glede na izgled) in stigmatizacije (namigovanje, da je biti LGBTQ+ sramotno, da je to le faza).
- c) Ljudje se zavejo lastne spolne usmerjenosti in/ali identitete pri različnih starostih, zato ne smemo domnevati, da je oseba premlada, da bi vedela, da je LGBTQ+.
- d) Zagotovite si najnovejše informacije in stike, ki bodo omogočili konstruktivno in smiselno podporo.

- e) Če v določen podatek niste prepričani, ne dajajte napačnih informacij; raje povejte, da boste to poskusili izvedeti. Nič ni narobe, če česa ne veste.
- f) Če se na vas obrne mlada oseba zaradi homofobnega trpinčenja, ne predvidevajte, da se ta oseba identificira kot LGBTQ+, ampak se osredotočite na nasilje in vpliv, ki ga je to nasilje imelo na to osebo. Dajte pa ji možnost, da se vam zaupa, ter ji poudarite, da šola vsako nasilje jemlje zelo resno.
- g) Ne predvidevajte, da bo imela mlada LGBTQ+ oseba probleme z načrtovanjem kariere zaradi svoje identitete. K načrtovanju kariere pristopite z vsemi mladimi na enak način – na podlagi njihovih interesov in sposobnosti.

Barron in Stephens (2012, str. 13-14) predstavita nekaj načinov, kako lahko socialni delavci, delavke zagotovijo LGBTQ+ prijazen, odprt in varen prostor:

- izrecno omenjajte LGBTQ+ osebe v svojih politikah in pristopih,
- opozorite na enakopravnost v svojih politikah,
- poskrbite, da bo javno znano, da se zavezujete k enakopravnosti in vključevanju,
- poskrbite, da bodo vaše politike in pristope razumeli ter jih podpirali tudi drugi zaposleni in prostovoljci na terenu,
- zagotovite programe, ki spodbujajo raznolikost, in izzivajte mite in stereotipe,
- oblikujte svoje programe tako, da bodo zavestno vključevali potrebe in identitete mladih LGBTQ+,
- zagotovite, da so osebje in prostovoljci ustrezno usposobljeni za delo z LGBTQ+ mladimi,
- zagotovite literaturo, pripomočke in smernice za izobraževanje in podporo delavcev in prostovoljcev v zvezi z LGBTQ+ vprašanji,
- ne predpostavljajte, da so vse osebe heteroseksualne ali da so njihovi starši heteroseksualni,
- sklicujte se na to, da nekateri ljudje čutijo privlačnost do sebi enakega spola,
- poskusite se izogibati vrednotenju homoseksualnosti samo s spolnim vedenjem – tisti, ki se identificirajo kot LGBTQ+, imajo tako prijateljske odnose kot spolne odnose z osebami istega spola,

- vključite informacije o istospolnih razmerjih v gradivo, ki ga delite drugim, da se učencem ni treba identificirati kot LGBTQ+, preden dobijo informacije v zvezi z LGBTQ+ tematikami,
- naslavljajte manifestacijo LGBTQ+ predsodkov, nasilja in ustrahovanja,
- zavedajte se in bodite pripravljeni na to, da lahko razprava o LGBTQ+ tematikah naleti na nasprotovanja okolice,
- olajšajte mladim LGBTQ+ osebam, da se najdejo med sabo,
- olajšajte LGBTQ+ mladim, da najdejo druge oblike pomoči prek LGBTQ+ mladinskih organizacij itd.,
- vključite starše mladih LGBTQ+, ki vzpostavijo stik z vami, v podporne skupine za starše LGBTQ+ oseb.

Organizacija GLEN (2016, str. 44) je pripravila nekaj vprašanj, ki jih lahko šolski svetovalni delavec, delavka zastavi, ko se mu razkrije učenec.

- Ali kdo od tvojih prijateljev ve za tvojo spolno usmerjenost in/ali identiteto? (nujno uporabite izraz, s katerim se identificira ta oseba)
- Si se že razkril svoji družini?
- Kako se je situacija razvila, odkar si se razkril?
- Kdo ti je pomagal pri procesu razkritja?
- Si imel kakšne pozitivne/negativne izkušnje pri razkritju?
- Bi se rad pogovoril o kakšnih težavah, povezanih s tvojo spolno usmerjenostjo in/ali identiteto?
- Si slišal kaj o tem, kako drugi učenci naslavljajo (posredno ali neposredno) LGBTQ+ tematiko? Raziskujte pozitivna, negativna in nevtralna sporočila.
- Raziskujte, kako se učenec počuti glede svoje spolne usmerjenosti in/ali identitete.
- Raziskujte stopnjo sprejetja učenčeve LGBTQ+ identitete (pustite učencu čas in prostor za pogovor o svojih vprašanjih in mu zagotovite, da ga ne boste diskriminirali).
- Raziščite, kakšen sistem podpore je učenec razvil, vključno z drugimi LGBTQ+ osebami. Lahko jim predstavite različna društva in organizacije za mlade LGBTQ+ osebe.
- Raziščite, kako lahko šola podpira učenca (uporaba zaimkov, imena itd.).

2. Opredelitev problema

Istospolna usmerjenost in spolna identiteta sta v današnjem času zelo aktualni temi, pa vendar si ogromno mladih LGBTQ+ oseb ne zna razlagati privlačnosti do oseb določenega spola ali osebnih občutij glede lastne identitete zaradi pomanjkanja informacij, do katerih heteroseksualne osebe prosto dostopajo v šoli, pri spolni vzgoji, v medijih, pri zdravniku in preko drugih virov, kjer je heteroseksualnost norma. Prav tako LGBTQ+ osebe pogosto ne poznajo varnih prostorov, kjer lahko v varnem okolju raziskujejo svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto, kjer so jim na voljo pozitivne informacije o raznolikosti in kjer lahko LGBTQ+ osebe izražajo svoje identitete ter stiske in strahove povezane z njimi brez strahu pred diskriminacijo, nasiljem ali nesprejetostjo. Na drugi strani pa se strokovni delavci soočajo s strahom, da niso dovolj kompetentni za delo z LGBTQ+ ljudmi, saj se nikoli niso izobraževali na tem področju oziroma nimajo izkušenj pri delu z LGBTQ+ posamezniki.

Z raziskavo bi rada ugotovila, s kakšnimi težavami so se LGBTQ+ osebe srečale na poti svojega razkritja, komu so se razkrivale ter kje so dobile največ in kje najmanj podpore.

Teze, na katere sem želela odgovoriti, so:

Skoraj vse intervjuvane osebe so že bile žrtve diskriminacije na podlagi svoje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete.

Večina intervjuvanih oseb se je za prvo razkritje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete odločila razkriti prijateljem.

Večina intervjuvanih oseb v šoli ali na delovnem mestu ni razkrilo svoje spolne usmerjenosti in/ali identitete zaradi strahu pred diskriminacijo.

Intervjuvani čutijo največji pritisk in strah pred razkritjem spolne usmerjenosti in/ali identitete ožjim družinskim članom.

Intervjuvane osebe pomoči v zvezi z razkritjem spolne usmerjenosti in/ali identitete ne iščejo pri socialnih delavcih, temveč pomoč poiščejo pri prijateljih ali pri drugih članih LGBTQ+ skupnosti.

Razkritje je na dolgi rok pozitivno vplivalo na posameznikovo duševno zdravje, počutje in samozavest v zvezi z njegovo spolno usmerjenostjo in/ali identiteto.

Intervjuvane osebe so mnenja, da je družba heteroseksistična, kar se prikazuje skozi izražanje predsodkov ali diskriminatornih elementov, namenjenim LGBTQ+ osebam v medijih, kot so televizija, radio, reklame idr.

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj bom z njo pridobila kvalitativne podatke, torej podatke, ki niso številčni (Mesec 2009, str. 11). Raziskava bo tudi empirična, saj bom z njo zbirala novo izkustveno gradivo (Mesec 2009, str. 11). Raziskava pa je tudi eksplorativna oziroma poizvedovalna (Mesec 2009, str. 11) ter uporabna, saj bo tako meni kot tudi drugim strokovnjakom v pomoč pri delu z LGBTQ+ osebami ter njihovim razkritjem spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete.

Raziskava temelji na intervjujih z biografsko-narativno-interpretativno metodo (BNIM), s katero bom raziskovala zgodbe razkritja spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete posameznih LGBTQ+ oseb ter življenja po njihovem razkritju. Vse intervjuvance sem predčasno obvestila o namenu in ciljnih naloge. Glavni fokus zaključnega dela so zgodbe razkritja posameznih LGBTQ+ oseb, ki so se razkrile vsaj eni osebi, in njihove izkušnje v povezavi z razkritjem.

Namen magistrske naloge je LGBTQ+ osebam, katerih glas je po navadi ne-slišen, dati izkušnjo, da so slišani; osvetliti življenjske zgodbe LGBTQ+ oseb ter prikazati različne aspekte raznolikih življenj. Pred začetkom intervjujev sem pridobila njihovo dovoljenje, da intervju lahko posnamem za lažje in doslednejše prepisovanje in da kakšnega dela ne bi izpustila. Po končanem intervjuju sem pogovore transkribirala, pri čemer pa sem zagotovila intervjuvančevo anonimnost tako, da sem vse osebne podatke, ki bi lahko ogrozili anonimnost, nadomestila oziroma zakrila. Po prepisu pogovorov sem posnetke izbrisala, prepise pa, v kolikor so intervjuvanci želeli, dala njim v vpogled, da jih preberejo in komentirajo.

Skozi narativno pripoved se je tako diskurz osebe kot žrtve, ki je preživela travmatično izkušnjo, preoblikoval v diskurz osebe kot preživele (Reissman, 1994). Ravno zato je narativna metoda tako močna, saj ponudi moč za okrevanje. Zgodbe imajo same po sebi moč zdravljenja (Garrett, 1998).

3.2. Merski instrument in viri podatkov

Merski instrument, ki sem ga uporabila, so smernice za narativni intervju. Intervju je obsegal prvo, uvodno vprašanje, ki sem ga sestavila sama, in se je glasilo: *»Zanimajo me zgodbe razkritja posameznih LGBTQ+ oseb, ki so se razkrile vsaj eni osebi, ter njihove izkušnje razkritja ter življenja po razkritju. Prosila bi vas, da mi poveste svojo zgodbo do danes, vse, kar vam je osebno pomembno in je povezano z vašim razkritjem. Začnite po vaši želji in, prosim, vzemite si čas. Poslušala bom, ne bom vas prekinjala. Morda si bom kaj zabeležila za pomoč pri oblikovanju poznejših vprašanj. Ko boste končali s pripovedjo, vam bom zastavila še kakšno vprašanje.«* Vir podatkov pa bodo naracije intervjuvanih LGBTQ+ oseb; 6 cisžensk, 4 cismoških, 1 transspolne osebe, 1 nebinarne osebe in 1 queer osebe.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo sestavljajo vse LGBTQ+ osebe, ki so svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto razkrile vsaj eni osebi. Vzorec pa je 13 LGBTQ+ oseb, katere sem izbrala v vzorec po metodi snežne kepe (Brečko, 2005). Intervjuvane osebe so stare med 19 in 52 let, povprečna starost je 31 let. Od intervjuvanih oseb sem imela 6 cisžensk, 4 cismoške, 1 transspolno osebo, 1 nebinarno osebo ter enega demifanta. Po spolni usmerjenosti so bile 4 osebe lezbično spolno usmerjene, 2 gejevsko spolno usmerjeni, 2 biseksualno spolno usmerjeni, 4 panseksualno spolno usmerjene in 1 queer spolno usmerjena. Enajst oseb iz vzorca živi v Ljubljani, ena oseba je iz Izole, ena pa iz Celja. V spodnji tabeli prikazujem demografske podatke sogovornikov. Na levi strani je psevdonim osebe, ki si ga je izbrala sama ali pa sem ji ga dodelila jaz. Sledi starost oseb, spol, ki ga osebe definirajo same zase, spolna usmerjenost ter trenutni kraj bivanja.

Tabela 1: Značilnosti vzorca

PSEVDONIM	STAROST	SPOLNA IDENTITETA	SPOLNA USMERJENOST	KRAJ BIVANJA
Julija	23	ženska	lezbijka	Ljubljana
Aleks	30	moški	gej	Ljubljana
Lex	26	nebinarna	panseksualna	Ljubljana
Klemen	26	moški	panseksualna	Ljubljana
Mateja	48	ženska	lezbijka	Ljubljana
Nataša	40	ženska	lezbijka	Ljubljana
Sharon	42	ženska	lezbijka	Ljubljana
Leon	52	moški	gej	Celje
Klara	23	ženska	panseksualna	Ljubljana
Tom	23	trans m	queer	Ljubljana
Gašper	25	demifant	panseksualna	Ljubljana
Jakob	25	moški	biseksualna	Ljubljana
Nina	19	ženska	biseksualna	Izola

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala z neposrednim kontaktom z LGBTQ+ osebami v Ljubljani, in sicer od 21. februarja 2019 do 21. marca 2019. Podatke sem zbirala z intervjujem z biografsko-narativno-interpretativno metodo (BNIM). Takšen pristop poudarja pomen izhodiščnega vprašanja, ki odpre prostor za nemoteno naracijo pripovedovalca (Pajnik, 2009).

Imela sem vnaprej pripravljeno uvodno vprašanje, ki se je glasilo: *»Zanimajo me zgodbe razkritja posameznih LGBTQ+ oseb, ki so se razkrile vsaj eni osebi, ter njihove izkušnje razkritja ter življenja po razkritju. Prosila bi vas, da mi poveste svojo zgodbo do danes, vse, kar vam je osebno pomembno in je povezano z vašim razkritjem. Začnite po vaši želji in, prosim, vzemite si čas. Poslušala bom, ne bom vas prekinjala. Morda si bom kaj zabeležila za pomoč pri oblikovanju poznejših vprašanj. Ko boste končali s pripovedjo, vam bom zastavila še kakšno vprašanje.«*

Intervjuji so trajali od pol ure do dveh ur, opravljala pa sem jih pri intervjuvancih na domu, če pa to ni bilo mogoče, sem jih povabila, da intervju opravimo pri meni doma.

Narativni intervju išče načine za minimiziranje vloge intervjuvarja, izjemnega pomena pa je njegovo poslušanje, saj v zgodbo ne posega, dokler intervjuvanec ne pokaže, da je s svojo naracijo zaključil.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Najprej sem intervjuje, ki sem jih posnela, zapisala, nato pa sem gradivo obdelala s kvalitativno analizo. Pri analizi sem upoštevala tematsko, diskurzivno in strukturno obdelavo. Upoštevala sem dele, ki so bili pomembni za mojo nalogo. Vedno znova sem se vračala k prepisanemu intervjuju in v njem spremljala teme in dogodke, kot so potekali v naraciji. V tekstu sem poiskala najpomembnejša obdobja in kritične točke ter poskušala ugotoviti, kakšen pomen bi lahko imeli za pripovedovalca.

Najprej sem dele prepisanih intervjujev razdelila po temah, ki so se mi zdele za raziskavo relevantne; formacija spolne identitete, razkritje staršem, prijateljem, šola in delovno mesto, mediji, kultura in religija, duševno zdravje ter predsodki in diskriminacija. Nato sem znotraj tem dele prepisanih intervjujev razdelila na izjave, ki sem jih nato razporedila po kategorijah znotraj tem. Tako sem, na primer, znotraj teme formacija spolne identitete, izjave razdelila glede na stopnje, skozi katere so osebe šle pri formaciji svoje spolne identitete, starost, ki so jo omenjale, obdobje med sprejemanjem lastne spolne identitete in prvimi razkritji, občutek ujetosti v napačnem telesu pri transspolnih osebah, ponotranjeno homofobijo ter sprejemanje lastne identitete, ki je bilo ključno pred razkritji drugim osebam.

4. Rezultati

Rezultate sem pridobila po narativni metodi intervjuja iz vzorca 13 oseb, ki sem jih zbrala po metodi snežne kepe. Zavedam se, da je moj vzorec relativno majhen, zato obstaja možnost, da pridem do drugačnih rezultatov kot drugi strokovnjaki na podlagi svojih raziskav. Prav tako pa se zavedam lastne pristranskosti kot feminilne cisženske srednjega sloja, bele polti, katere telo je videno kot zmožno. Živim v Ljubljani, imam slovensko državljanstvo, sem diplomirana socialna delavka, se identificiram kot biseksualka in imam izkušnjo z razkritjem.

Pomembno se mi zdi poudariti, da sem pridobila ogromno podatkov, zato bom nekatere izmed njih zanemarila in uporabila samo tiste, ki se mi zdijo bistvenega pomena za fokus raziskave. Rezultate raziskave bom posplošila glede na svoj vzorec. Rezultate, ki sem jih dobila, bom podkrepila z dobesednim zapisom izjave z ležečo pisavo.

4.1. Formacija spolne identitete

Skoraj vse intervjuvane osebe so v svoji naraciji govorile o razkritju ter vsaj delnem sprejemanju samega sebe kot ključnem dogodku pred prvimi razkritji drugim. Nekateri so poročali, da je bilo razkritje samemu sebi bistvenega pomena.

»Meni osebno je to, da sem se razkrila sebi, izrednega pomena.« (Julija)

Vse osebe, ki so v svoji naraciji govorile o razkritju samemu sebi, so govorile o formaciji spolne identitete skozi določene stopnje, a vendar stopnje niso bile pri vseh osebah v istem zaporedju.

Skoraj popoln primer večstopenjskega modela izoblikovanja homoseksualne identitete je predstavila Julija.

»Ko pa sem spoznala svojo prvo punco in so se pri meni začeli razvijati določeni občutki, je to meni predstavljalo trenutek razkritja, ko sem vedela, da se nekaj dogaja in sem vedela, da to, kar se dogaja, ni samo nekaj za eksperiment, ampak so se razvili pristni občutki, ki so se sedaj kasneje pokazali kot občutki, ki jih prej nisem imela do nobenega fanta. Moje razkritje se mi je zdelo čudno, zmedeno, kompleksno. Ne vem, nisi točno siguren, kaj se dogaja v tebi, ne veš, zakaj se to dogaja. V bistvu veš, ampak v resnici ne veš, ker vseeno se mi nekako zdi, da probaš sebe prepričati in sebi lagati in se hkrati zgubiš, istočasno se iščeš. Gre za nek boj. Kakorkoli sem vedno bila odprta in to nikoli ni bil problem, da bi se sramovala tega ali poskusila to potlačiti, se je v meni bil nek konstanten boj, tista dva tedna ali več, ko

si čisto zmeden, ko v bistvu ne veš, kaj, ko se ti začnejo točno ta vprašanja, ki jih vsi izpostavljajo, pojavljati; kako bodo drugi reagiral, kako bom povedal doma, kako prijateljem, kaj bo to zame pomenilo, kako se bo spremenilo, ali to pomeni, da sem lezbijka, ali to pomeni, da sem biseksualka? Kar naenkrat si postavljen pred to, da se moraš nujno, in se tudi hočeš, postaviti v nek okvir in identificirati z eno izmed oznak. Pri prvi puncici sem mislila, da me privlači samo ona in da po njej ne bom več imela nobene ženske. Prepričana sem bila, da sem biseksualka, pa še to ne, saj sem v glavi še vedno imela idejo, da me lahko moški privlačijo. Po prvi puncici pa sem v bistvu ugotovila, da ni druge poti zame kot ženske in da sem lezbijka, ampak to je bilo priznanje sami sebi, ki je potekalo, se mi zdi, čez cel proces priznanja tudi drugim. To je tisto, ko se sam potrjuješ in si sam s sabo nekako okej, postajaš samozavesten, se začneš sprejemati, kar je pa, se mi zdi, zelo dolg proces, da prideš na eno točko, ko si rečeš; briga me, kaj si ljudje mislijo. To je bil zame prvi največji korak pri razkritju. [...] Odkrit si sam s sabo sebe spoznaš.« (Julija)

Prvo stopnjo oblikovanja spolne identitete so omenjali tudi drugi: zmedenost, pol-dožemanje lastne identitete, emocionalno, genitalno in socialno doživljanje, spolna in čustvena navezanost na isti spol, zavedanje občutka drugačnosti.

»Jaz v tistem času niti upal nisem, nisem znal razmišljati o teh stvareh. Jaz sem pač drugačen in so me potem zafrkavali, da sem 'faggot'.« (Aleks)

»In potem me je začelo zanimati, itak nisem lezbijka, nisem lezbijka... pustite me pri miru. Potem pa mi je začelo dogajati, mogoče pa bi, probaš, a ne, pa mogoče pa sem, mislim, zakaj drugi vidijo, da jaz sem, če jaz mislim, da nisem. In potem smo se enkrat napili in sem zvedel, kdo me je klical, in sem se zagrel za tisto, ki me je klicala, ampak se je samo norce delala takrat. Jaz sem se zagrel in si vseeno mislil, da nisem lezbijka. Ampak smo se potem enkrat napili in je prišla ena tuja punca, ki ni bila iz našega dijaškega doma, in sva se poljubljala [...].« (Klemen)

»No potem pa se je vse bolj začelo v srednji šoli, da sem začela ugotavljati, da me privlačijo punce.« (Mateja)

»Tako, še pri 25 sem bila prepričana, da sem biseksualka. Razmišljala sem, da so mi punce všeč, da se malo lupčkamo, v končni fazi so mi pa tut fantje. Nisi čisto prepričan. [...] Nimaš teh informacij in misliš, da to, kar poznaš je prav, potem te malo začne mest, sem kar nekaj časa potrebovala.« (Sharon)

»Spomnim se, da sem se od časa do časa zjokala iz strahu, iz zmedenosti in nesigurnosti. Res me je bilo strah. [...] Tega me je bilo najbolj strah, kaj bi si drugi mislili o meni.« (Klara)

»Ni mi bilo čisto jasno, ti občutki so se mi zdeli običajni, ker so bili moji in sem mislil, da se vsi tako počutijo. Pri dvanajstih sem prvič 'zabluzil' s punco, kar je odprlo ogromno nekih vprašanj. [...] Kolegica, s katero sva 'zamučila', se je nekaj časa ukvarjala s tem, potem pa ji to ni bilo več relevantno, medtem ko je ta dilema še vedno obstajala z mano in me je še vedno spremljala, ampak nikoli se nisem odzval na to v smislu, da bi iskal takšne odnose. [...] Zopet sem imel občutek, da so to občutki, ki so na nek način neobičajni. [...] Takrat sem vedel, da nisem straight, to mi je bilo jasno, bil sem kolikor toliko okej s tem, nisem pa imel

kapacitete, da bi se poglobljal v to, kaj pa moja spolna identiteta, kako jaz čutim sebe, kako se vidim v prihodnosti, nisem imel te slike v glavi.« (Tom)

»Ne nazadnje, kot sem rekel, sem potlačil svojo identiteto, celoten del in spekter svojih čustev. [...] Ko pa sem se z 18 leti selil v Ljubljano za študij, pa sem ponovno spoznal dekle, v katero sem se nezmotljivo zaljubil. Predstavlja si, kakšen notranji boj sem bil.« (Jakob)

»Torej, pri mojih 14 letih sem pri sebi opazila nekaj sprememb. V družbi, šoli smo se večkrat pogovarjali o simpatijah. Natančneje – punce o fantih. Zato pa je takrat velikokrat nastopilo naslednje vprašanje 'Ej, a maš tipa?', takrat sem vedno zatrjevala, da ne in res je bilo tako. Moja prva misel pa ni bila fant, temveč punca. Seveda sem vsem prijateljem vedno odgovorila: 'Ne, nimam tipa.' Ampak takrat sem se začela spraševati naslednje: 'Kaj pa, če bi imela punco?' No ja, res je, nekaj je na to pomisliti, nekaj pa to izraziti oziroma povedati. Točno takrat sem opazila, da sem morda malo drugačna od ostalih oziroma me je besede biti drugačen naučila družba.« (Nina)

V drugi stopnji so posamezniki v moji raziskavi primerjali lastno identiteto z drugimi, začeli so jo tolerirati, o sebi so začeli razmišljati kot o potencialno homoseksualnih, v zvezi s tem pa so se pojavili dvomi in strah.

»Spolna usmerjenost je tudi šla po korakih in je bilo najprej, da sem straight, potem pa enkrat v srednji šoli, ko začneš to raziskovat, se malo bolj pogovarjat z ljudmi, ki so dali že to skozi, in ti povedo, sicer je to zelo stereotipno, ampak mi je enkrat ena rekla, da sem lezbijka, in ta izraz lezbijka mi ni bil nikoli preveč blizu, čeprav mi je bilo na eni točki okej, sem pa lezbijka. Nikoli nisem rekla, da sem lezbijka, samo rekla sem, da imam punco in potem so drugi rekli, da sem lezbijka. In potem mi je bilo neprijetno ali fantov sploh gledat več ne smem. Ne morem rečt, da mi fanti niso všeč, ker so mi, ampak mogoče na drugačen način. Ampak to je zopet zaradi odnosa določenih moških, pač toksična maskulinitet.« (Lex)

»S tem sem v bistvu sam sebi razkril, da sem očitno nekaj, da nisem strejt. Ker ko sem se zbudil, sem imel glavobol, ampak sem se zelo prijetno počutil po eni strani. Po drugi strani mi pa ni bilo bedno prevarat mojega fanta s fantom, mi je bilo pa žal za mojega fanta, ker se mi je začel gabit. Nisem mu mogel niti smsa poslat, ker me je minilo do njega. Pa nič ni bil kriv. Potem mi je ta punca govorila, da sem lezbijka, jaz pa njej, da nisem, da sem bil samo pijan. In potem sem šel od nje, se oblekel, še številko sva si izmenjala, ampak že ponoči, potem niti na kolokvij nisem šel. Bil sem pa z očetovim avtom v Ljubljani in sem šel domov. Fant me je čakal pred vhodnimi vrati in sem ga na licu mesta pustil. Ko me je želel objet, kako sem, če greva na kavo, ker sva imela rutino, da greva na pijačo, ko pride, sem mu rekel, da je med nama konec, da ne morem več.« (Klemen)

»Takrat sem se jaz sama s sabo pomenila, kaj je sploh to, in potem tega nisem nikomur razlagala.« (Mateja)

»Potem sem imela prvo punco, ko sem bila stara 24, ona pa je bila stara 19. Ampak že pri 24 si tko malo, eh, to je samo prehodno.« (Sharon)

»Uradno se je moja zgodba razkritja začela 11. 4. 2013, ko sem v svoj dnevnik prvič zapisala, da se mi zdi, 'da sem gej', haha. Ob priložnosti tega intervjuja sem svoj zapis izpred skoraj

6 let prebrala še enkrat. Pisala sem z velikim strahom in zaskrbljenostjo, nisem vedela, kaj naj s temi občutki, ki sem jih pri sebi zaznala že nekaj časa pred tem.» (Klara)

Pri intervjuvanih je sledil prevzem identitete, začeli so se družiti z drugimi LGBTQ+ osebami ter z njimi začeli krepiti prijateljske vezi, nekateri pa so imeli tudi spolne odnose z osebami istega spola.

»Po tistem pa sem lahko začel delati na sebi, da se sprejemem takšen, kot sem.« (Aleks)

»Potem bi lahko rekla, da sem si prišla na čisto leta 2004, ko sem bila stara 27 let.« (Sharon)

»Vedela sem, da so mi vseč tako fantje kot punce, zato sem si pri sebi čez čas rekla, da sem najbrž biseksualka.« (Klara)

»Potem sem zaradi svoje spolne usmerjenosti čutil svobodo pri svojem spolnem izrazu in sem se malo bolj našel kot dyke, na način masculine lezbijka.« (Tom)

Nekaj intervjuvanih oseb je poudarjalo tudi, da so se skozi čas lahko identificirali drugače, kot so se identificirali na začetku svoje poti razkritja.

»Ukvarjal sem se tudi s tem, ker sem imel stereotipne predstave o tem, najprej sem si mislil, da sem očitno bi, potem pa sem imel punco in sem bil, aha, če imam punco, sem pa lezbijka. Potem sem zaradi spolne usmerjenosti čutil svobodo pri svojem spolnem izrazu in sem se malo bolj našel kot 'dyke', na način 'masculine' lezbijka. Zdi se mi, da sem hotel še en level več.« (Tom)

»Vedela sem, da so mi vseč tako fantje kot punce, zato sem si pri sebi čez čas rekla, da sem najbrž biseksualka.[...] Tekom moje prve zveze je sledilo še eno razkritje oziroma dve. Oseba, s katero sem bila, se je tekom zveze razkrila kot transspolna oseba, ta oseba je začela uporabljati tudi moške zaimke. To seveda ni spremenilo ničesar, razen tega, da sem se malo vprašala glede svoje usmerjenosti – prej sem se identificirala kot biseksualka, zavedala sem se, da me privlačijo fantje in dekleta. Cispolni fantje in dekleta, nikoli se nisem vprašala, ali me privlačijo tudi transspolne osebe, nisem poznala nobene, preden nisem prišla v Ljubljano. In ko sem bila v zvezi s transspolno osebo, sem enostavno želela, da se počuti 'vključena', in sem ugotovila, da pri meni osebno ta vključenost pomeni, da se identificiram kot panseksualka – tako sem se ne ravno razkrila, ampak od takrat naprej sem v pogovoru s kom povedala, da se pač identificiram tako.« (Klara)

»In potem mi je bilo jasno, da cis nisem, ker se ne morem poistovetiti s tem, po drugi strani pa mi ni bilo jasno, kako se naj poistovetim s trans, če nisem kot Salome. No in potem je končno enkrat kliknila ta nebinarnost v glavi, ta pojem nebinarnosti mi je bil takšen, da se najlažje poistovetim z njim. [...] Potem pa ko je bilo moje zavedanje o spolni identiteti malo bolj izoblikovano, mi je bilo na koncu jasno, zakaj mi izraz lezbijka nikoli ni bil tako blizu. Potem se mi je dobesedno svet odprl. Ampak mi je bilo težko, da moram kar tako spremeniti, da nisem več lezbijka v družbi, ampak bom sedaj kaj? Rahlo mi je bilo konfuzno, ampak sedaj mi je že navadno.« (Lex)

»Razkril sem se kot biseksualec in tako je tudi bilo nadaljnji dve leti, dokler se nisem zaradi hude depresije, ki je vplivala na učni uspeh, bil primoran vključiti na obravnavo pri psihologinji. [...] Tako sem si to razlagal in si nadel identiteto geja in se kot tak razkril kar nekaj osebam iz srednje šole.« (Jakob)

Skoraj vse osebe so izpostavile fazo, ko so svojo spolno identiteto popolnoma sprejele, v zvezi z njo čutijo zadovoljstvo in so ponosne nase.

»To je tisto, ko se sam potrjuješ in si sam s sabo nekako okej, postajaš samozavesten, se začneš sprejemati, kar je pa, se mi zdi, zelo dolg proces, da prideš na eno točko, ko si rečeš; briga me, kaj si ljudje mislijo. To je bil zame prvi največji korak pri razkritju.« (Julija)

»Prva je bila sestra in kolegice in tisto je bila odskočna deska, kjer sem videl črto, rdečo črto, nekaj v glavi, kot neka ideologija. Kot da nisem, kar nekaj se mi je upiralo, potem pa sem si rekel, karkoli bo, pa bo, in potem ko sem šel čez to črto, toliko je ostalo za mano, da niti približno nisem več pomislil, ali bi šel čez. Samo šel sem in potem je izginila ta črta za mano, sploh je ni več, sploh ne razmišljaš. Tudi sedaj niti slučajno ne bi več šel nazaj in se skrival, niti približno. Kot da je izginila. Težko mi je bilo priti do nje, ampak ko sem šel čez, mi pa sploh ni bilo več. Do konca grem, do smrti sedaj, pa če me zaradi tega zaprejo ali obglavijo, mi je pa vseeno. V smislu to je to. [...] Sedaj sem na točki, kar se mene tiče in okolja, da sem že čisto razkrit.« (Aleks)

»Direktna sem postala po tistem, ko so starši izvedeli, stara sem bila pa osemnajst let, tako da mi od tistega naprej bolj kot ne dol visi. Vem da imam doma podporo. Kdorkoli bo prišel v moje življenje, če tega ne bo sprejel, pač ne bo.« (Nataša)

»Toliko izkušenj imaš, da postaneš bolj močen, pa tudi finančno neodvisna sem postala.« (Sharon)

»Spoznala sem predvsem sebe. Končno sem vedela, kdo sem. [...] Povedano z eno besedo, neverjetno! Ker je res odličen občutek, ko imaš, kot jaz pravim 'razpucano v glavi' [...] Zdaj vem, kdo sem, in s ponosom in brez sramu povem vsakemu, da sem biseksualna oseba.« (Nina)

»Meni je bila največja ranljivost, da sem trans, sedaj pa je to moja največja moč, ker sem toliko iz tega dobil, da me ne bo nihče več postavil v pozicijo, da bi zopet zaradi tega postal ranljiv. Ker sem toliko dal, da sem prišel do sem, da si ne pustim, da mi hodijo po glavi.« (Tom)

»Za zdaj so se stvari doma umirile, jaz pa sem najbolj srečen na tej točki, kjer sem zdaj. Čeprav je bila pot naporna, ne je bi spremenil; vseeno sem se veliko naučil o sebi, lahko pa trdim, da je ne bi ponovil; naj ostane v preteklosti. [...] Se mi zdi, da sem v procesu zrasel kot oseba, in tudi sem že prestal zgornjo operacijo in sem na testosteronu. Se mi zdi, da sem srečen zaradi tega, ker sem si to želel.« (Gašper)

Tezo, da je razkritje na dolgi rok pozitivno vplivalo na posameznikovo duševno zdravje, dobro počutje in samozavest v zvezi z njegovo spolno usmerjenostjo in/ali identiteto, lahko potrdim. Večina oseb je se po procesu razkritja počuti svobodne, močne in srečne.

Tako lahko zaključim, da so vse intervjuvane osebe, ki so v svoji naraciji zajele zgodbo razkritja samemu sebi, v to zgodbo, čeprav nevede, vključile stopnje izoblikovanja spolne identitete.

Osebe, ki so v svoji naraciji izpostavile starost, v kateri so začele razmišljati o prvih občutjih, vedenjih in dejanjih kot drugačnih glede spolne identitete, so vse izpostavile različno starost. Z vprašanjem istospolne usmerjenosti in spolne identitete so se moji intervjuvanci aktivno ukvarjali od dvanajstega leta pa vse do petdesetega leta starosti.

»S tem vprašanjem sem se ukvarjal aktivno (on and off) nekje od 12. leta. Ko sem začel malo bolj primerjati, kakšen odnos imam do prijateljic v svojem življenju, in kot drugo, kakšen odnos imajo one do mene oziroma, kakšna pričakovanja imajo od mene v tem odnosu. Zdi se mi, da sem velikokrat 'forsiral' ta odnos, ni mi bilo čisto dovolj samo prijateljstvo. Ni mi bilo čisto jasno, ti občutki so se mi zdeli običajni, ker so bili moji in sem mislil, da se vsi tako počutijo. Pri 12 sem prvič 'zabluzil' s punco, kar je odprlo ogromno nekih vprašanj « (Tom)

»Torej, pri mojih 14 letih sem pri sebi opazila nekaj sprememb. V družbi, šoli smo se večkrat pogovarjali o simpatijah. Natančneje – punce o fantih. Zato pa je takrat velikokrat nastopilo naslednje vprašanje 'Ej, a maš tipa?', takrat sem vedno zatrjevala, da ne, in res je bilo tako. Moja prva misel pa ni bila fant, temveč punca.« (Nina)

»Mogoče to, da je zanimivo, da ko se spomnim 15-letne sebe. Razkrila sem se namreč pri 17 letih. Spomnim pa se 15-letne sebe, ki si nisem morala predstavljati, da bi bila z žensko, se sedaj, ko nazaj gledam na stvari, zavedam, da sem bila že od nekdaj lezbijka. Spomnim se trenutka, ko sem bila še dovolj mlada, morala sem bit stara nekje 10 let, ko je prvi Scooby-Doo pršel ven in smo bili z družino v kinu in ko je na koncu ena scena, ko se ona v roza obleki in tip poljubita, je bilo meni to fascinantno. Prav specifično se spomnim, da ni bilo to fascinantno na način, on je lep, ampak na način, kako srečen je, da je lahko z njo. To so neki trenutki, katerih se pomnim, ko sem bila čisto majhna. Spomnim se res toliko enih stvari, nad katerimi sem fascinirana. Spomnim se tudi, da je izšel en drugi film, ki sem ga gledala in mi je bila ena ženska zelo všeč, spomnim se, da sem si govorila, všeč mi je, ker tako dobro pleše, ampak v resnici se sedaj spomnim teh občutkov, da so to občutki, ki jih čutim sedaj pri ženski. In to je v bistvu sedaj pršlo za mano, in res vidiš dejansko, s temi stvarmi se rodiš. Jaz sem se že kot otrok obnašala kot fantek, družila sm se s fantki, čeprav sm bolj ženstvene narave (smeh,) in ja, ne vem, to sm hotla še dodat. To je to.« (Julija)

»Potem, se mi zdi, da sem bil star nekje 15 let, je bil na Hrvaškem Big Brother in je bila Salome tam kot neka zvezda, ker smo mi mel samo hrvaške programe. Takrat je imela Salome še penis in je bila tam kot transvestit. Takrat se še ni imela za trans žensko. Takrat

sem jaz prvič dobil nekaj, če sem lezbijka, sem čudak, to kot Salome pa sigurno nisem, čeprav po eni strani sem se pa počutil obratno.» (Klemen)

»To je tisto, ko odraščáš, nisi toliko dojemal stvari iz okolja. Tudi sam pri sebi vidim sedaj, če so se vsi fantje igrali nogomet, jaz pa se nisem hotel, tudi s puncami sem se vedno družil, bili smo na istem nivoju razmišljanja. Imel sem tudi fante za prijatelje, ampak ko so bili drugi fantje v teh letih, da so nagajali, sem jaz vedno bil priden. To je tisto, da bi rekel, da sem se zavedal, da sem drugačen, ampak do 16. leta nisem razmišljal v tej smeri, ker niti okolja nisem imel takšnega.» (Aleks)

»Uradno se je moja zgodba razkritja začela 11. 4. 2013, ko sem v svoj dnevnik prvič zapisala, da se mi zdi, 'da sem gej', haha. Ob priložnosti tega intervjuja sem svoj zapis izpred skoraj 6 let prebrala še enkrat. Pisala sem z velikim strahom in zaskrbljenostjo, nisem vedela, kaj naj s temi občutki, ki sem jih pri sebi zaznala že nekaj časa pred tem.» (Klara)

»Potem bi lahko rekla, da sem si prišla na čisto leta 2004, ko sem bila stara 27 let. Začneš se odkrivati pri dvajsetih, malo punce, malo fantje, potem pa mine 7 let, 7 let je pa kar dolga. Potem pa sem imela prvo punco, ko sem bila stara 24, ona pa je bila stara 19. Ampak že pri 24 si tko malo, eh, to je samo prehodno.» (Sharon)

»Seveda ti je znano, da sem živel v heteroseksualni vezi in imam hči. Ko sem se odločil, da mi je tega dovolj, ko sem spoznal pravega moškega, sem to enostavno povedal.» (Leon)

Obdobje med sprejemanjem lastne spolne identitete in prvimi razkritji je pri osebah trajalo več let.

»S tem vprašanjem sem se ukvarjal aktivno (on in off) nekje od dvanajstega leta. [...] Mislim, da sem bil star okoli 16 let, razkril pa sem se svoji sošolki v srednji šoli.» (Tom)

»Niti ne. Ne vem. Mogoče to, da je zanimivo, da ko se spomnim 15-letne sebe. Razkrila sem se namreč pri 17 letih. Spomnim pa se 15-letne sebe, ko si nism morala predstavljati, da bi bila z žensko, se sedaj, ko nazaj gledam na stvari, zavedam, da sm bila že od nekdaj lezbijka.» (Julija)

»Verjamem, da rasteš s časom, tako da kot je bila tista meja leta 2010, ko sem se prvič razkril. [...] To je tisto, da bi rekel, da sem se zavedal, da sem drugačen, ampak do 16. leta nisem razmišljal v tej smeri, ker niti okolja nisem imel takšnega.» (Aleks, 30 let)

Dve izmed štirih transspolnih oseb, ki sem jih intervjuvala, sta izpostavili, da sta se že v otroštvu počutili ujeti v napačnem telesu. Imeli sta občutek, da se njun spol ne ujema s fizičnim izgledom. Ne izključujem pa možnosti, da se tudi drugi dve osebi nista tako počutili, tega zgolj v svoji naraciji nista izpostavili.

»Pa začnimo v predšolskem obdobju. Takrat se je po moje, okoli petega leta, tam nekje. Ne spomnim se točno, še vedno raziskujem, kaj se je zgodilo, nek klik v moji glavi, da smo šli k frizerju, oba starša sta šla zraven, in jaz tam čisto šokiram z izjavo, da želim imet frizuro, kot jo ima oči. Mama je bila presenečena, na način, kaj mi ni jasno. Potem sem rekla, da hočem

imeti, kar je bil eden izmed razlogov, da sem takrat trenirala karate in so me dolgi lasje živcirali in me je vedno nekaj cukalo. Česanje mi je šlo na živce, in tudi babica je bila kriva, ker me je že postrigla enkrat na silo, ko mi to še ni bilo všeč, na gobico, kar je bilo grozno. Takrat sem se še dolgo jokala. Potem pa ne vem, kaj točno mi je bilo. Da sem hotela imet lase kot oče. On je imel res kratke lase, par milimetrov. Vsi so bili v šoku, ko sem rekla, da hočem kratke lase, jaz pa kot otrok, kaj, meni je to všeč. In potem so me z negotovanjem postrigli. Oče je bil edini, ki je rekel, naj imam, da naj pustijo otroka, da živi, kakor hoče. Potem pridem v vrtec naslednji dan in so bili vsi otroci presenečeni, en mi je rekel, da je mislil, da sem en drug fant v skupini. Spomnim se, da me je vzgojiteljica poklicala na samo v kotiček igralni in mi je takoj rekla, da zakaj sem se tako postrigla, da sedaj izgledam kot neki fantek. Meni ni bilo nič jasno, kakšno vezo ima to, kakšno frizuro imam. No, potem se je to pri meni razvijalo naprej na oblačilih. Če gledam glede spolnega izraza, jaz sem takrat začela govorit vsem sorodnikom, da sem fantek in potem so mi vsi govorili, da nisem, da sem se rodila kot punca, da sem punca. Meni pa ni bilo jasno, zakaj jaz ne morem biti fant, nekdo tam pa je lahko, ampak se mi zdi, da niti ni šlo toliko za pojem biti fant, kot za to, da je okej kar fantje lahko delajo, jaz pa naj ne bi. Potem so mi začeli razlagat, da imam telo kot punca, in mi nikoli ni bilo jasno, zakaj je to telo punc, če nisem punca in mam samo takšno telo. Meni kot otroku ni bilo jasno. Sedaj mi pač je, ampak ko ti, kot otrok, tebi ni jasno, kaj ti želijo odrasli povedat. Potem so mi recimo v glavo vbili, da sem punca in sem potem to verjetno potlačila. Čez čas, ko je bila puberteta in obdobje srednje šole, sem se, po moje, prilagajala nekim normam. Takoj po maturantskem plesu pa se je to uničilo. Tako je bilo, na maturantskem plesu bom še 'femenine', potem pa bom po svoje. In potem sem se takoj postrigla in v obdobju faksa se je to samo še stopnjevalo. Kar se tiče nebinarne spolne identitete, kar se spola tiče ni bilo nič, nobenih razkritij več od petega leta naprej, to je šlo dol. Ko gledam za nazaj svoje zapise v dnevnikih, pa gledam, da smo se igrali igre, kjer prevzameš neko vlogo, so bile moje vloge vedno moške, in to sedaj za nazaj ugotavljam in mi je jasno, in vidim, da so bili tudi moji vzdevki vedno fantovski. Ampak potem ni bilo nobenih razkritij več, ker je bilo nesprejeto že v osnovi, če živiš v zanikanju že od petega leta, to zelo potlačiš.« (Lex)

»Sem si pa vedno potihoma želel, da bi bil moj brat, in se spomnim, da sem bil 6 let star, da nisem moj brat, da gol nisem isti.« (Klemen)

»Jaz sem bil pač ženska z vagino, ki izgleda kot moški, [...].« (Klemen)

Nekaj oseb je pri sebi v zvezi s svojo istospolno usmerjenostjo ali spolno identiteto občutilo frustracije na podlagi ponotranjene homofobije.

»Ukvarjal sem se tudi s tem, ker sem imel stereotipne predstave o tem [...].« (Klemen)

»Zame je bilo to nekaj nagnusnega, nekaj nenormalnega. V teh toplicah pa, ko smo bili, sem bil star 15 let in so vsi to govorili, tudi meni je bilo to ogabno in sem se tako tudi izražal, da se mi gabi in fuj in takšne komentarje imaš.« (Klemen)

»Najbolj strah me je bilo pa tega, da bo meni postalo udobno uporabljat moške zaimke zase, da ne bom več dojet kot ženska [...].« (Tom)

4.2. Prvo razkritje

Moji intervjuvanci so osebe, katerim so se prve razkrile, skrbno izbrali. Razkrili so se osebam, ki so jim najbolj zaupali, kar so bili v večini primerov prijatelji.

»Eden izmed razkritij, ki je zelo pomemben za čisto vsakega, se mi zdi, za čisto vsakega je podporni skupina. Pri meni je bilo to v bistvu prvo razkritje poleg razkritja sami sebi. Tako, kot sem že brala drugje, da se velikokrat zatečemo k tistim, ki jim najbolj zaupamo, je to res. Prvo razkritje, želela sem si met pozitivne odzive, želiš, da te ljudje podpirajo, da ti dajo vedeti, da je okej, da si to, kar si, ker si ti v tistem trenutku zmeden, ne veš, kaj je prav, zato sem začela pri prijateljih.« (Julija)

»Okej, verjetno bi bilo najbolj smiselno začeti na začetku. Ker so bili tisti 'coming outi' tudi najbolj pomembni v bistvu. V prvem letniku, a veš, da se ne spomnim, nekje v srednji šoli, bom tako rekla, sem najprej povedala prijateljici, sošolki in je zelo dobro sprejela, tako da sem bila v bistvu pomirjena. [...] Ker sva bili kar, dobro sva se razumeli. Imela sem občutek, da ji lahko zaupam in da me ne bo zavrnila, ker ne vem, kaj bi naredila, če bi me.« (Nataša)

»Ko sem se odločil, da mi je tega dovolj, ko sem spoznal pravega moškega, sem to enostavno povedal. Najprej prijateljici, kaj bom naredil, potem sem povedal še doma, moji takrat še ženi. [...] V avtu sva se skupaj peljala, povedal sem ji, da sem spoznal enega tipa, ki ga imam ves čas v glavi, in da bova šla živeti skupaj, prej kot si sploh lahko zamisli. Ona me je poslušala in rekla, da karkoli bom naredil, bo prav. In to je bilo to. Brez odvečnih vprašanj in predvidevanj. Bilo je točno tisto, kar sem potreboval. Nekoga, ki bi me poslušal, nič spraševal in nič obsojal. Že tako sem imel sam polno glavo vprašanj, če je to prav, o čem razmišljam.« (Leon)

To potrjuje mojo tezo, da se večina intervjuvanih oseb za prvo razkritje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete odloči razkriti prijateljem. V moji raziskavi sta le dve osebi od trinajstih izjavili, da sta se najprej razkrili sestram.

»Moja sestra je bila prva. Tega se še danes spomnim, prvo ji je šlo na jok, zjokala se je, rekla je, da to že ve od nekdanj časa, samo se je zavedala, da mi tega ne more vsiljevati. Čakala je, ampak je že od malega vedela. Mi smo skupaj odraščali, ona je samo 4 leta starejša od mene. Ona je bila starejša sestra, bolj močna, se je tudi igrala s fanti, jaz pa bolj z Barbikami, bil sem nežen. Imel sem tudi avtomobile, ampak če je bilo karkoli takšnega, me je ona vedno branila, ona je bila starejša sestra, jaz pa sem bil mali bratec. Tako da se je ona to zavedala in mi je to zelo pomagalo. Potem pa sem se razkril seveda bližjemu krogu, katere prijateljice sem imel.« (Aleks)

»No ja, edina oseba, kateri sem se mogoče res razkrila tako, da sva se usedli dol, je bila moja sestra. Takrat sem ji rekla, da bi ji rada nekaj povedala. Ona pa se mi je takrat posmejala in rekla, da ona že ve, kaj ji imam za povedati, ampak da naj ji vseeno povem. No takrat mi je potem rekla, ali mislim, da res ne morem drugače, da si je tudi moja takratna partnerka našla fanta, da če mislim, da si ga jaz ne morem. Pa sem ji povedala, da takšna pač sem in da se ne morem spremeniti. Takrat me ni ona nič zatirala ali zasmehovala, ampak mi je

vedno stala ob strani, me je sprejela takšno kot sem, se je sprijaznila s tem in mi vedno stala ob strani.« (Mateja)

Prav vse osebe v moji raziskavi so imele pozitivno prvo izkušnjo razkritja, kar pomeni, da so res dobro premislile, komu se bodo razkrile, da bodo doživele pozitiven odziv.

Kar šest oseb iz moje raziskave, torej skoraj polovica, jih je izjavila, da so njihovi bližnji že vedeli za njihovo identiteto.

»Zato sem enostavno sredi ničesar v čisti tišini 'bleknila' naslednje: 'Ej, ati, js sm bi.' Njegov odziv je bil enostavno najboljši. On me je samo objel in rekel: 'Sem vedel.' Moje vprašanje je seveda bilo KAKO? Odgovoril je, da saj sem njegova hči in da me dovolj dobro pozna. Sprejel me je.« (Nina)

»Spomnim se, da smo med malico hodili proti isti kavarni, kamor smo hodili med pavzo. Takrat sem rekel, ti, meni se zdi, da sem jaz bi. Saj sem vedela, saj sem vedela! Takrat je bila najbolj srečna, da pozna nekoga, ki ni strejt. Takrat sem vedel, da bo njena reakcija takšna, ker je bila zelo odprta.« (Tom)

»Je pa res, da mi je ogromno ljudi reklo, da so sumili in jim to sploh ni bilo presenečenje.« (Julija)

Osebe pa so prav tako menja, da je pozitivna reakcija ob prvem razkritju bistvenega pomena za nadaljnja razkritja ter za njihovo dobro počutje.

»Imela sem občutek, da me ne bo zavrnila, ker ne vem, kaj bi naredila, če bi me. Ne vem, kaj drugi naredijo, no, verjetno preživijo tako kot vsi ostali.« (Nataša)

»So pa tista prva razkritja po navadi vedno najbolj boleča, vsaj moja izkušnja je takšna. Tista so tista, ki te zaznamujejo. Če boš dobil podporo, ti bo zelo lažje naprej, če je ne boš dobil, ti bo težje. Pravijo, da se diamanti naredijo pod pritiskom, tudi ljudje rastemo pod pritiskom, vse ima pa svojo mejo.« (Tom)

4.3. Razkritje staršem

Vsi so razkritje staršem opisali kot eno izmed najtežjih razkritij, saj jih niso želeli razočarati, bali so se njihove reakcije, da jih ne bi sprejeli. Vsi, ki so omenjali, da so se neposredno razkrili družini, so se najprej razkrili materi in šele nato očetu. Nekateri to upravičujejo s tem, da imajo odsotnega očeta, spet drugi, da jim oče predstavlja avtoriteto in da so z njim bolj povezani.

»Drugi je bil v bistvu povedat mojim staršem, če govorim o tem, kar mi je predstavljalo šok. Zaradi tega, ker vseeno, načeloma se družim z ljudmi, za katere vem da me bodo sprejemali takšno, kot sem, in sem si rekla, kakorkoli bom povedala prijateljem, vem da bo okej. Starši

pa so tisti, za katere razmišljaš, kaj če jih bom razočarala, kako bodo reagirali, in meni je to predstavljalo največji strah. [...] Spomnim se, da se mi je celo telo treslo, dobila sem vročino, ker sem si jo šla zmerit potem, ko je ona odšla, ker mi je bilo vroče, histerično sem se jokala. Jaz sem bila v takem šoku, kot da sem prejela najbolj grozno novico. Meni je bilo zelo grozno in mami, se mi je zdelo, da je šla res žalostna in potrta ven iz sobe.« (Julija)

»Sej to ni bilo takoj, ampak nekako nisem imela energije, da bi še enkrat to naredila pred fotrom. Pa ne zato, ker bi bil smotan, sploh ne, ampak, dej, mami, dej ti. Pasalo mi je, da se ona dva lahko pomenta naprej in že kaj predelata. Saj veš, te situacije so mučne, sploh takrat.« (Nataša)

»Očetu nisem povedala celih osem mesecev. Rekla bi, da sem 'atijeva punčka', zelo me ima rad, in prekleto strah me je bilo, kaj bo on rekel. Bolj me je skrbelo, da bi se me on odrekel, kot pa mama. Tako dolgo nisem povedala prvič zato, ker je mama rekla, da naj ne povem, drugič zaradi strahu pred njegovo reakcijo. [...] Roke so se mi tresle, ko sem razpirala list, na katerega sem napisala vse, kar sem mu želela povedati. Pismo še vedno hranim v svojem dnevniku. Začela sem, da je nekaj, kar mu skrivam že lep čas, ampak le zato, ker me je strah, da me ne bo imel več rad.« (Klara)

»Vem, kako me je bilo neskončno strah tega, kaj se bo z mano zgodilo, če jaz njima to povem, kaj se bo meni zgodilo, ali bom lahko sploh preživel to zavrnitev.« (Tom)

»Nobeno outiranje ni bilo tako mučno kot to doma.« (Gašper)

»Mama je bolj razumevajoča, seveda mogoče zato, ker je ženska, vedno sva si bila bližje. Oče je bil veliko od doma, bil je alkoholik, rudar je bil, to je bila njihova kultura, da so se dobivali po službi, so šli ven in so pili. Nikoli ga ni bilo, tako da sem bil na to navajen.« (Aleks)

»Fotru se nisem, pomojem, da ve, ampak nikoli mu nisem prijavila tega. On ve, da imam osebo s katero živim skupaj, rad jo ima, ampak nikoli nič ne reče. [...] S fotrom nikoli nisem imela tapravega odnosa foter-hči, vse je bilo površinsko, zato se mu tudi nikoli nisem outirala. Tudi jaz sem šla na svoje živeti in tako.« (Sharon)

Zopet lahko potrdim svojo tezo, da intervjuvane osebe čutijo največji pritisk in strah pred razkritjem spole usmerjenosti in/ali spolne identitete ožjim družinskim članom. V mojem primeru jih je največ čutilo največji pritisk povedati staršem.

Teža odziva staršev se med intervjuvanci razteza med popolnim sprejetjem, preko postavljanja pogojev (naj o tem ne povedo drugim) in mnenja, da je to samo faza. Nekateri starši so za identiteto otrok krivili sebe, spet drugi pa so popolnoma prekinili odnos (bodisi so to naredili starši bodisi razkriti otrok). Nekateri starši so imeli v zvezi z razkritjem stereotipne predstave, spet drugi so se zbal, saj je razkritje ogrozilo njihove konvencionalne predstave o življenju njihovih otrok; želeli so si vnukov, skrbelo jih je za prihodnost otrok, varnost pred okolico idr.

»Povedala sem, za kaj se gre. Nato sem ga pogledala. Gledal me je nazaj s solzami v očeh in rekel, da me ima še vseeno rad. Da tako pač je, da ne moreš pomagati, če tako čutim. Da ni nič narobe s tem. Popolnoma sem začela jokati in sem se mu usedla v naročje. Objeta sva sedela nekaj časa in se oba jokala. Takšno reakcijo bi privoščila vsem, ki so se kadarkoli ali pa se bodo razkrili. Res. Res je neverjeten občutek, ko te starši sprejmejo.« (Klara)

»Če gledam osnovno šolo do pubertete, mi je bil všeč freestyle, da sem se oblačila v fantovska oblačila, imela sem kratke in večinoma neurejene lase. Potem so se začeli pritiski od družine, da sedaj pa nisem več otrok, da sem najstnica, da se moram zresnit. Sedaj ni več 'cute' faza, da sem nek fantek, ampak postajam ženska. Pride menstruacija in potem vidiš, da si ženska.« (Lex)

»Z mamo sem se enkrat na samem pogovarjal na sprehodu. Ko sem ji povedal, je rekla, da je to samo faza, o tem se ne govori.« (Aleks)

»Najprej sem se razkril mami. V joku me je objela in šla popolnoma v zgodbo, kaj sem naredila, zakaj jaz.« (Jakob)

»Mama je zvedela, ko sem šla s prvo punco narazen, ko je videla, da sem slabe volje in sem ji rekla, da sem imela punco, in ji je bilo hudo zaradi mene, ker sem se razšla s punco, po drugi strani ji je pa bilo težko, ker mi je začela govorit, da si želi vnuke. In potem sem ji razložila, da bo imela vnuke ne glede na to, s kom bom jaz, da jih bo imela, če jih bom jaz želela.« (Lex)

»Tudi mama je začela jokati. Ne spomnim se točno, kaj vse sva se pogovarjali, vem samo, da je rekla, da to ni takšna katastrofa, vendar da očetu in mojemu bratu ne bova povedali. Takoj zatem je rekla, da pa če mislim začeti kaditi in jemati droge, da me ne želi več kdaj videti. Halo?! Droge? Kaditi? Kaj ima to veze s tem, da sem v zvezi s punco? Očitno je imela nekje v glavi nek stereotip, da se istospolne osebe drogirajo. Ali da gre to pač z roko v roki. Da bom začela delati vse te stvari, samo ker sem po novem s punco?« (Klara)

»In to je bilo razkritje materi. To je bilo vse v roku 48 ur. In potem me je mati vprašala, če sem normalen, in sem ji samo povedal, da takšen sem, da sem lezbijka, da fanta nikoli več ne bom pripeljal domov.« (Klemen)

»Vem, da je za starše lahko outiranje njihovega otroka naporno, stresno in prežeto s strahom zanj, vendar se je ta strah pri meni manifestiral v čustveno nasilje, ki ga še do danes doma zanikajo in si ne priznajo, da so storili napako. Začelo se je s tem, da so mi grozili s tem, da mi ne bodo več dajali denarja oz. da ne smem biti to, kar sem, dokler sem finančno odvisen od njih, tako da sem bil nekako prisiljen v to, da si poiščem službo. Nekaj časa sem tako dobesedno životaril iz meseca v mesec, vendar mi je bilo to ljubše kot nabijanje krivde iz njihove strani. Težko je opisovati nasilje, ki se je dogajalo doma. Nisem bil deležen fizičnih udarcev, vendar so bile izrečene marsikatero besede, katerih se še danes spominjam in me bolijo. Prav tako so me prizadeli tudi na čustveni ravni, saj so me vsak vikend, ko sem prišel iz Ljubljane, čustveno totalno uničili. Težko mi je tudi opisati, zakaj. Večinoma se prerekanj niti ne spomnim, ker je to moj obrambni mehanizem; da potlačim zadeve, kar mi otežuje reflektiranje samega sebe in situacij. Spominjam se, da sem po nekem prepiru doživel tudi panični napad, kar sem takrat doživel prvič. Vem samo, da sem potreboval veliko časa, da sem spoznal, da sem lahko jezen na njih in da nimajo prav, čeprav mi je mama stalno

govorila, da me ona najbolj pozna in da bom obžaloval to, da je nisem poslušal. Najverjetneje me je najbolj bolelo to, da sem se doma počutil popolnoma samega, čeprav imam še dva brata in sestro, oče pa je popolnoma čustveno otopel in sploh ne vem, kaj zares razmišlja.« (Gašper)

»Vedel sem, kaj me čaka doma, da tam ne bo odobravanja. Mojo spolno usmerjenost so še nekako 'prebavili', čeprav sem imel vedno prijateljice, nikoli niso bile moje partnerice, moje punce. Vedel sem, da bo to en velik kamen spotike in potem sem se začel vse bolj umikat iz tega okolja, čedalje višje zidove sem postavil, vse bolj poredko sem hodil domov. Starša sta začela opazati, da se nekaj dogaja, in potem sem se jima razkril in sem dobil pričakovano reakcijo; nesprejemanje, zelo pokroviteljski odnos v smislu, midva najbolj veva, kaj je dobro zate. Dialoga ni bilo nikoli mogoče prav zares vzpostaviti. Tudi če so bili neki poskusi in se mi je zdelo, da nekaj pa bo, je bilo čez tri dni čisto drugače. Na račun tega tudi nimam stikov z nikomer iz družine. Imam dva starejša brata in tudi z njima nimam stikov, niti s staršema, ampak mi je ta lekcija ogromno dala. Vem, kako me je bilo neskončno strah tega, kaj se bo z mano zgodilo, če jaz njima to povem, kaj se bo meni zgodilo, ali bom lahko sploh preživel to zavrnitev. Danes ko gledam na to, na ta trenutek, ko sem jaz njima rekel ne, jaz vem, kaj je dobro zame, to je moje življenje, to jaz čutim kot svoje, nisem nepremišljen, nisem pod vplivom kakšne specifične ideologije. Ko sem bil na točki, ko sem se bil prisiljen toliko sam zase postaviti, da sem bil prepuščen samemu sebi, v smislu, da nisem imel nič od staršev, takrat sem vedel, da grem na vse ali nič. Izgubil boš vse, ampak boš dobil vse. Na podlagi te izkušnje bo odvisno tvoje življenje in sem se v tistem trenutku odločil, da bom popolnoma ohladil te odnose, da ne bom forsiral tega, da ne bom ustvarjal nekih nerealnih pričakovanj, in danes lahko rečem, da sem na točki, da razumem, zakaj je reakcija mojih staršev takšna, kot je, ampak jaz danes ne bom pristajal na odnose, kjer ne čutim vzpodbude, kjer ne čutim podpore, kjer ne čutim razumevanja in ljubezni in vseh teh stvari, in to tudi privabljam v življenje.« (Tom)

Razkritje družini je od nekaterih zahtevalo, da se vrnejo v »prozorni klozet«.

»Z mamo sem se enkrat na samem pogovarjal na sprehodu. Ko sem ji povedal, je rekla, da je to samo faza, o tem se ne govori. [...] Družina pa tudi ne sprašuje, jaz nimam problemov. Če bi me vprašal, bi mu povedal, ker pa me nihče ne vpraša, pa tudi jaz o tem ne govorim. Sedaj, če kogarkoli to moti, če mi nič ne pove, tudi jaz ne morem nič povedati. To pa ni moja stvar, da se z drugimi obremenjujem, kaj si mislijo o meni. [...] Sedaj, ko sem 30, pa ljudje, saj niso neumni, verjetno tudi počasi dojemajo in potem teh vprašanj več ni, na srečo. Kot, da so se sprijaznili s tem, ni več nobenih vprašanj, komentarjev na to.« (Aleks)

»Mene ne definira to, da sem lezbijka, če pa je moj partner zraven, bom pa povedal, da sem lezbijka, jo bom predstavil. Čeprav ona je bila dvakrat pri meni, na birmi od moje sestre, ko sem jo predstavil, in na družinskem pikniku, mi je mati rekla, naj povem, da je moja kolegica, in sem jo babici predstavil kot kolegico.« (Klemen)

»No staršema in pa širši družini se pa nikoli nisem razkrila, ker me tudi nikoli ni nihče vprašal, nikoli me nihče ni soočil s tem, vsi so pač vedeli, ampak se o tem nikoli nismo pogovarjali iz oči v oči.« (Mateja)

Nekatere reakcije staršev so se čez čas pomirile.

»Mami je bila v bistvu tista, ki je potrebovala malo več časa. Moram reči, da sta drugače dobro sprejela. Ni bilo nobenega nespoštovanja ali žaljenja ali pa, da bi se počutila, da ne moram biti to, kar sem, ampak enostavno je mami potrebovala dobro leto, leto in pol, da je bila tako sproščena, da je povedala tudi svoji mami, se pravi moji babici, brez da bi jo jaz to prosila. Rečem lahko, da glede na to, da skozi prvo zvezo ni bila najbolj sprejeta z dejstvom, druga zveza pa je slabo vplivala name, se mi zdi, da je nekako zaradi tega ni osrečilo in me je v celoti sprejela in dejstvo, da sem lezbijka, šele pri moji sedanji zvezi. Šele sedaj, ko sem spoznala mojo sedanjo punco, je ona to sprejela v celoti. Se pravi v celoti, da se veseli moje poroke, da me sprašuje o otrocih, da se zaveda, da je to to in da je to moje življenje in da je to edini način, ki ga bom živela. Isto ati, ati se mi zdi, da me je v celoti sprejel. Obožuje mojo punco, kar mi je izredno pomembno.« (Julija)

»Zelo je silila vame, potem sva prišli do točke, da sem trans in potem je stereotipno razmišljala, ali grem sedaj na hormone in tako naprej, in sem rekla, da za enkrat ne grem nikamor. In potem me je vsak mesec spraševala, če sem že na hormonih. Pa sem ji razložila, da je to dolgotrajen postopek. Sedaj razume, da to ni tko, da greš čez noč v lekarno in jih dobiš. Moram reč, da je okej sprejela, ni tako, da bi imela karkoli proti. Še podčrtaje je začela vključevati v službi, ko mora kaj napisat. Večkrat dobim sms od nje, kako se kaj prav napiše.« (Lex)

Nekateri poročajo, da se je bilo staršem lažje razkriti, ko so že bili v istospolni zvezi, saj naj bi jim s tem dokazali, da to ni samo faza, prav tako pa so v partnerju videli neko oporo.

»Takrat, ko sva s prvo punco imeli nekaj, nisva pa še bili uradno skupaj, sem se odločila, da jim ne povem ničesar, dokler ne bom dejansko s to punco skupaj, da jim bom imela kaj za povedat, da bom dejansko lahko rekla, da imam punco in ne samo, lezbijka sem, in da bom imela nekoga, h komu se lahko zatečem, na katerega se lahko obrnem, s komer lahko to delim. To se mi zdi super, po drugi strani pa sem jaz na mojo prvo punco postavila neko ogromno breme.« (Julija)

»Z osebo, s katero sem, takrat bila nisva več skupaj. In ko sem spoznala punco, s katero sem zdaj, me je malo skrbelo, kako bo doma, kako bojo sprejeli to novico. Nekje globoko v sebi sem se malo zavedala, da si mogoče starši mislijo ali pa mogoče upajo, da je moja usmerjenost zgolj faza. In nisem vedela, kako bo, ko bodo videli, da le ni faza, da je to resnična stvar, legitimna stvar, ki je del mene kot celote.« (Klara)

Nekaterim so pretekle izkušnje odzivov staršev na LGBTQ+ tematike pomagale pri razkritju, spet pri drugih pa so te izkušnje razkritje zavirale. Intervjuvani so, lahko zapišem, na podlagi takšnih preteklih izkušenj predvidevali, kakšna bo reakcija njihovih staršev na razkritje.

»Prva od moje družine je izvedela mama. Glede razkritja sem imela neke mešane občutke – vedela sem, da nima kaj proti LGBT osebam, saj sva se nekajkrat pogovarjali o sestrični mojih bratrancev. Ne vem, kako drugače to opisat, joj. Pač sestrična od mojih bratrancev in sestričen, za katero smo vedeli, da ima punco. Vedno je govorila v pozitivnem tonu o njej, nikoli nič čudnega. Zaradi tega se mi je zdelo, da ne bi smelo biti prehudo, ko se ji razkrijem.« (Klara)

»Moja zgodba je stara že skoraj deset let, oziroma bo ravno za novo leto. Leta 2010 se je meni spremenil svet. Takrat sem imel, lahko rečem, rdečo nit. Do tiste meje sem, ne bom rekel, odraščal v homofobnem okolju, ampak po drugi strani pa lahko rečem, da sem. Ni bilo sprejeto to, ni sprejemljivo, tudi moji starši niso za te stvari. Moja mati je celo enkrat povedala, ko smo se pogovarjali, da je to samo moda, da bom to prerasel, da je to pač del odraščanja.« (Aleks)

4.4. Razkritje prijateljem

Razkritje v ožjem prijateljskem krogu skoraj vse osebe opisujejo pozitivno, kar pripisujem izbiri prijateljev, za katere so sumili, da jih bodo sprejeli ter jim predstavljali oporo pri nadaljnjih razkritjih.

»Načeloma se družim z ljudmi, za katere vem, da me bodo sprejemali takšno, kot sem, in sem si rekla, kakorkoli bom povedala prijateljem, vem, da bo okej.« (Julija)

»Tudi eni prijateljici v srednji šoli sem povedala, da se dobivam s punco, in je bila zelo okej, super, zelo fino. In je vedno, ko sva imeli sociologijo na maturi, stala za mano, ker smo imeli grozno profesorico, ki je vedno govorila, da družina sta oče in mama iz funkcionalnega vidika. In potem smo se kregali z njo in se je ona zame postavila in mi je bilo super, da je nekdo, ki to ve in mi nudi oporo.« (Lex)

»Nekje v srednji šoli, bom tako rekla, sem najprej povedala prijateljici, sošolki, in je zelo dobro sprejela, tako da sem bila v bistvu pomirjena.« (Nataša)

»Oktobra sem povedala svoji cimri – najboljši prijateljici. Rekla sem ji, da ji moram nekaj povedati. Vzdušje je bilo resno. Vedela je, kaj ji bom rekla. Vprašala me je: 'A je kaj v zvezi z ...'. Ja, sem rekla. Mislim, da sem biseksualka. Objeli sva se in rekla je, da je vse v redu, da to ne spremeni ničesar. 'Boš imela vsaj več izbire,' se je pohecala. Čutila sem neizmerno olajšanje, da je tudi ona vedela, da nisem rabila več skrivati tega. Najin odnos se ni spremenil, česar me je bilo seveda najbolj strah.« (Klara)

Nekaj pa jih je imelo z razkritjem prijateljem negativne izkušnje.

»Zgodilo se mi je, da sem se dobremu prijatelju razkrila šele pred 2 tednoma. Povabila sem ga na kavo, kot po navadi, s to razliko, da sem mu vse zelo podrobno razložila. Njegov odgovor me je zelo prizadel in šokiral. Rekel je: 'Ti nisi normalna, mal se spoštuj in se poglej, kdo in kaj si.' Od takrat se nisva slišala, niti videla.« (Nina)

Predvsem so se z negativnimi reakcijami soočale biseksualne in nebinarne osebe, katerih prijatelji so nanje pritiskali, naj se odločijo za eno ali drugo spolno usmerjenost ali identiteto.

»Potem so bili tudi komentarji znotraj skupnosti, odloči se ali boš na eni strani ali na drugi strani, isto kot pri biseksualnosti, recimo. Ljudje razumejo, da si lahko trans ženska, da si lahko trans moški, ne razumejo, pa da si lahko še kaj drugega, in potem dojamejo, da si

nekaj vmes. Pa čeprav je lahko nebinarnost na prvem mestu, pa je lahko moški nekaj vmes.» (Lex)

»Po razstavi sva šli na pijačo, in mi reče; samo veš, meni se ne zdi, da si ti trans, ti si pač tomboy punca. Ne morem se poistovetiti s tem. Ali pa recimo, ne bit nebinarna oseba, bodi ali eno ali drugo, ker to nekaj vmes ni okej, odloči se, kaj boš. Tudi to včasih slišim.» (Lex)

»Vsi govorijo, kako lažje se je razkriti kot bi, sam pa nimam te izkušnje. Niti približno. VSE osebe in ne pretiravam, ko rečem VSE, katerim sem se razkril kot gej in jim potem povedal, da sem dejansko biseksualec, so se do mene obnašale, kot da one vedo bolj kot jaz. Kot da to ne more biti res, kot da sem totalno zmeden, kot da ne vem, kaj čutim, da me nikoli niso videli kot karkoli drugega kot geja... « (Jakob)

Kar nekaj oseb je omenilo, da so svoje razkritje prilagodile glede na situacijo in publiko, kateri so se razkrile.

»Če me sedaj kdo vpraša znotraj skupnosti, rečem, da sem pan, če me kdo izven skupnosti vpraša, da se kaj o tem pogovarjamo, odvisno koliko se mi da razlagat. Ker če rečeš, da si biseksualna oseba, ljudje vsaj približno vedo, za kaj se gre, če pa rečem, da sem pan, pa ne razumejo, in potem moram vedno znova čez razlago vsega in se mi včasih ne da. Potem rečem, da sem bi, in če me vprašajo, a moški in ženske, rečem, da vsi spoli, ker konec koncev je biseksualnost, če jo dojemaš kot bi plus, je okej.» (Lex)

»Razkritja so zelo različna, zelo se prilagajaš publiko, dejansko. Nekje so zelo spontana, nekje so zelo na hitro, nekje moraš ogromno razlagat. Sploh pri razkrivanju spolne identitete je ogromno neke terminologije, ki jo moraš dat skoz.» (Tom)

»Po navadi se odločam glede na situacijo, v kateri sem; če vem, da imajo ljudje o tem že predhodno znanje ali pa se mi zdi, da bi razumeli, povem, da sem nebinarna oseba. Drugače pa povem, da sem trans moški oz. nekako dovolim, da me smatrajo za trans moškega.» (Gašper)

Nekaj jih je omenilo, da so na podlagi odziva prijateljev spoznali, kdo so njihovi pravi prijatelji.

»Takrat sem spoznala, kdo so moji pravi prijatelji, moram reč, da nisem izgubila niti ene osebe na račun tega, ker sem lezbijka. Odkrit si sam s sabo, sebe spoznaviš, iskrena družbena razmerja, skupine se ustvarjajo, zdrav odnos imaš lahko z osebo, s katero si skupaj.» (Julija)

»Vsa razkritja so kar nekaj terjala od mene, kar nekaj ljudi je šlo iz mojega življenja, kar nekaj jih je pa tudi prišlo, ko si človek ne bi mislil.» (Tom)

Tri osebe pa so izrazile nasprotovanje razkritju znotraj družbe ter izrazile vprašanje, zakaj se morajo one same od sebe razkriti, zakaj jih po njihovi spolni usmerjenosti ne vprašajo drugi. Naj omenim, da so bili to predvsem intervjuvanci starejše generacije, stari nad 40 let.

»Sedaj že komu sama od sebe povem, takrat pa se mi to ni zdelo bistveno. Takrat sem se s sodelavci deset let vozila v službo, no malo manj kot deset let, verjetno res manj, pa bi mi bilo veliko lažje, če bi me takrat nekdo vprašal, da bi že na začetku razjasnili stvari. Ker potem se nekako navadiš vedno govoriti v ednini, tudi poveš ne vsega, kakšne dele izpustiš, pa čeprav sem takrat z bivšo partnerko živela skupaj. Veliko lažje bi bilo, če bi me takrat nekdo vprašal in bi jim povedala.« (Mateja)

»Edino, kar me v zadnjem času moti, je to, da, ja sej že v mladosti ugotoviš, da se to nikoli ne bo nehalo, ampak mi je sedaj že preveč, se mi včasih ne ljubi.« (Nataša)

»Ne morem razumeti, kaj se spremeni, če ljudje iz moje okolice izvejo za mojo spolno usmerjenost iz mojih ust. V končni fazi vendarle vidijo, s kom živim in s kom se družim.« (Leon)

»Drugim pa o tej odločitvi nisem razlagal. Kar nekako je bilo vsem samoumevno, da zdaj živim z moškim. Z ljudmi, ki sem se družil, se družim še zdaj, so mojega moškega sprejeli za svojega. Zanimivo je to, da nihče nič ne sprašuje. Ko sem se začel pojavljati brez žene, ker sva se razšla, in pojavljati s 'kao' prijateljem, so to sprejeli brez komentarjev in vprašanj. Da poudarim, brez kakršnega koli tako imenovanega razkritja.« (Leon)

Ker pa je razkritje tako stresen dogodek v življenju posameznika, se je nekaj oseb razkrilo prijateljem pod vplivom alkohola.

»V bistvu na tak način potem sem ugotovila, da ima kolegica iz vrtca isto punco in sem se z njo veliko okoli tega pogovarjala in je bilo zelo smešno, ker smo bili zopet nekje pijani in se ji jaz razkrijem in je bila cela presrečna, ker pa je bila pijana, pa je na to pozabila in me čez pol leta vpraša, kaj, ti imaš punco.« (Lex)

»Jaz pa sem bil pijan in sem ji rekel, da, seveda, da nimam nič proti, da jaz vse sprejemam, da sem zelo odprt. In potem sem se zbudil pri njej naslednji dan gol. To je bila moja prva lezbična izkušnja, ampak se nič ne spolnim. [...] Ko si pijan, nimaš predsodkov, zavore so mi popustile, sedaj pa da vidimo, kaj je, pa če se raztrga svet.« (Klemen)

»Prva oseba, ki sem se ji razkrila, je bila moja najboljša prijateljica. Bilo je nekega večera, ko sva pijani prišli nazaj iz zabave.« (Klara)

»Sem se pa v tistem času razkrila eni od sošolk. Popolnoma normalno je sprejela, čeprav sem bila v času razkritja spet malo pijana. Takrat še nisem imela poguma, da bi trezna govorila o tem. Vem, da zveni čudno, ampak tako je pač bilo.« (Klara)

Osebe so izpostavile sklepanje novih prijateljstev znotraj LGBTQ+ skupnosti. Kar se jim je zdelo pomembno predvsem zaradi želje spoznati partnerja, z njimi deliti izkušnje in poslušati o njihovih izkušnjah, se počutiti del neke skupnosti, znebiti se občutka, da si sam v tej situaciji. Skupnost in varni prostori za LGBTQ+ osebe pa so predstavljali vir pozitivnih informacij o istospolni usmerjenosti in spolnih identitetah.

»Že zaradi tega, ker želim spoznavat ljudi moje vrste, ker drugače jih nisem poznal. To je bilo tako; a veš, da je on tudi gej, kaj pa če bi vidva skupaj. To ni pomenilo, da morava ne vem kaj skupaj. Tako da sem potem prišel v Ljubljano, preko Mavričnega foruma sem potem spoznal da dejansko obstajajo ljudje, ki so mi podobni. Potem preko Mavričnega foruma sem zvedel še za Romeo, to so zmenki za geje, in sploh nisem mogel verjet, da obstajajo ljudje, ki iščejo, da dejansko sploh obstajajo ljudje zunaj. Tako sem recimo prvega spoznal, no, na začetku sem jih kar nekaj preko tega spoznal.« (Aleks)

»Jaz sem bila takrat zelo športna, igrala sem nogomet, in šele takrat sem videla, da nisem edina, da obstajajo še druge, ki so jim tudi všeč punce. Takrat je blo v bistvu prvič, da sem jaz spoznala in se družila z njimi.« (Mateja)

»Čeprav na začetku sem iskala družbo naših, ker sem bila lačna tega. Hotela sem poslušat izkušnje drugih, ker smo bili še vsi približno enako stari na Legebitri in prišli smo iz podobnih situacij. Doma so že nekje povedal, nekje so vsi vedeli, potem so prišli kakšni, za katere ni še nihče vedel, pa so potem kmalu doma povedal. Tisto je bilo zanimivo, slišat kako drugi živijo, in da vidiš, da je tega veliko in da je normalno in da nisi sam. potem pa sčasoma to potrebo, bit s takimi ljudmi in se o tem pogovarjat, prerasteš.« (Nataša)

»Iskreno, ne morem si predstavljat, kje bi bil, če ne bi pristal na Legebitri. Mogoče še danes ne bi prišel do tega, da nisem ženska, da sem trans. Mogoče bi bil 'zaklozetiran', depresiven nekje. Lahko bi bil na drugem koncu sveta. V tistem trenutku je to prišlo in sem zelo hvaležen za to. Sem potreboval podporo, ki sem jo na nek način iskal celo življenje, in tudi informacije, da to obstaja, da obstajajo tudi besede za to.« (Tom)

»Meni so pomagale informacije, to je prvo, da imaš informacije, da imaš besede, s katerimi lahko opišeš svoje občutke, kar se mi zdi, da je neka osnova, ki jo vsi potrebujemo. Če imaš neke občutke in vedenje, pa tega ne moreš z besedami izrazit, je to zelo težko, ker v naravi človeka je tako, da če nimaš za nekaj besed, to ne obstaja. Zato je zelo pomembno, da imaš besede in pomembno je, težko je prit do tega, ampak da se zaveš, da je vse, kar čutiš legitimno, v vsakem trenutku. Vse, kar čutiš v vsakem trenutku, je legitimno.« (Tom)

»In k sreči sem srečal par oseb, ki so se prav tako identificirale kot bi. Kakšno olajšanje! Bil sem resničen, viden in slišan. Ne znam lepše povedati, kot to. Enostavno sem lahko povedal, kako doživljam in čutim stvari in ljudje so me poslušali in mi ne predavali.« (Jakob)

4.5. Razkritje v šoli ali na delovnem mestu

Kar se tiče razkritja in šole sem dobila zelo malo podatkov, kar pripisujem temu, da sem intervjuvala vzorec, v katerem so bili vsi starejši od 19 let, povprečna starost intervjuvanih pa je bila 31 let, kar pomeni, da je večina intervjuvanih že končala s šolanjem. Vseeno pa je nekaj ljudi omenilo, da so bili žrtve diskriminacije, prisilnega razkritja in homofobnih komentarjev s strani sošolcev in profesorjev.

»Saj je v šoli toliko ljudi, vsak pa ima svoje mnenje. Načeloma razred ve, da sem biseksualka, nekateri se strinjajo, nekateri ne. Jaz pa se ne obremenjujem, saj je to moje življenje. Konec

koncev so mi samo sošolci in to je vse. Tudi tisti odgovori 'ti nisi gladka' in 'ti si čudna' me ne prizadenejo, saj večine teh ljudi ne poznam dobro.» (Nina)

»Tudi eni prijateljici v srednji šoli sem povedala, da se dobivam s punco, in je bila zelo okej, super, zelo fino. In je vedno, ko sva imeli sociologijo na maturi, stala za mano, ker smo imeli grozno profesorico, ki je vedno govorila, da družina sta oče in mama iz funkcionalnega vidika. In potem smo se kregali z njo in se je ona zame postavila in mi je bilo super, da je nekdo, ki to ve in mi nudi oporo.» (Lex)

»V prvem letniku, a veš, da se ne spomnim, nekje v srednji šoli, bom tako rekla, sem naprej povedala prijateljici, sošolki in je zelo dobro sprejela, tako da sem bila v bistvu pomirjena. Najbrž je bilo v tretjem letniku.» (Nataša)

»Mene so zafrkavali, ne da bi me zaničevali, kot v osnovni šoli, da sem moški, ampak na nek lušten način, da sem lezbijka.» (Klemen)

»Na nek način sem bil popularen, potem punce iz evropskega razreda in D razred me pa niso marale. Ženske so norele za mano, ampak to šele v srednji, in je to očitno tem iz D razreda šlo v nos, zakaj sem jaz ženskam všeč, sploh pa vsem lezbijkam sem bil jaz všeč. Jaz pa tega nisem hotel, in je potem en posnetek, jaz sem bil pijan in mi je bilo vseeno, šel na YouTube, ampak z namenom, da me očrnijo, na način, ta športnica, ta odličnjakinja, je lezbijka, nekaj slabega pa ima. V tem smislu.» (Klemen)

O razkritju na delovnem mestu so osebe v večini govorile o nerazkritosti, saj ne želijo, da bi njihova identiteta vplivala na oceno kakovosti dela. Prav tako pa so mnenja, da se sodelavcev in nadrejenih to ne tiče.

»Je pa res, da v službi ne poudarjam in razlagam, da živim z osebo mojega spola, ker mojih sodelavcev se to ne tiče. Po moje vsi vedo, a ne dovolim, da bi me to kdo vprašal ter razglabljal o moji intimi. Niti ne vidim smisla se o tem pogovarjati. To, s kom živim, je za opravljanje mojega dela popolnoma nepomembno. V službi je važno le to, da delo, ki ga opravljam, naredim kakovostno in dobro. Zato želim, da me sodelavci ocenjujejo po delu in ne po spolni usmerjenosti. Pa ne, da bi se tega bal, v službi želim zasebnost.» (Leon)

»Takrat sem se s sodelavci deset let vozila v službo, no malo manj kot deset let, verjetno res manj, pa bi mi bilo veliko lažje, če bi me takrat nekdo vprašal, da bi že na začetku razjasnili stvari. Ker potem se nekako navadiš vedno govoriti v ednini, tudi poveš ne vsega, kakšne dele izpustiš, pa čeprav sem takrat z bivšo partnerko živela skupaj. Veliko lažje bi bilo, če bi me takrat nekdo vprašal in bi jim povedala.» (Mateja)

Transspolne osebe pa so nadrejenim razkrile svojo identiteto zaradi spremembe dokumentov.

»Šefu se zares nisem direktno razkril. To je naredila kolegica, ki je tudi moja sodelavka, in v moji vednosti razložila zadevo šefu. Takrat namreč še nisem imel spremenjenih dokumentov in za njeno pomoč sem ji bil zelo hvaležen.» (Gašper)

»Drugače drugo razkritje, v službi sem mail poslal, da bom spremenil dokumente, da bom pripeljal novo napotnico, so rekli, da je v redu, da sem sodelavec, srečno, če kaj rabiš, povej, tako da nisem mel nekih negativnih, kar se identitete tiče.« (Klemen)

Delno potrjujem tezo, da večina oseb na delovnem mestu ni razkrila svoje spolne usmerjenosti, svojo spolno identiteto pa so osebe razkrile predvsem zaradi spremembe dokumentov, ker so spremenile svoj spol, medtem ko so že delale v podjetju, v katerem delajo sedaj. Pri razkritju v šoli teze ne morem niti potrditi niti ovreči, saj sem pridobila premalo podatkov.

4.6. Razkritje in mediji

Intervjuvane osebe so se najbolj naslanjale na javno razkrite osebe, ki se pojavljajo v medijih, predvsem na različne šove o življenju LGBTQ+ ljudi in oddaje o življenju LGBTQ+ posameznikov. Te so v veliki meri sprejemali pozitivno, na nekaj oseb pa so le-te imele negativen vpliv.

»Da, v tistem obdobju sem prvič gledal tudi RuPaul's Drag Race, to je serija o transvestitih. Gre se za to, da to ni samo šov, bolj se gre, da so bile osebe notri, ki so iz takšnih okolij ali pa še hujših, kakšne zgodbe imajo in to je bilo v šovu. Gledaš, ko govorijo, se zavedaš, da tebi ni tako slabo.« (Aleks)

»Komaj na faksu mi je postalo jasno, kaj sploh pomeni transspolnost, in to zato, ker ko slišiš izraz trans, pri meni je bila to Salome, in tu se zgodba konča. In jaz nisem Salome, ker Salome se rada pohvali in rada skozi humor, tudi neprimerne stvari včasih, poroča o svoji transspolnosti in jaz nisem to.« (Lex)

»Potem, se mi zdi, da sem bil star nekje 15 let, je bil na Hrvaškem Big Brother in je bila Salome tam kot neka zvezda, ker smo mi mel samo hrvaške programe. Takrat je imela Salome še penis in je bila tam kot transvestit. Takrat se še ni imela za trans žensko. Takrat sem jaz prvič dobil nekaj, če sem lezbijka, sem čudak, to kot Salome pa sigurno nisem, čeprav po eni strani sem se pa počutil obratno. Jaz sem bil pač ženska z vagino, ki izgleda kot moški, ona je bila pa takrat še moški s penisom, ki izgleda kot ženska, ter zize je imela, ampak vseeno je bila moški. Po eni strani sem bil isto kot ona takrat, na videz sem bil, no, če bi steznik nosil, pa ga nisem, zgledal sem kot fantek, hkrati sem imel pa vagino, in smo to povezovali s spolovilom, da ne moreš bit moški z vagino. Takrat sem rekel, pustimo to, sigurno nisem, če sem kaj drugega, sem, ampak sem edini na svetu. [...] Potem sem bil že z Ano in je bila na slovenskem Big Brotherju Pia, in takrat je to nekaj v meni sprožilo. Z Ano sem se pogovarjal že prvih 14 dni o transspolnosti, sem jaz vedel, kaj je transvestit in kaj transseksualec, in še to bolj iz moškega v žensko kot obratno, kar nisem poznal. Zaradi Salome, ki se je potem operirala. Tudi njeno knjigo sem prebral v srednji šoli. Ampak jaz se vseeno nisem mogel poistovetiti z njo, ni bila blizu mojim vrednotam. Čeprav sem se v neki točki videl kot ona. Pia je pa meni predstavljala sprožilec in takrat sem Ani rekel, jaz ne vem, kaj točno se z mano dogaja, ampak sem pripravljen vse skupaj pustit in it, da bom moški.

Ker Big Brother traja 3 mesece in jaz sem se prvi dan smejal, haha, zopet nek čudak v šovu, potem pa je vedno bolj razlagala svojo zgodbo, jaz pa sem to redno gledal, in je v meni to šlo naprej, kako bi tudi jaz lahko bil takšen, da je to možno, da je sprejemljivo, ker je bila edina oseba, ki jo je Slovenija dejansko sprejemala. Kljub temu, da se je kdaj osmešila in delala stvari, ki so proti mojim vrednotam, se je gola kazala, ampak so jo ljudje sprejemali, ljudje so razumel bolečino, zakaj ona pije. Čeprav še danes ni operirana, je Slovenijo okoli obrnila. Njo so dejansko sprejeli in jaz sem si mislil pri sebi, da tudi mene lahko sprejmejo, če bom človeški.» (Klemen)

»Na YouTubu sem našla kanal para, dveh deklet, ki sta svetu delili trenutke skupnega življenja. In spomnim se, da sem si pri sebi rekla 'tudi jaz se vidim, da bi kdaj lahko bilo tako'. Ni mi bilo nič čudnega videti dve dekleti skupaj, sem se pa vsakič, ko sem ju gledala, zjokala do konca.« (Klara)

Vse osebe, ki so omenjale družinski zakonik, so mnenja, da je medijska prepoznavnost LGBTQ+ ljudi z govorom o družinskem zakoniku narasla.

»[...] pa tudi ker se o tem veliko več govori, sploh zaradi prvega družinskega zakonika, zaradi katerega smo imeli referendum.« (Mateja)

»Se mi pa zdi, da je ogromno za outiranje in LGBT sceno naredil družinski zakonik – ogromno! V zadnjih letih opažam, kako se o tem veliko več govori, ljudje so postali osveščeni, vidijo starejši, da so lezbijke med nami in da imajo otroke. Ni to samo v filmih, ni lezbijka samo Martina Ipša v Sloveniji.« (Sharon)

Starejša generacija oseb, ki sem jih intervjuvala, je izpostavila, da sama ni imela dostopa do informacij v takšni meri, kot jih imajo mlade LGBTQ+ osebe sedaj.

»Takrat še ni bilo interneta kot danes, ko potrebuješ neko informacijo in jo lahko preprosto poguglaš.« (Mateja)

»Takrat še mobitela nisem imela, še interneta takrat ni bilo.« (Sharon)

Teze, da so intervjuvane osebe mnenja, da je družba heteroseksistična, kar se prikazuje skozi izražanje predsodkov ali diskriminatornih elementov, namenjenim LGBTQ+ osebam v medijih, kot so televizija, radio, reklame idr., ne morem potrditi, saj v zvezi s tem nisem pridobila informacij.

4.7. Razkritje ter kultura in religija

V zvezi z religijo so mladi izpostavljali predvsem strah pred reakcijami vernih ljudi, saj so se iz izkušenj (tujih in lastnih) ter iz medijev naučili, da religija ne sprejema LGBTQ+ oseb. Prav tako pa so osebe izpostavljale nesprejemanje na podlagi nacionalnosti ter s strani starejših generacij.

»Najbolj strah me je bilo, ker ena kolegica je verna, ampak tudi ne podpira najbolj teh stvari, ampak je še vedno odprta, bolj novodobna vernica. Ona se je obrnila, ko sem ji povedal, in rekla, da to že ve.« (Aleks)

»Izhajam iz krščanske družine. Tako sem bil tudi vzgojen, ne bi pa rekel, da je moja družina močno tradicionalna in močno verna, hkrati pa tudi ne trdim, da je zares napredna; v smislu, da se ne bi ustrašila kakršnih koli tematik povezanih z LGBT+ skupnostjo. Vem, da je za starše lahko outiranje njihovega otroka naporno, stresno in prežeto s strahom zanj, vendar se je ta strah pri meni manifestiral v čustveno nasilje, ki ga še do danes doma zanikajo in si ne priznajo, da so storili napako.« (Gašper)

»Potem sem opazila pri eni puncji, da je kar pomežiknila z očmi, kakor, aha, kaj naj sedaj s to informacijo, no, ta je bila Hrvatica, ena je bila Makedonka, je kar malo utihnila.« (Sharon)

»Je iz starejše generacije, in celoten diskurz o tem je bil vedno negativno naravnani.« (Klara)

Ena oseba pa je bila mnenja, da če heteroseksualno prijateljico pelje na razstavo transspolnih oseb, da bi jo ta prijateljica posledično lažje razumela.

»Enkrat mi je ena kolegica rekla za spolno identiteto, ker smo imeli razstavo, ko nas je ena fotografirala, prvo tebe, potem pa nekaj, kar ti je pomembno, eno stvar, del telesa ali nekaj, in je naredila razstavo trans in cis nenormativnih oseb. In peljem to kolegico na razstavo, da si pogleda. Po razstavi sva šli na pijačo in mi reče; samo veš, meni se ne zdi, da si ti trans, ti si pač tomboy punca. Ne morem se poistovetiti s tem. Ali pa recimo, ne bit nebinarna oseba, bodi ali eno ali drugo, ker to nekaj vmes ni okej, odloči se, kaj boš. Tudi to včasih slišim.« (Lex).

4.8. Razkritje in duševno zdravje

Predvsem mladi LGBTQ+ omenjajo anksioznost, depresijo in tesnobo, povezano z razkritjem istospolne usmerjenosti ali spolne identitete.

»Ti samega sebe potiskaš v depresijo, ker vedno, ko bodo na eni strani ljudje, ki te ne bodo sprejeli, bodo na drugi strani ljudje, ki pa te bodo sprejeli.« (Julija)

»Od očeta nisem sicer nikoli slišala slabe besede glede osebe, s katero sem bila, sem pa slišala par neprimernih stvari z mamine strani – ne sicer kar tako, bilo je nekega večera, ko sem povedala za svojo anksioznost in tesnobo in težko obdobje – takrat je iz mamine strani priletelo par grdih besed, osebno so letele na to osebo.« (Klara)

»Razkril sem se kot biseksualec in tako je tudi bilo nadaljnji dve leti, dokler se nisem, zaradi hude depresije, ki je vplivala na učni uspeh, bil primoran vključiti na obravnavo pri psihologinji.« (Jakob)

Tom je omenil, da se je zaradi pritiskov tudi samopoškodoval.

»Ona je bila takrat zelo pod pritiskom, ker sem bil jaz takrat v depresiji, samopoškodoval sem se, in je bilo ogromno pritiskov in ona potem ni vedela, kako odreagirat, v smislu, a sedaj pa še to.« (Tom)

Dve transspolni osebi sta zaradi stresa dobili panični napad.

»Zaradi tega sem potem, mi je 'butnilo ven' v obliki paničnih napadov, v obliki anksioznosti, kar se je stopnjevalo.« (Tom)

»Spominjam se, da sem po nekem prepiru doživel tudi panični napad, kar sem takrat doživel prvič.« (Gašper)

Ena oseba pa je zaradi svoje biseksualne identitete doživela nasilje in diskriminacijo prav od strokovnjakinje za duševno zdravje.

»Psihologinja in njeno nepoznavanje biseksualnosti, zdaj to razumem in tretiram kot totalno bifobijo in nasilje nad mano, me je močno zaznamovalo. Ne nazadnje, kot sem rekel, sem potlačil svojo identiteto, celoten del in spekter svojih čustev.« (Jakob)

Teze, da intervjuvane osebe pomoči v zvezi z razkritjem spolne usmerjenosti in/ali identitete ne iščejo pri socialnih delavcih, delavkah, temveč pomoč poiščejo pri prijateljih ali pri drugih članih LGBTQ+ skupnosti, ne morem potrditi. V moji raziskavi nisem pridobila nobenih informacij o iskanju pomoči v zvezi z razkritjem spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete.

4.9. Predsodki in diskriminacija

Ko govorimo o predsodkih in diskriminaciji, so se vsi intervjuvani, ki so o tej temi govorili, osredotočili predvsem na diskriminacijo ter stereotipe s strani neznancev.

»Na živce mi gre, najbolj mi gre na živce. Prvič, kaj se imajo ljudje sploh pravico ukvarjati s tem, kako jaz izgledam, kdo sem in kaj sem. Tudi jaz ko nekoga zagledam, si ne delam sklepov v glavi, da je sigurno heteroseksualec. Sej razumem, ljudje smo takšni, da nas vse zanima, kar izstopa iz povprečja, takoj si želimo vedet, kdo je manj vreden in večvreden ter zakaj, in moramo pojasnjevati, zakaj se ljudje tako obnašajo, kot se. Sej to je naravno, tudi mi gremo mimo nekoga, ki ima irukezo, in takoj sklepamo, da je panker, ne bomo mislili, da dela kot ministrant v cerkvi. To so ti stereotipi, ki jih imamo in je logično, da jih imamo, ampak mi gre enostavno na živce. Ker te ljudje, še preden te spoznajo, ocenjujejo in ti dajejo nalepke in to mi ni okej. Ni mi okej. In potem govorijo na načine, ti si sigurno moški v razmerju in se moram ukvarjati s celim kupom stereotipov in predsodkov, ki pridejo s tem kar ljudje vidijo.« (Julija)

»Jaz v tistem času niti upal nisem, nisem znal razmišljati o teh stvareh. Jaz sem pač drugačen in so me potem zafrkavali, da sem 'faggot'.« (Aleks)

»Prihajam iz ene majhne vasi, kjer si bil lezbijka ali pa peder, drugega tam niso poznali in to je bilo odvratno, nenormalno, to je bilo dobesedno nagnusno.« (Klemen)

»Sem pa živel na vasi, v bistvu v majhnem mestu zraven Ljubljane, kjer sem kdaj za sabo slišala kakšno 'lezbo', ane, ampak sem si mislila, kdo ste vi ljudje, niso me zanimali. Bolj me je skrbelo, da bi me kdo 'naskočil' in da bi se morala dejansko branit.« (Nataša)

Tezo, da so skoraj vse intervjuvane osebe že bile žrtve diskriminacije na podlagi svoje spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete, lahko potrdim. Večina oseb je poročala o diskriminaciji zaradi njihove spolne usmerjenosti in/ali identitete, do česar je v največ primerih prišlo na javnem mestu s strani neznanih oseb.

5. Razprava

5.1. Formacija spolne identitete

Iz pridobljenih rezultatov je razvidno, da razkritje oseb samim sebi poteka skozi različne faze, ki pa niso nujno pri vseh ljudeh v enakem zaporedju. Tako gredo osebe skozi faze, kot jih opišejo Cass (1979), Plummer (1995), Troiden (1988) in drugi. Troiden (1988) govori o štiristopenjskem modelu izoblikovanja homoseksualne identitete, v katerem je prva, faza senzibilizacije, v kateri se posameznik zaveda drugačnosti v primerjavi z drugimi na podlagi določenih družbenih izkušenj, ki jih je posameznik pridobil skozi dotedanjo socializacijo. V tej fazi so posamezniki največkrat omenjali zmedenost, spolno in čustveno navezanost na isti spol ter zavedanje občutka drugačnosti. V drugi fazi, krizi identitete, posamezniki začnejo nase gledati kot o potencialno homoseksualnih, kar pri posamezniku lahko povzroči dvome, strah. Vse to pa je posledica pomanjkanja informacij o homoseksualnosti in stigma, ki spremlja homoseksualnost. V tej fazi so posamezniki začeli razmišljati o sebi kot o potencialno homoseksualnih, pojavili so se dvomi in strah. V tretji fazi posameznik prevzame homoseksualno identiteto, kar se začne kazati tako osebno kot tudi družbeno. Sprejemati začne svojo homoseksualno identiteto, začne se družiti z drugimi LGBTQ+ osebami. Na tem mestu so osebe prevzele svojo novo identiteto, zato so se posledično začele družiti z ostalimi osebami znotraj LGBTQ+ skupnosti. V četrti fazi pa posameznik popolnoma sprejme svoj homoseksualni stil življenja; začne graditi istospolne partnerske odnose, razkrije se lahko širši heteroseksualni družbi, zadovoljen je s svojo celotno podobo. Skoraj vse osebe so izpostavile, da so svojo identiteto popolnoma sprejele, postale samozavestne ter da je njihova nova identiteta sedaj njihova največja moč.

Glede začetka prevpraševanja o lastni identiteti je med osebami razlika v starosti. Z vprašanjem o svoji novi identiteti so se osebe začele aktivno ukvarjati od dvanajstega pa vse do petdesetega leta starosti, kar razumem kot posledico generacijske razlike med osebami, ki sem jih zajela v svoj vzorec. Osebe, mlajše od trideset let, so se s tem vprašanjem aktivno ukvarjale v svojih najstniških letih vse do dvajsetega leta starosti, večina pa se jih je s tem vprašanjem ukvarjala že pred šestnajstim letom starosti, kar omenja tudi Roman Kuhar. Kuhar (2005) pravi, da večina istospolno usmerjenih mladih

začne o svoji spolni usmerjenosti razmišljati že pred 15. letom starosti, opazi pa, da mlajše generacije začnejo prej razmišljati o svoji homoseksualnosti kot starejše generacije.

Raziskave (Higging idr., 2006) so pokazale, da obdobje med sprejemanjem in prevzetjem lastne identitete ter prvimi razkritji lahko traja več let, kar je posledica pomanjkanja informacij, strahu, zmede in dvomov glede lastne istospolne usmerjenosti. Do enakih rezultatov sem prišla tudi sama v svoji raziskavi, kjer so LGBTQ+ osebe omenile, da so se razkrile prvi osebi med dve do štiri leta po prvem razmišljanju o lastni istospolni usmerjenosti ali spolni identiteti.

Pri razkritju spolne identitete pri transspolnih sta dve intervjuvani osebi izpostavili, da sta se počutili ujeti v napačnem telesu ter že v otroštvu imeli občutek, da se njun spol ne ujema z njunim fizičnim izgledom, kar so poročale tudi osebe v drugih raziskavah (Xavier idr., 2007).

Weinberg (1972), Appleby in Anastas (1998) in Marshall (1995) so klasificirali internalizirano homofobijo kot strah pred lastnimi občutki privlačnosti do oseb istega spola, ki je posledica prostora in časa odraščanja ter kulturne dediščine, kar so občutile tudi osebe v moji raziskavi, ki so ponotranjile negativna stališča in stereotipe družbe (Pharr, 1988). Ponotranjena (internalizirana) homofobija pa je vplivala tudi na večleten zamik med lastnim spoznanjem istospolne usmerjenosti in prvimi razkritji. Osebe so pred prvimi razkritji morale destigmatizirati ponotranjeno homofobijo in normalizirati svoje vedenje, da so lahko prevzele novo identiteto, s katero so se predstavile določenim osebam (Kuhar, 2005).

5.2. Prvo razkritje

V času prvih razkritij so osebe za zavrnitve še posebej ranljive, zato si osebo za prvo razkritje skrbno izberejo in se razkrijejo osebi, katere reakcija, menijo, da bo pozitivna, spodbujajoča, popolno sprejetje. Pri prvem razkritju sta Švab in Kuhar (2005) ugotovila, da je zavrnitev doživelo le 4 % anketiranih. Tudi v moji raziskavi se je pokazalo, da so osebe za prvo razkritje izbrale prijatelje ali družinske člane (sestre), katerim so najbolj zaupale, da jih bodo dobro sprejeli. Kar šest intervjuvanih v moji raziskavi, vsi mlajši od 30 let, pa je pri razkritju omenilo, da je vsaj ena oseba glede njihove identitete že bila prepričana, še preden se ji je oseba sama razkrila, kar je skoraj pri polovici vseh intervjuvanih. Kuhar pa je v svoji raziskavi leta 2014 ugotovil, da je 10 % mladih mnenja, da njihovi prijatelji vedo za njihovo

spolno usmerjenost, kar je 7 % več kot leta 2003, kar je posledica tega, da postajajo LGBTQ+ osebe čedalje bolj vidne.

Pozitivna izkušnja pri prvem razkritju in sprejemanje sta ključnega pomena za duševno zdravje in dobro počutje mladih LGBTQ+ oseb in lahko posledično zmanjšata strahove pred nadaljnjimi razkritji (GLEN, 2016). To pa so potrdile tudi osebe v moji raziskavi, ki pravijo, da ne vedo, kaj bi naredili, če jih oseba ne bi sprejela, ter da jim je bila podpora ključnega pomena za lažje razkritje drugim osebam.

5.3. Razkritje staršem

Razkritje staršem velja še za posebej zastrašujoče, zahtevno in naporno (Takacs, 2006, Švab in Kuhar, 2005). Razkritje otroka ogrozi konvencionalna pričakovanja glede spolnih vlog ter s tem tudi starše potisne v »klozet« (Markowe, 1996, Švab in Kuhar, 2005). To pa se je izkazalo tudi v moji raziskavi, kjer so LGBTQ+ osebe opisale razkritje staršem kot eno izmed najtežjih razkritij. Predvsem so se bali, da jih ne bi sprejeli.

Vsi, ki so se dotaknili razkritja staršem, so omenili, da so se najprej razkrili materi in šele potem, če sploh, tudi očetu. Nekateri so omenjali, da so očetom nato povedale matere, nekateri pa se z očetmi nikoli niso niti pogovarjali o tem, razloga pa naj bi bil odtujeni oče. Osebe, ki so omenjale neposredno razkritje očetu, so temu dale še večjo vrednost kot razkritju materi, kar naj bi bila posledica avtoritete očeta ali pa posebne vezi, ki so jo zgradile z očetom in strah, da bodo le-ti razočarani, da jih ne bodo imeli več radi. Tudi Kuhar in Švab (2004) sta prišla do ugotovitve, da se istospolno usmerjeni mladi po navadi najprej razkrijejo materam in šele potem očetom. Predvidevata, da so otroci bolj povezani z materjo, kar je lahko posledica odtujenega oziroma nedostopnega očeta. Mame pa so si, kar lahko pripišemo konvencionalnim pričakovanjem glede otrok, večkrat očitale istospolno usmerjenost svojih otrok, ki naj bi bila posledica slabe vzgoje, o čemer je pripovedoval tudi eden izmed mojih intervjuvancev.

Pomen odziva staršev so moji intervjuvanci zaznavali vsak drugače ter z razlikami tudi med mamo in očetom. Raztezal se je med popolnim sprejemanjem, postavljanjem pogojev, mnenjem, da je to samo faza, čustvenim izsiljevanjem ter popolno prekinitvijo odnosa (ki je bil v moji raziskavi posledica zavestne odločitve intervjuvanega in posledica nesprejemanja). Nekateri starši so imeli glede svojih otrok stereotipne predstave in

pričakovanja, da bodo začeli jemati drogo, da se bo poslabšal njihov učni uspeh, kar je omenila že Takacs (2006) v svoji raziskavi, da se LGBTQ+ osebe večkrat povezuje z okužbami z aidsom, HIV-om ter uživanjem drog. Spet drugi pa so se zbal za otrokovo varnost, prihodnost in ali bodo dobili vnuke idr. Tudi Švab in Kuhar sta v svoji raziskavi (2005) prišla do ugotovitev, da teža odziva staršev variira med petimi stopnjami, kjer je najtežja popolna prekinitvev odnosov, sledijo pa ji čustveno izsiljevanje (naj spremeni svojo spolno usmerjenost), želja po pomoči otroku, postavljanje pogojev ob razkritju (naj se ne razkrijejo v družbi ali ostalim družinskim članom) ter popolno sprejetje, do katerega po navadi pride čez čas, kar se je zgodilo tudi v nekaterih primerih v moji raziskavi. V primerjavi z negativnimi izkušnjami razkritja znotraj družine, pa nekateri intervjuvani v raziskavi Takacs (2006) poročajo o pozitivni, sprejemajoči izkušnji. Po Kuhar (2005) se starši pri razkritju otrok obremenjujejo predvsem z vprašanji: zakaj je otrok istospolno usmerjen, kako bo otroka sprejela okolica, strah pred tem, da ne bi nikoli imeli potomcev, homoseksualnost V moji raziskavi pa so se starši otrok obremenjevali predvsem z željo razumeti, zakaj je otrok istospolno usmerjen, kako bo otroka sprejela okolica, ena mama pa je izrazila strah pred tem, da nikoli ne bo postala stari starš. Po Fish (2012) začnejo nekateri starši svojim otrokom prepovedovati, da bi o tem govorili z ostalimi, nekateri pa identiteto otrok sprejmejo, a poudarijo, da o tem ne bodo več govorili («prozorni klozet»), kar se je v več primerih izkazalo tudi v moji raziskavi.

Nekateri v moji raziskavi so poročali, da so se staršem razkrili, ko so bili v istospolni zvezi, saj naj bi jim s tem dokazali, da njihova spolna usmerjenost ni samo faza, v partnerju pa so pri razkritju staršem videli tudi oporo, kar sta v svoji raziskavi opazila tudi Švab in Kuhar (2005).

Nekaterim so pretekle izkušnje reakcij staršev na LGBTQ+ tematike, če so bile te pozitivne, pomagale pri razkritju, saj so pričakovali pozitiven odziv, pri nekaterih pa so negativne predhodne reakcije razkritje zavirale. Predvsem reakcije staršev, ko se o istospolnih partnerstvih razpravlja na radiju, na televiziji, v filmih so bile ključnega pomena za pričakovanje odziva na razkritje LGBTQ+ oseb (Švab in Kuhar, 2005).

5.4. Razkritje prijateljem

V raziskavi Perger, Muršec in Štefanec (2018) so bile anketirane osebe največkrat popolnoma sprejete med prijatelji (83 %), prijateljem pa se je razkrilo 98 % anketiranih. V raziskavi Takacs (2006) pa je manj kot 30 % mladih poročalo o izkušnjah diskriminacije na podlagi njihove LGBTQ+ identitete. Nekateri so po razkritju omenjali izgubo in prestrukturiranje prijateljev. Razkritje v ožjem prijateljskem krogu skoraj vse osebe v moji raziskavi opisujejo pozitivno, le nekaj pa jih je imelo z razkritjem prijateljem negativne izkušnje, predvsem so to bile biseksualne in nebinarne osebe, katerih prijatelji so nanje pritiskali, naj se odločijo, kaj si želijo. Omenjali so, da so na podlagi razkritja spoznali, kdo so njihovi pravi prijatelji, ter so se njihovi odnosi z razkritjem še izboljšali. Tudi Kuhar je v svoji raziskavi (2005) ugotovil, da je razkritje mladih pogoj za nadaljnje grajenje prijateljskega odnosa.

Osebe so omenjale, da so svoje razkritje prilagodile glede na osebe, katerim so se razkrile in prav tako glede na situacijo. Nekaj oseb je omenjalo, da so se zaradi stresa in frustracij odločili razkriti prijateljem pod vplivom alkohola.

Osebe, starejše od 40 let, so izrazile vprašanje, zakaj bi se morale same razkrivati, da če bi jih kdo vprašal po njihovi spolni usmerjenosti, da bi jim iskreno povedali, ampak da ne razumejo, kakšen pomen ima njihovo samoiniciativno razkritje. Mogoče to lahko razumemo v luči prvega javnega razkritja gejev in lezbijk kot družbene podskupine v Sloveniji šele leta 2001, saj je ta bil vzpodbuda za posameznike, ki jih je bilo prej strah pred razkritjem.

Osebe v moji raziskavi so izpostavljale povezovanje ter sklepanje prijateljstev z osebami znotraj LGBTQ+ skupnosti, ki naj bi bil pomemben del sprejemanja in prevzemanja lastne identitete, ter tudi želje po pripadnosti. Po Plummer (1995) so v tretji stopnji sprejetja homoseksualne identitete posameznika pod vplivom družbenega konteksta bistvenega pomena socialni stiki s člani LGBTQ+ skupnosti. Pri stikih z drugimi osebami iz LGBTQ+ skupnosti oseba tudi lažje doseže stopnjo senzibilizacije, ki je po Švab in Kuhar (2005) zadnja stopnja sprejetja homoseksualne identitete.

5.5. Razkritje v šoli ali na delovnem mestu

Ena oseba v raziskavi je omenila, da je bila žrtev diskriminacije prav od profesorice, ki spodbuja striktno heteronormativno okolje, nekaj pa jih je omenilo, da so bile žrtve diskriminacije ali celo prisilnega razkritja od sošolcev. Kuhar je prišel v svoji raziskavi (2014) do ugotovitve, da je bilo 30 % anketiranih v času šolanja žrtev diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti, 17 % od tega pa jih je poročalo o diskriminaciji s strani učiteljev. Takacs (2006) pa je prišla do ugotovitve, da je bilo 14 % vseh, ki so imeli negativne izkušnje v šoli (ki jih je bilo izmed vseh 61 %), diskriminiranih s strani učiteljev, ki niso uspeli zagotoviti potrebne pomoči in vodenja ali pa so izvajali homofobno in heteroseksistično manifestacijo z govorom proti homoseksualnosti nevedoč, da so v razredu istospolno usmerjene osebe. Prav zadnje izkušnje pa je bila deležna tudi moja intervjuvana oseba.

Kar se tiče delovnega mesta so osebe večinoma z njim povezovale svojo nerazkritost, saj naj se ljudi na njihovem delovnem mestu njihova identiteta ne tiče ter da ta ne vpliva na kvaliteto dela. Do istega zaključka pa sta prišla Švab in Kuhar (2005), ko sta ugotovila, da se kar 49 % anketiranih na delovnem mestu ni razkrilo. Nekaj oseb se ne razkrije zaradi istih vzrokov kot osebe v moji raziskavi; ker se jim ne zdi ključnega pomena govoriti o zasebnem življenju na delovnem mestu. Vendar se v njihovi raziskavi nekaj oseb ni razkrilo, ker so se bale, da bi izgubile svoje delovno mesto.

Transspolne osebe v moji raziskavi pa so omenjale, da so se svojim nadrejenim razkrile same ali pa so za to prosile sodelavce, in to zaradi spremembe osebnega dokumenta in posledično spremembe podatkov na pogodbi o zaposlitvi.

5.6. Razkritje in mediji, kultura in religija

Intervjuvane osebe so v največji meri opisovale medije kot vir informacij. Predvsem so jim vir informacij predstavljale razne TV oddaje, resničnostni šovi, v katerih so nastopale LGBTQ+ osebe, ter govor o družinskem zakoniku, za katerega so osebe mnenja, da je naredil ogromno za javno prepoznavnost in vidnost LGBTQ+ populacije. Starejše intervjuvane osebe pa so izražale skrb, saj same niso imele dostopa do informacij v takšni meri, kot jih imajo osebe sedaj, saj takrat niso poznali interneta, nekatere niso imeli niti telefona. Klančar in drugi (2013) so v svoji raziskavi ugotovili, da bi mladim LGBTQ+ osebam pri večji

sproščenosti pomagala medijska podpora s strani znanih oseb (72 %), večja prisotnost javno razkritih LGBTQ+ oseb (78 %) in več varnih prostorov za LGBTQ+ osebe (74 %).

V zvezi s kulturo in religijo so LGBTQ+ osebe v moji raziskavi izpostavljale predvsem strah pred negativnimi reakcijami oseb, ki so verne, in oseb, ki prihajajo iz držav nekdanje Jugoslavije. Takacs (2006) ugotavlja, da je religija za LGBTQ+ ljudi problematična na več ravneh: na ravni institucij religije, na lokalni ravni ter na osebni ravni. Ogromno intervjuvanih v njeni raziskavi je pričalo o diskriminaciji v institucijah religije ter od cerkvenih dostojanstvenikov.

5.7. Razkritje in duševno zdravje

Predvsem mlajše LGBTQ+ osebe so v moji raziskavi omenjale anksioznost, depresijo in tesnobo, povezano z razkritjem. Ena oseba pa se je zaradi pritiskov tudi samopoškodovala. Raziskava iz Severne Irske (McNamee, 2006) je pokazala, da ima 32 % gejev iz raziskave potencial za razvoj psihičnih motenj. 34 % jih je že bilo diagnosticiranih z druževnimi motnjami, 27 % jih je poskušalo narediti samomor, 31 % se jih je samopoškodovalo. King in drugi (2007), Cochran in Mays (2000), Cochran, Sullivan in Mays (2003) pa so prišli do rezultatov, da so lahko stres, anksioznost in depresija pogostejši v LGBTQ+ skupnosti, geji in biseksualni moški pa izkazujejo višje stopnje paničnih napadov in depresije. V moji raziskavi sta le transspolni osebi omenjali panični napad zaradi stresa.

Ena intervjuvana oseba v moji raziskavi je omenjala doživljanje diskriminacije s strani strokovnjakinje za duševno zdravje. Raziskava iz Glasgowa (Glasgow Anti-stigma partnership, 2009) je prišla do rezultatov, da imajo LGBTQ+ osebe različne izkušnje s strokovnjaki za duševno zdravje, od odličnih pa do zelo slabih. Prisotnost negativnih odzivov pa lahko pri mladih povzroči, da se iskanju pomoči izogibajo.

5.8. Predsodki in diskriminacija

Vsi intervjuvani, ki so kot ločeno temo izpostavili predsodke in diskriminacijo, so bili teh deležni od neznancev. V raziskavi Perger in drugi (2018) so javni prostori in verske skupnosti smatrani za najmanj varne. Skoraj vsaka druga anketirana oseba se za svojo varnost boji na ulici. Tudi v raziskavah Velikonja in Greif (2001) ter Švab in Kuhar (2005) so bili istospolno usmerjeni posamezniki največkrat deležni nasilja na javnem prostoru od neznancev, kar lahko označim za posledico heteroseksualiziranega javnega prostora.

6. Sklepi

Rezultati, o katerih bom napisala sklepe, so pridobljeni na podlagi trinajstih narativnih intervjujev, ki sem jih opravila med 21. februarjem in 21. marcem 2019. Pomembno se mi zdi omeniti, da pri narativnih intervjujih ne gre za pridobivanje informacij o določenih temah, ki jih postavlja intervjuvar, temveč se teme skozi naracijo odpirajo same na podlagi tega, kaj se pripovedovalcu zdi ključnega pomena za pripoved svoje zgodbe. Tako so se nekaterih tem dotaknile le nekatere osebe, spet drugih pa skoraj vse. To se mi zdi ključen podatek, saj na tem mestu ne iščem nekih splošnih resnic in rezultatov ne želim posploševati, temveč sem raziskovala zgodbe posameznikov in jim dala izkušnjo, da postanejo njihove zgodbe slišane.

- Sogovorniki so v večji meri govorili o formaciji spolne identitete kot o ključnem dogodku v njihovem življenju pred razkritjem drugim, ki pa je potekalo skozi različne faze.
- Skoraj vse osebe so kot zadnjo stopnjo formacije in sprejemanja lastne identitete izpostavile zadovoljstvo in ponos, samozavest.
- Opažam medgeneracijsko razliko pri starosti pri začetku prevpraševanja o lastni identiteti. Pri mlajših generacijah je ta starost v najstniških letih, medtem ko se pri starejših generacijah giba od 20. leta starosti naprej.
- Med sprejemanjem in prevzetjem lastne identitete ter prvimi razkritji lahko mine obdobje več let.
- Transspolne osebe so pri razkritju poudarjale, da so se že v mladosti počutile ujete v napačnem telesu; imele so občutek, da se njihov spol ne ujema s fizičnim izgledom.
- Ko so LGBTQ+ osebe izpostavljene negativnim stereotipom, stigmati in diskriminaciji zaradi njihove identitete, se to lahko izrazi v obliki ponotranjene (internalizirane) homofobije.
- V času prvih razkritij so osebe za zavrnitve še posebej ranljive, zato so si za prvo razkritje skrbno izbrale osebe, katerim so zaupale, in verjele, da bo njihova reakcija vzpodbudna in sprejemajoča.

- Veliko oseb je omenilo, da je vsaj en sogovornik že pred njihovim razkritjem bil prepričan v njihovo istospolno usmerjenost in/ali spolno identiteto.
- Pozitivna izkušnja pri prvem razkritju in sprejetost sta ključnega pomena za duševno zdravje in dobro počutje mladih ter lažje razkritje drugim osebam.
- Razkritje staršem je med LGBTQ+ osebami še posebej zastrašujoče, zahtevno in naporno, saj ogrozi konvencionalna pričakovanja glede spolnih vlog in s tem tudi starše potisne v »klozet«.
- LGBTQ+ osebe se v večji meri najprej razkrijejo materi, šele potem, če sploh neposredno, tudi očetom, kar je lahko posledica odtujenega ali nedostopnega očeta.
- Teža odziva staršev med intervjuvanimi variira od popolnega sprejetja do popolne prekinitve odnosa. Pri mnogih pa čez čas pride do pomiritve in sprejemanja.
- Nekateri starši imajo glede razkritja svojih otrok kot LGBTQ+ stereotipne predstave, kar pripisujem pomanjkanju informacij.
- Nekateri starši pri svojih otrocih dosežejo ali celo zahtevajo »prozorni klozet«.
- Nekatere istospolno usmerjene osebe so se lažje razkrile staršem, ko so bile v že v istospolni zvezi, s čimer so želele dokazati, da njihova istospolna usmerjenost ni le faza, v partnerju pa so videle oporo.
- Nekateri mladi so predvidevali odzive staršev na podlagi njihovih preteklih reakcij, ko se je o istospolnih partnerstvih razpravljalo na radiju, televiziji, v filmih ipd.
- Največkrat se LGBTQ+ osebe počutijo popolnoma sprejete med prijatelji, v zvezi z razkritjem pa omenijo prestrukturiranje prijateljev ter izboljšanje odnosov.
- Osebe svoje razkritje prilagajajo glede na osebo in glede na dano situacijo, v kateri se odločijo razkriti.
- Starejša generacija LGBTQ+ oseb izraža, da ne vidijo pomena v samoiniciativnem razkritju.
- Sklepanje poznanstev in prijateljstev je še posebej pomembno znotraj LGBTQ+ skupnosti, saj tako LGBTQ+ osebe lažje sprejmejo in prevzamejo lastno identiteto, ter dobijo občutek pripadnosti.

- Šolsko okolje še vedno velja za heteronormativno, kjer so posamezniki diskriminirani tako s strani sošolcev kot tudi učiteljev.
- Na delovnem mestu se osebe velikokrat ne razkrijejo. Transspolne osebe pa se razkrijejo nadrejenim zaradi spremembe dokumentov.
- Osebe poudarjajo, da je medijski govor o družinskem zakoniku v Sloveniji ogromno naredil za vidnost LGBTQ+ oseb.
- Mlajše LGBTQ+ osebe so poudarjale pomen pojavljanja javno razkritih LGBTQ+ oseb v medijih, za večjo sproščenost pri sprejemanju samih sebe.
- Ogromno LGBTQ+ oseb se zaradi svoje identitete še vedno spopada s stresom, anksioznostjo in depresijo. Nekaj se jih zaradi tega samopoškoduje, nekaj pa jih doživi panični napad.
- Nekatero LGBTQ+ osebo še vedno doživljajo diskriminacijo s strani strokovnjakov za duševno zdravje.
- Največ predsodkov in diskriminacije so LGBTQ+ osebe deležne na javnih mestih s strani neznancev.

Na tem mestu imamo socialni delavci, delavke ogromno prostora, v katerem se lahko vključujemo, spoštljivo odpiramo LGBTQ+ teme in smo zagovorniki LGBTQ+ oseb.

Smiselno se zdi, da v socialnem delu osvetlimo LGBTQ+ tematike in poskrbimo za vidnost LGBTQ+ oseb, kar lahko storimo z obešanjem plakatov, izpostavljanjem brošur z informacijami o LGBTQ+ temah, se zavzemamo za vključevanje LGBTQ+ tematike v šolski kurikulum, povabimo zunanje strokovnjake z LGBTQ+ področja, da vodijo izobraževalne in ustvarjalne delavnice, tako za zaposlene kot tudi za uporabnike idr. Na ta način socialno delo promovira, da je LGBTQ+ identiteta zdrav del posameznikove identitete, ter presega heteronormativne matrice.

Socialni delavci, delavke smo pomembni akterji pri preprečevanju nasilja in diskriminacije ter zmanjševanju stigme, vendar se moramo biti vedno znova pripravljene izobraževati ter informirati, razvijati stališča in spretnosti. Poleg izobraževanja strokovnjakov, strokovnjakinj, pa moramo biti pripravljene medijsko poročati o LGBTQ+ tematikah ter s tem normalizirati spolno usmerjenost in spolno identiteto LGBTQ+, si prizadevati za zmanjševanje stigme in razbijanje predsodkov. Poleg reševanja stisk in diskriminacije

LGBTQ+ ljudi pa moramo okrepiti tudi njihovo odpornost, varovalne dejavnike ter v njih prepoznati vire moči, da bi lahko izboljšali njihovo počutje.

Močna motivacija za socialne delavce pri izobraževanju na področju LGBTQ+ tematik je lahko dejstvo, da je kar nekaj mladih izrazilo, da bi bili najbolj sproščeni med pogovori o LGBTQ+ vprašanih ravno s socialnimi delavci ter da bi jim pomagala večja informiranost socialnih delavcev. Da bi lahko ponudili kvalitetnejše storitve, se moramo izobraževati o tem, kako deluje razkritje, ter razumeti vrste in posledice homofobije.

Ker je veliko LGBTQ+ omenilo, da svoje razkritje prilagodijo glede na ciljno publiko, lahko socialni delavci, delavke, na tem mestu LGBTQ+ osebam nudimo pomoč skozi igro vlog, kjer lahko LGBTQ+ osebe v varnem okolju vadijo, kako se odzvati na reakcije ljudi pri razkritju.

Ker je razkritje staršem za mlade LGBTQ+ osebe še posebej zastrašujoče, saj odzivi staršev variirajo vse od pozitivnih do prekinitve odnosa, socialno delo ogromno doprinese pri vzpostavitvi sistema podpore in varnega prostora. Ta varni prostor jim ponudimo za razkritje staršem, v katerem smo socialni delavci, delavke njihovi spoštljivi in odgovorni zavezniki.

Ker se na delovnem mestu osebe še vedno velikokrat ne razkrijejo, imamo socialni delavci, delavke dolžnost, da širšo javnost ozaveščamo o pravicah LGBTQ+ oseb. Pri tem se naslanjamo na pravno podlago ter vedno znova poudarjamo resnost diskriminacije in nasilja in ter ju tudi prijavljamo.

7. Predlogi

- Prikazovanje več LGBTQ+ pozitivnih tematik v medijih, kot so televizija, radio, časopisi, revije itd.
- Seznanjanje z LGBTQ+ tematikami in predstavitev LGBTQ+ prijaznih društev ter LGBTQ+ oseb tudi preko sodobnih medijev in socialnih omrežij.
- LGBTQ+ prijazna društva naj vzpostavijo mrežo po celotni Sloveniji, ne samo v Ljubljani in Mariboru.
- Zmanjševanje sovražnega govora in diskriminacije s strani socialnih delavcev in strokovnih delavcev na šolah in fakultetah tako, da se osredotočimo na nasilje in vpliv, ki ga je to nasilje imelo na specifično osebo; LGBTQ+ osebam dajte vedeti, da nasilje jemljete zelo resno.
- Več dela s transspolnimi osebami v socialnem delu, izdajanje brošur, učbenikov, organizacija izobraževanj.
- Razvoj delavnic in programov na osnovnih in srednjih šolah ter na fakultetah, skozi katere bi lahko LGBTQ+ osebe dobile podporo in pozitivne informacije, prav tako pa bi se jih lahko udeleževali učitelji, da bi razvili svoje znanje na področju LGBTQ+ tematik.
- Nudjenje pomoči, podpore in virov informacij LGBTQ+ osebam predvsem pri prvih razkritjih, ki so za pozitivno samopodobo mladih LGBTQ+ oseb ključnega pomena.
- Povečanje vidnosti LGBTQ+ oseb in skupnosti, ter njihove podpore skozi obešanje plakatov, prospektov na oglasnih deskah na izobraževalnih ter zdravstvenih ustanovah.
- Promocija spolne usmerjenosti in spolne identitete LGBTQ+ oseb skozi normalizacijo posameznikove identitete in z njo preseganje heteronormativne matrice.
- Izobraževanje socialnih delavcev, učiteljev, zdravstvenih delavcev ter vseh, ki delajo z LGBTQ+ osebami, glede LGBTQ+ tematik.

- Na fakulteti za socialno delo priporočam posvetitev posebne pozornosti načelu odpiranja problema, ki omogoči socialnemu delavcu, da svojo nemoč deli z uporabniki, ter povezavo le-tega z LGBTQ+ tematikami.
- Prav tako pa naj se na Fakulteti za socialno delo predmeti, povezani z LGBTQ+ tematikami, uvedejo v obvezen kurikulum, tako na dodiplomskem kot tudi podiplomskem študiju, kjer naj se bodoči socialni delavci, delavke izobražujejo o homofobiji, razbijajo lastno homofobijo ter se seznanjajo, kakšen vpliv ima ta na LGBTQ+ osebe, in seznanjajo o LGBTQ+ identitetah ter drugih vprašanjih v zvezi z LGBTQ+ tematiko.

8. Uporabljena literatura

- Anderson, S. C., in Holiday, M. (2007). How heterosexism plagues practitioners and services for lesbians and their families: An exploratory study. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 19(2), 81–100.
- Appleby, G. A., in Anastas, J. W. (1998). *Not just a passing phase: Social work with gay, lesbian and bisexual people*. New York: Columbia University Press.
- Austin, S. B., Ziyadeh, N, Kahn, J. A., Camargo Jr, C. A., Colditz, G. A., in Field, A. E. (2004). Sexual orientation, weight concerns, and eating-disordered behaviors in adolescent girls and boys. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(9), 115–123.
- Barron, M., in Stephens, A. (2012). *Access all areas – a diversity toolkit for the youth work sector*. NYCI: Youthnet.
- Bay-Cheng, L. Y. (2005). Left to their own devices: Disciplining youth discourse on sexuality education electronic bulletin boards. *Sexuality research in social policy*, 2(1), 37–50.
- Ben-Ari, A. T. (2001). Homosexuality and heterosexism: views from academics in the helping professions. *British journal of social work*, 31(1), 119–131.
- BIHT (British institute of Human rights). (2007). *Human rights in health care: a framework for local action*. Equality and human rights group, London.
- Board, Social work reform (2010). Building a safe and confident future: One year on. *Detailed proposals from the Social Work Reform Board*. Department for Education, London.
- Brečko, B. N. (2005). Istospolno usmerjeni: metodologija raziskovanja skritih populacij. *Družboslovne razprave*, 21(49–50), 107–118.
- Bury, M. (1982). Chronic illness as biographical disruption. *Sociology of Health in Illness*, 4, 167–182.
- Campbell, C. in Aggleton, P. (1999). Young people's sexual health: A framework for policy debate. *Canadian journal of human sexuality*, 8(4).
- Campos, D. (2005). *Understanding gay and lesbian youth: Lessons for school teachers, counselors, and administrators*. Lanham, MD: Rowman in Littlefield education.
- Cass, V. C. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of homosexuality*, 4(3), 219–235.
- Ciro, D., Surko, M., Bhandarkar, K., Helfgott, M., Peake, K., in Epstein, I. (2005). Lesbian, gay, bisexual, sexual-orientation questioning adolescents seeking mental health services: Risk factors, worries, and desire to talk about them. *Social work in Mental health*, 3, 213–234.

- Clark, D. (1987). *The new loving someone gay*. Berkley, Ca: Celestial Arts.
- Cochran, S. D. in Mays, V. M. (2000). Lifetime prevalence of suicide symptoms and affective disorders among men reporting same-sex sexual partners: results from NHANES III. *American journal of public health*, 90(4), 573.
- Cochran, S. D., Sullivan, J. G., in Mays, V. M. (2003). Prevalence of mental disorders, psychological distress, and mental health services use among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. *Journal of consulting and clinical psychology*, 71(1), 53.
- Commissioner for human rights (2009), *Human rights and gender identity*. Strasbourg: Council of Europe.
- Crisp, C. (2005). Homophobia and use of gay affirmative practice in a sample of social workers and psychologist. *Journal of Gay in Lesbian studies*, 18(1), 51–70.
- Crisp, C. (2006). The gay affirmative practice scale (GAP): A new measure for assessing cultural competence with gay and lesbian clients. *Social work*, 51(2), 115–126.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., in Možina, M. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Davies, M. (2000). *The blackwell encyclopedia of social work*. Oxford: Blackwell publications
- Društvo DIH (2020). Osnovni pojmi: *Kaj sta spolna usmerjenost in spolna identiteta?* <http://www.dih.si/lgbtiqa/osnovni-pojmi> (17. april 2020).
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin* (1998), <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscin/> (6. april 2020).
- Equality and Human Rights Commission (2009). *Working better: meeting the changing needs of families, workers and employers in the 21st century*.
- Fish, J. (2006). *Heterosexism in health and social care*. Springer.
- Fish, J. (2012). *Social work with lesbian, gay, bisexual and trans people: making a difference* (vol. 4.). Chicago: Policy press.
- Fontaine, J. H. (1998). Evidencing the need: School counselor's experiences with gay and lesbian students. *Professional school counseling*, 1(3), 8–15.
- Garrerr, C. (1998), *Beyond anorexia: narrative, spirituality and recovery*. Cambridge: University press.
- Gay, Lesbian in straight education network (GLSEN). (2011). *The 2011 national school climate survey: Key findings on the experiences of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth in our nation's schools*. New York: GLSEN.

Gay + lesbian equality network (GLEN). (2016). *Being LGBT in school: a resource for post-primary schools to prevent homophobic and transphobic bullying and support LGBT students*. Ireland: GLEN.

Gerstel, C. J., Feraios, A. J., in Herdt, G. (1989). Widening circles: An ethnographic profile of a youth group. *Journal of homosexuality*, 17(1–2), 75–92.

Glasgow anti-stigma partnership (2009). *There's more to me: A report on lesbian, gay and bisexual people's beliefs, attitudes and experiences in mental health*. Glasgow: Scottish association for mental health.

Groneberg, M. in Funke, C. (2011). Combatting homophobia: Experiences and analyses pertinent to education. Berlin: Lit Verlag, str., 185–224.

Hartley, C. F. in Whittle, S. (2003). Different sexed and gendered bodies demand different ways of thinking about policy and practice. *Practice*, 15(3), 61–73.

Herek, G. M. (1984). Attitudes toward lesbians and gay men: A factor-analytic study. *Journal of homosexuality*, 10(1/2), 39–51.

Herek, G. M. (2000). The psychology of sexual prejudice. *Current directions in psychological science*, 9(1), 19–22.

Herek, G. M. (2004). Beyond 'homophobia': Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality research and social policy*, 1(2), 6–24.

Hinchliffe, S., Gott, M., in Galena, E. (2005). 'I deresay I might find it embarrassing': general practitioners' perspectives on discussing sexual health issues with lesbian and gay patients. *Health in social care in the community*, 13, 345–353.

Hines, S. (2007). *Transforming gender: Transgender practices of identity, intimacy and care*. Policy press.

IFSW and IASSW (2004). *Ethics in social work: statement of principles*. Berne, Switzerland.

Kaminski, P. L., Chapman, B. P., Haynes, S. D., in Own, L. (2005). Body image, eating behaviors, and attitudes toward exercise among gay and straight men. *Eating behaviors*, 6(3), 179–187.

Katz, J. N. (1995). *The invention of heterosexuality*. New York: Dutton.

King, M., MxKeown, E., Warner, J., Ramsay, A., Johnson, K., Cort, C., ... in Davidson, O. (2003). Mental health and quality of life of gay men and lesbians in England and Wales: Controlled, cross-sectional study. *The British journal of psychiatry*, 183(6), 552–558.

King, M., Semlyen, J., Killaspy, H., Nazareth, I., in Osborn, D. (2007). A systematic review of research on counselling and psychotherapy for lesbian, gay, bisexual in transgender people. *British association for counselling and psychotherapy*.

Klančar, T., Hodnik, T., Topolinjak, S. (2013). *Mavrična Ljubljana*. Ljubljana: Mestna občina, Oddelek za zdravje in socialno varstvo.

- Koletnik, A., Grm, E. A. (2016). *Vsi spoli so resnični: transspolnost, transseksualnost in cispolna nenormativnost*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- Koletnik, A., Grm, A., in Gračanin, E. (2016). *Pravno priznanje spola v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- Koletnik, A. (2017). *Priročnik za medijsko poročanje o transspolnosti*. Ljubljana: zavod Transfeministična iniciativa TransAkcija.
- Kovač Šebart, M., in Kuhar, R. (2009). Prebijamo molk. *Sodobna pedagogika*, 60(4), 6–25.
- Kuhar, R. (2001). *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: Škuc.
- Kuhar, R., Šalomon, N. K., Humer, Ž., in Maljevac, S. (2011). *Obrazi homofobije*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, R. (2005). Razkritje homoseksualne identitete. *Družboslovne razprave*, 49/50, 119–138.
- Kuhar, R. (2014). *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene politične študije.
- Lehtonen, J. (2002). *Sexual and gender minorities at work*. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76133/BookEqual1Eng.pdf?sequence=3> (zadnji dostop 29. april 2020).
- Mallon, G. P. (1998). *Foundations of social work practice with lesbian and gay persons*. New York: The Haworth Press.
- Markowe, L. (1996). *Redefining the self (coming out as lesbian)*. Cambridge: Polity press.
- Marshall, A. (1995). *Together forever?* London: Pan books.
- McNamee, H. (2006). *Out on your own. An examination of the mental health of young same-sex attracted men*. Belfast: The rainbow project.
- Mesec, B. (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.
- Mishna, F., Newman, P. A., Daley, A., Solomon, S. (2009). Bullying of lesbian and gay youth: A qualitative investigation. *The british Journal of Social Work*, 39(8), 1598–1614.
- Morrow, D. (2004). Social work practice with gay, lesbian, bisexual, and transgender adolescents. *Families in society*, 85(1), 91–99.
- Morrow, D. F., in Messinger, L. (2006). *Sexual orientation and gender expression in social work practice: working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people*. Columbia: University press.

- Pascoe, C. J. (2011). Resource and risk: Youth sexuality and new media use. *Sexual research and social policy*, 8, 5–17.
- Pajnik, M., in Bajt, V. (2009). Biografski narativni intervju: aplikacija na študije migracij. *Dve domovini/Two homelands*, 30, 69–89.
- Perger, N., Muršec, S., in Štefanec, V. (2018). *Vsakdanje življenje mladih LGBTIQ+ oseb v Sloveniji, ali: "To, da imam svoje jebene pravice!" raziskovalno poročilo.*
- Pirnar, M. (2006). *Tok/protitok: Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju*. Ljubljana: Škuc.
- Plummer, K. (1995). Izrekanje imena – uvedba gejevskih in lezbičnih študij. *Časopis za kritiko, domišljijo in novo antropologijo*, 23(177), 15–44.
- Reissman, C. K. (1994). *Qualitative studies in social work research*.
- Rener, T. (2005). O njih, ki smo mi. V Švab, A. in Kuhar, R., *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Roche, B. (2005). *Sexuality and homelessness*. London: Crisis.
- Russell, S. T. (2005). Beyond risk: Resilience in the lives of sexual minority youth. *Journal of Gay in Lesbian issues in education*, 2(3), 5–18.
- Saewyc, E. M., Homma, Y., Skay, C. L., Bearinger, L. H., Resnick, M. D., in Reis, E. (2009). Protective factors in the lives of bisexual adolescents in North America. *American journal of public health*, 99(1), 110–117.
- Savin-Williams, R. C., in Eric, M. D. (1998). Parental reactions to their child's disclosure of a gay/lesbian identity. *Family relations*, 47(1), 7–13.
- Sedgwick, E. K. (1993). *Tendencies*. Duke University Press.
- Smith, M. (2013). Youth viewing sexually explicit material online: Addressing the elephant on the screen. *Sexuality research and social policy* 10(1), 62–75.
- Švab, A., in Kuhar, R. (2005). *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene politične študije.
- Takacs, J. (2006). *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe*. ILGA: Europe.
- Thompson, N. (1993). *Anti-discriminatory practice*. Basingstoke: Palgrave.
- Transakcija (2020). <https://transakcija.si/2017/03/13/slovar-izrazov/> (13. april, 2020).
- Troiden, R. R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of homosexuality* 17(1/2), 43–73.
- United Nations centre for human rights (1994). *Human rights and social work: A manual for schools of social work and the social work profession*. New York and Geneva: United Nations.

Ustavno sodišče Republike slovenije (2011). <https://www.us-rs.si/o-sodiscu/pravna-podlaga/ustava/ii-clovekove-pravice-in-temeljne-svoboscine-14-do-65-clen/> (6. april 2020).

Valentine, G. in McDonald, I. (2004). *Understanding prejudice: Attitudes towards minorities*. Stonewall.

Van Den Bergh, N., in Crisp, C. (2004). Defining culturally competent practice with sexual minorities: Implications for social work education and practice. *Journal of social work education*, 40(2), 221–238.

Velikonja, N., Greif, T. (2001). Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti. Ljubljana: *Lesbo* 11/12. <http://www.ljudmila.org/lesbo/separat.PDF> (zadnji dostop 29. april 2020)

Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York: St. Martins Press.

Xavier, J., Honnold, J. A., in Bradford, J. (2007). *The health, health related needs, and lifecourse experiences of transgender Virginians*. Virginia Commonwealth University: Center for public policy.

Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference: Five faces of oppression*. New Jersey: Princeton university press.

Zakon o delovnih razmerjih (2002). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1420> (9. april 2020).

Zakon o partnerski zvezi (2017). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7434> (6. april 2020).

Zakon o varstvu pred diskriminacijo (2016). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273> (6. april 2020).

ZRC SAZU (2004–2020). <https://fran.si/iskanje?View=1inQuery=homofobijainAll=homofobijainFilteredDictionaryId=133> (7. april 2020).

Župevc, K. (2008). Transseksualnost: Operacija duše. *Narobe: Revija, kjer je vse prav*, 2(8), 12–15.

Župevc, K. (2015). Dostopnost konceptov moškosti in ženskosti: Transseksualnost in počenjanje spola. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)*, 52(1), 71–88.